

Työpaperi 46/2023

Asunnottomuustyön ytimessä

Asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämishankkeiden loppuraportti

Eeva Liukko ja Pekka Karjalainen

Ympäristöministeriö käynnisti yhteistyöohjelman vuosille 2020–2022 keskeisten kaupunkiseutujen, palveluntuottajien ja järjestöjen kanssa asunnottomuuden puolittamiseksi vuoteen 2023 mennessä. Ohjelmaan liittyen sosiaali- ja terveysministeriö myönsi keväällä 2020 valtionavustuksen seitsemälle alueelliselle hankkeelle asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämistä varten. Keväällä 2021 rahoitusta myönnettiin vielä kahdelle hankealueelle. Kahden hankkeen toiminta vakiinnutettiin jo syksyllä 2022, ja seitsemän hanketta haki ja sai lisärahoituksen kehittämistyön jatkamista varten vuoden 2023 loppuun asti.

Kehittämistyö on perustunut aikaisemmissa asunnottomuustyön ohjelmissa ja hankkeissa koeteltuihin hyviin käytäntöihin. Hankkeissa on kehitetty monipuolisesti asunnottomuus- ja asumissosiaalisen työn toimintamalleja, verkostoja ja työkaluja. Kokemusasiantuntijoiden tuella asiakasnäkökulma on otettu kehittämistyössä hyvin huomioon. Hankkeissa kehitetyt ja vahvistetut työmuodot ovat edistäneet asunnottomuutta ehkäisevää työskentelyä, palvelujen saavutettavuutta, vaikeimmassa asemassa olevien henkilöiden tavoittamista palvelujen piiriin ja asuntojen saamista asunnottomille asiakkaille. Hankkeet ovat vaikuttaneet asunnottomuustyön toimintakulttuuriin ja painottaneet eri toimijoiden yhteistä vastuuta asunnottomuuteen ja asunnottomuuden uhkaan liittyvissä kysymyksissä.

Esipuhe

Asunnottomuutta vähentävien sote-palveluiden kehittämishanke oli osa ympäristöministeriön yhteistyöohjelmaa asunnottomuuden puolittamiseksi vuoteen 2023 mennessä. Aikaisempien asunnottomuusohjelmien arvioinneissa on kiinnitetty huomiota sote-palveluiden riittämättömyyteen, erityisesti jalkautuvien ja matalan kynnyksen palveluiden osalta. Tässä hankekokonaisuudessa kehitettiin ja vahvistettiin kyseisiä sote-palveluita, alueellisten tarpeiden mukaisesti.

Hankkeissa toteutunut asunnottomien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämistyö oli moninaista perustuen aiempien asunnottomuusohjelmien tulokselliseen työhön. Merkittävää tekemistä olivat hankkeissa kehitetyt moniammatilliset työkäytännöt ja palveluiden yhteensovittaminen sekä toimintakulttuurin muuttaminen. Erityisesti kaikkein haastavimmassa elämäntilanteessa olevien asunnottomien parissa etsivä ja jalkautuva, kiinnipitävä ja joustava työskentelytapa sekä palveluiden piiriin saattaminen tuottivat tuloksia. Hankkeissa tehty työ on vahvasti aikuissosiaalityön ytimessä, johon kytketty usein tarve tiiviille yhteiselle työlle päihde-, riippuvuus- ja mielenterveyspalvelujen kanssa sekä yhteistyö tilanteen ratkaisemiseksi tarvittavien muiden ammattilaisten ja toimialojen kanssa.

Asunnottomuuden ratkaisemiseksi keinot ovat löytymässä, elleivät jo olemassa. Tarvitaan riittävien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden, esimerkiksi tuetun asumisen tai yhteisöllisen asumisen lisäksi soveltuvia asumismuotoja, kuten asunnottomuustyön tarpeisiin kohdennettua asuntokantaa. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää eri asunnottomuustoimijoiden sujuvaa yhteistyötä ja vahvaa sitoutumista tavoitteeseen pyrkimiseksi. Sujuvilla asiakasprosesseilla erityisesti palveluiden nivelkohdissa ja vuokranantajayhteistyöllä saadaan todennetusti aikaiseksi tuloksia asunnottomuustyössä.

Tässä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) laatimassa ansiokkaassa hankkeen loppuraportissa nostetaan työmalleja ja suosituksia kansallisten toimintasuositusten tasolle. Näiden mallien ja suositusten turvin on mahdollista jatkaa tuloksellista asunnottomuustyötä ja edetä kohti pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman alkuperäistä tavoitetta poistaa asunnottomuus vuoteen 2027. Asunnottomuuden ennaltaehkäisy ja pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen on myös pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman kirjauksissa. Uuteen ohjelmakauteen liittyvät tarkemmat toimenpiteet eivät tätä kirjoittaessa ole vielä tiedossa, mutta yhteinen työ jatkuu. Tavoite asunnottomuuden poistamiseksi on kunnianhimoinen, mutta saavutettava. Yhteistyötä ja yhteisvastuuta se vaatii, mutta siihen tulee tarttua monialaisesti ja eri toimijoiden yhteisin voimin! Hyvinvointiyhteiskunnalla ei pitäisi olla varaa asunnottomuuden aiheuttamaan inhimilliseen kärsimyksen ja huono-osaisuuteen, jossa edelleen yli 3600 henkilöä Suomessa elää.

Helsingissä 12.12.2023

Leila Karttunen
erityisasiantuntija
Sosiaali- ja terveysministeriö

Tiivistelmä

Eeva Liukko ja Pekka Karjalainen. Asunnottomuustyön ytimessä. Asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämishankkeiden loppuraportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 46/2023. 76 sivua. Helsinki 2023. ISBN 978-952-408-225-9 (verkkojulkaisu).

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmassa (2019) asetettiin tavoitteeksi asunnottomuuden puolittaminen vuoteen 2023 mennessä ja poistaminen vuoteen 2027 mennessä. Ympäristöministeriö käynnisti tavoitteen toteuttamista varten yhteistyöohjelman vuosille 2020–2022 keskeisten kaupunkiseutujen, palveluntuottajien ja järjestöjen kanssa.

Yhteistyöohjelmaan liittyen sosiaali- ja terveysministeriö myönsi keväällä 2020 valtionavustuksen seitsemälle hankkeelle asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämistä varten. Hankkeet käynnistyivät syksyn 2020 ja alkuvuoden 2021 välisenä aikana Espoossa, Helsingissä (kaksi kehittämisslinjaa: nuorten jonotyö ja asumisneuvonnan laajentaminen), Vantaalla, Jyväskylässä, Oulussa, Tampereella ja Porissa. Täydentävä valtionavustushaku toteutettiin keväällä 2021, jolloin rahoitusta myönnettiin vielä Turulle ja Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymä Keusotelle. Näiden kahden hankkeen toiminta alkoi syksyllä 2021. Hankerahoitukseen oli mahdollista hakea jatkoa keväällä 2022, jolloin kaikki hankkeet Oulua ja Helsingin asumisneuvonnan laajentamisen kehittämisslinjaa lukuun ottamatta hakivat ja saivat myönteisen rahoituspäätöksen vuoden 2023 loppuun asti. Oulun hankkeen kehittämistyö vakiinnutettiin pysyväksi toiminnaksi lokakuussa 2022. Myös Helsingin asumisneuvonnan laajentamisen kehittämisslinjassa tehty työ vakiinnutettiin ja sitä jatkettiin asumisen rahoitus- ja kehittämisskeskuksen (ARA) myöntämällä rahoituksella.

Hankekokonaisuuden arvioinnin väliraportissa (Liukko, Karjalainen & Jaatinen 2022) kuvattiin hankkeiden sen hetkisen toteutuksen tilaa ja kehitteillä olleita työmuotoja eri näkökulmista. Tämä loppuraportti täydentää väliraporttia luomalla kokonaisvaltaisen katsauksen hankkeissa tehtyyn kehittämistyöhön. Loppuraportissa tarkastellaan hankkeiden kohderyhmiä ja tunnistettuja palvelutarpeita sekä esitellään hankkeissa kehitettyjä toimintamalleja, työkäytäntöjä ja työkaluja. Kehittämistyön tuloksia ja vaikutuksia arvioidaan valtionavustusilmoituksissa hankkeille asetettujen tavoitteiden näkökulmista. Lisäksi kuvataan, miten kehittämistyön vakiinnuttaminen ja levittäminen hyvinvointialueiden toiminnaksi on toteutunut ja miten hankkeet ovat uudistaneet palvelujärjestelmää.

Kehittämistyö on perustunut aikaisemmissa asunnottomuustyön ohjelmissa ja hankkeissa koeltuihin hyviin käytäntöihin. Hankkeissa on kehitetty moniammatillisia ja jalkautuvia asumissosiaalisen työn toimintamalleja sekä asunnottomille ja asunnottomuusriskissä oleville asiakkaille saatavilla olevaa asumisneuvontaa ja siihen yhdistettyä talousneuvontaa. Useassa hankkeessa kehitettiin vuokranantajien kanssa tehtävää yhteistyötä siten, että vuokra-asumiseen yhdistettiin asumista turvaavia palveluja. Vaikuttamistyötä tehtiin muun muassa asunnottomuuden yhteistyöverkostoissa, joissa keskusteltiin asumiseen ja asunnottomuuteen liittyvistä ajankohtaisista aiheista ja haettiin yhdessä ratkaisuja tunnistettuihin ongelmakohtiin. Osallisuus- ja naapurustotyötä kehittämällä vahvistettiin asumisen taitoja, asumisympäristön viihtyvyyttä, yhteisöllisyyttä ja asukkaiden kuuluvuuden tunnetta. Kokemusasiantuntijatoiminnan tuella asiakasnäkökulma otettiin huomioon toiminnan kehittämisessä ja asiakkaiden parissa tehtävässä työssä. Hankkeiden työmuodot ovat kaiken kaikkiaan edistäneet asunnottomuutta ehkäisevää työskentelyä, palvelujen saavutettavuutta, vaikeimmassa asemassa olevien henkilöiden tavoittamista palvelujen piiriin ja asuntojen saamista asunnottomille asiakkaille. Hankkeet ovat vaikuttaneet asunnottomuustyön toimintakulttuuriin ja painottaneet eri toimijoiden yhteistä vastuuta asunnottomuuteen ja asunnottomuuden uhkaan liittyvissä kysymyksissä.

Avainsanat: asunnottomuus, sosiaalipalvelut, terveyspalvelut, moniammatillisuus, monialaisuus, asunto ensin -periaate, asumissosiaalinen työ, sosiaalityö

Sammandrag

Eeva Liukko och Pekka Karjalainen. Asunnottomuustyön ytimessä. Asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämishankkeiden loppuraportti [I kärnan av arbetet mot bostadslöshet. Slutrapport för projekten för utveckling av social- och hälsovårdstjänster som minskar bostadslösheten]. Institutet för hälsa och välfärd (THL). Arbetsdokument 46/2023. 76 sidor. Helsingfors 2023. ISBN 978-952-408-225-9 (webbpublikation).

I statsminister Sanna Marins regeringsprogram (2019) ställdes som mål att halvera bostadslösheten före 2023 och eliminera den före 2027. För att uppnå målet inledde miljöministeriet ett samarbetsprogram för åren 2020–2022 med centrala stadsregioner, serviceproducenter och organisationer.

I anslutning till samarbetsprogrammet beviljade social- och hälsovårdsministeriet våren 2020 sju projekt statsunderstöd för utveckling av social- och hälsovårdstjänster som minskar bostadslösheten. Projekten inleddes mellan hösten 2020 och början av 2021 i Esbo, Helsingfors (två utvecklingslinjer: köarbete för unga och utvidgning av boenderådgivningen), Vanda, Jyväskylä, Uleåborg, Tammerfors och Björneborg. Ansökan om kompletterande statsunderstöd genomfördes våren 2021, då man ännu beviljade Åbo och Mellersta Nylands samkommun för social- och hälsovård Keusote finansiering. Verksamheten inom dessa två projekt inleddes hösten 2021. Det var möjligt att ansöka om fortsatt projektfinansiering våren 2022, då alla projekt förutom Uleåborg och Helsingfors utvecklingslinje för utvidgningen av boenderådgivning ansökte om och fick ett positivt finansieringsbeslut fram till slutet av 2023. Utvecklingsarbetet inom projektet i Uleåborg etablerades som permanent verksamhet i oktober 2022. Även arbetet av utvecklingslinjen för utvidgningen av boenderådgivningen i Helsingfors etablerades och det fortsatte med finansiering från Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet (ARA).

I mellanrapporten för utvärderingen av projekthelheten (Liukko, Karjalainen & Jaatinen 2022) beskrevs det aktuella genomförandet av projekten och de arbetsformer som var under utveckling ur olika synvinklar. Denna slutrapport kompletterar mellanrapporten genom att skapa en heltäckande översikt över det utvecklingsarbete som gjorts inom projekten. I slutrapporten granskas projektens målgrupper och identifierade servicebehov och presenteras verksamhetsmodeller, arbetspraxis och verktyg som utvecklas i projekten. Utvecklingsarbetets resultat och effekter bedöms med tanke på de mål som ställts upp för projekten i statsunderstödsanmälningarna. Dessutom beskrivs hur etableringen och spridningen av utvecklingsarbetet till välfärdsområdenas verksamhet har genomförts och hur projekten har förnyat servicesystemet.

Utvecklingsarbetet har grundat sig på god praxis som prövats i tidigare program och projekt inom arbetet mot bostadslöshet. Projekten har utvecklat multiprofessionella och mobila verksamhetsmodeller inom boendesocialt arbete samt boenderådgivning kombinerad med ekonomisk rådgivning för bostadslösa och klienter med risk för bostadslöshet. I flera projekt utvecklades samarbetet med hyresvärdarna så att tjänster som tryggar boendet kombinerades med hyresboende. Påverkansarbetet utfördes bland annat i samarbetsnätverk för bostadslöshet, där man diskuterade aktuella ämnen i anslutning till boende och bostadslöshet och tillsammans sökte lösningar på identifierade problempunkter. Genom att utveckla delaktighets- och grannskapsarbetet stärktes invånarnas boendefärdigheter och känsla av tillhörighet samt trivseln och gemenskapen i boendemiljön. Med stöd av erfarenhetsexpertverksamheten beaktades klientperspektivet i utvecklingen av verksamheten och i arbetet med klienterna. Sammantaget har projektens arbetsformer främjat arbetet för att förebygga bostadslöshet och förbättra tjänsternas tillgänglighet, speciellt för de mest utsatta personer, samt för att få bostäder för bostadslösa klienter. Projekten har påverkat verksamhetskulturen inom arbetet mot bostadslöshet och betonat olika aktörers gemensamma ansvar i frågor som gäller bostadslöshet och hot om bostadslöshet.

Nyckelord: bostadslöshet, socialtjänster, hälsovårdstjänster, multiprofessionalitet, branschöverskridande, principen Bostad först, boendesocialt arbete, socialt arbete

Sisällys

Esipuhe.....	2
Tiivistelmä.....	3
Sammandrag.....	4
Sisällys.....	5
1 Aluksi	6
2 Asunnottomuudesta ja asunnottomuuden uhasta	8
2.1 Asunnottomuudesta Suomessa	8
2.2 Asunto ensin -malli ilmiölähtöisessä asunnottomuustyössä	10
2.3 Kokemuksia ja havaintoja aikaisemmasta kehittämistyöstä	12
3 Arvioinnin toteutus	15
3.1 Hankkeille asetetut tavoitteet ja arviointitehtävä	15
3.2 Arviointiaineisto	16
4 Hankkeiden kehittämistyön kuvauksia.....	17
4.1 Hyvät käytännön hanketyön perustana.....	17
4.2 Asumis- ja talousneuvonta sekä asumisen ja talouden sosiaaliohjaus ja sosiaalityö	19
4.3 Moniammatillinen ja jalkautuva työ.....	22
4.4 Erityisryhmien parissa työskentely	25
4.5 Kokemusasiantuntijatoiminta.....	27
4.6 Vuokranantajayhteistyö.....	29
4.7 Toimintakulttuuriin vaikuttaminen ja osaamisen vahvistaminen	31
4.8 Osallisuus- ja naapurustotyö.....	32
4.9 Rakenteellinen sosiaalityö ja vaikuttaminen	33
4.10 Työvälineitä ja oppaita	37
5 Kehittämistyön tuloksia ja vaikutuksia	41
5.1 Hanketyön määrällisiä tuloksia	41
5.2 Hankkeiden kohderyhmät	44
5.3 Yksilöllisten palvelutarpeiden tunnistaminen	46
5.4 Erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden tavoittaminen	47
5.5 Saavutettavuus	48
5.6 Moniammatillinen ja monialainen työ	50
6 Asunto ensin -mallin toteutuminen hanketyössä.....	52
6.1 Asunto ensin -laatusuositusten toteutuminen	52
6.2 Asuntotarjonnan riittävyys ja monipuolisuus	52
6.3 Asumisen ja tuen yhdistäminen	54
6.4 Vuokrasopimusten määräaikaisuus.....	54
7 Palvelujärjestelmän uudistaminen	56
7.1 Mitä uutta hankkeet ovat tuoneet palvelujärjestelmään?.....	56
7.2 Palvelujärjestelmän kehittämistä edistäneitä ja estäneitä tekijöitä.....	58
8 Kehittämistyön vakiinnuttaminen ja levittäminen hyvinvointialueilla	60
8.1 Toiminnan vakiinnuttaminen	60
8.2 Toiminnan levittäminen hyvinvointialueella	61
8.3 Hankekohtainen tarkastelu	62
9 Lopuksi	67
10 Suositukset.....	71
Lähteet.....	73
Liitteet.....	75

1 Aluksi

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmassa (2019) asetettiin tavoitteeksi asunnottomuuden puolittaminen vuoteen 2023 mennessä ja poistaminen vuoteen 2027 mennessä. Ympäristöministeriö käynnisti tavoitteen toteuttamista varten yhteistyöohjelman vuosille 2020–2022 keskeisten kaupunkiseutujen, palveluntuottajien ja järjestöjen kanssa. Yhteistyöohjelmassa mukana olleet kunnat laativat alueellisen suunnitelman asunnottomuuden vähentämiseksi ja asuntojen menetysten ehkäisemiseksi. Yhteistyöohjelman arvioinnista julkaisiin raportti syksyllä 2023 (Pitkänen, Koramo, Valtakari & Mäki 2023).

Yhteistyöohjelmaan liittyen sosiaali- ja terveysministeriö myönsi keväällä 2020 valtionavustuksen seitsemälle kunnalle asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämishanketta varten. Hankkeet olivat mukana ympäristöministeriön yhteistyöohjelmassa. Hankkeiden suunnittelu käynnistyi syksyllä 2020 Espoossa, Helsingissä (kaksi kehittämislinjaa: asumisneuvonnan laajentaminen ja nuorten jono-työ), Jyväskylässä, Oulussa, Tampereella, Porissa ja Vantaalla. Varsinainen hanketoiminta käynnistyi syksyn 2020 ja alkuvuoden 2021 välisenä aikana. Täydentävä valtionavustushaku toteutettiin keväällä 2021, jolloin rahoitusta myönnettiin vielä Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymä Keusotelle ja Turulle. Näiden kahden hankkeen toiminta alkoi syksyllä 2021.

Hankerahoitukselle oli mahdollista hakea jatkoa keväällä 2022, jolloin kaikki hankkeet Helsingin asumisneuvonnan laajentamisen kehittämislinjaa ja Oulua lukuun ottamatta hakivat ja saivat myönteisen rahoituspäätöksen vuoden 2023 loppuun asti. Helsingin asumisneuvonnan laajentamisen kehittämislinjan toiminta vakiinnutettiin ja kehittämistyötä jatkettiin asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA) myöntämällä rahoituksella. Oulun hankkeessa tehty kehittämistyö vakinaistettiin pysyväksi toiminnaksi lokakuussa 2022. Kehittämistyön jakautuminen kahteen hankekauteen (1.10.2020–30.9.2022 ja 1.10.2022–31.12.2023) on vaikuttanut hankkeiden toteutukseen: hankkeiden tavoitteita on syksyllä 2022 paikoin tarkennettu ja niiden painopiste on voinut muuttua. Lisäksi hanketyölle on voitu asettaa joitakin uusia tavoitteita.

Yhdeksällä hankealueella tehty kehittämistyö on ollut monimuotoista ja sisältänyt eritasoisia ja limittäisiä kehittämistehtäviä. Hankkeissa on ollut runsaasti yksityiskohtia, jotka ovat eri kunnissa olleet eri tavoin toisiinsa yhdistyneinä. Koska hankkeet saattoivat toisella hankekaudella täydentää suunnitelmaansa tai asettaa jopa uusia tavoitteita, hankkeet ovat eri alueilla rakentuneet erityyppisinä ja jopa muuntuvina kokonaisuuksina. Kukin hanke on toiminut itsenäisesti ja tuottanut tietoa asunnottomuus- ja asumissosiaalisesta työstä omasta tulokulmastaan, omien lähtökohtiensa ja alueellisten tarpeidensa pohjalta.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tehtävänä on ollut arvioida hankekokonaisuutta. Arvioinnin väliraportti julkaistiin joulukuussa 2022 (Liukko, Karjalainen & Jaatinen 2022), ja siinä kuvattiin hankkeiden sen hetkisen toteutuksen tilaa ja kehitteillä olevia työmuotoja eri näkökulmista. Tämä loppuraportti täydentää väliraporttia. Pyrkimyksenä on luoda kokonaisvaltainen katsaus hankkeissa tehtyyn kehittämistyöhön. Hankkeet ovat raportoineet sosiaali- ja terveysministeriölle ensimmäisen hankekauden toiminnan omissa loppuraporteissaan (liite 1). Toinen hankekausi oli vielä tätä kirjoitettaessa kesken, minkä vuoksi toisen hankekauden loppuraportteja ei ollut käytettävissä. Toisella kaudella hankkeet viimeistelivät, juurruttivat ja levittivät jo kehitettyjä toimintamalleja mutta paikoin myös työstivät uusia kehittämiskohteita. Tässä raportissa hankekokonaisuutta on tarkasteltu kehitettyjen toimintamallien sekä kehittämistyön eritasoisten osa-alueiden ja yksityiskohtien kautta.

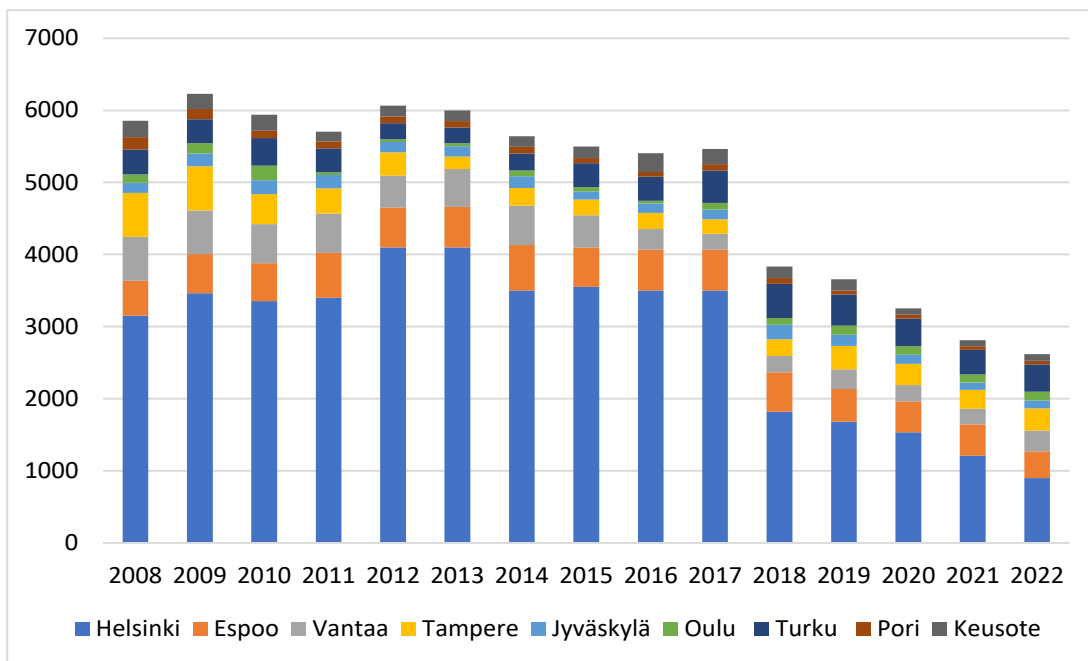
Raportin alussa taustoitetaan asunnottomuusilmiötä sekä tarkastellaan kehittämistyön perustana ollutta Asunto ensin -mallia ja aikaisemmissa asunnottomuusohjelmissa ja -hankkeissa luotuja hyviä käytäntöjä. Tämän jälkeen esitellään arviointitehtävä ja arviointiaineisto. Raportin tulososassa luvussa neljä kuvataan hankkeissa kehitettyjä toimintamalleja, työkäytäntöjä ja työkaluja. Luvuissa viisi ja kuusi arvioidaan hankkeissa tehtyä kehittämistyötä ja Asunto ensin -mallin toteutumista valtionavustusilmoituksissa (STM 2020; STM 2022) asetettujen tavoitteiden näkökulmasta. Luvussa seitsemän arvioidaan vielä, miten hankkeet ovat uudistaneet palvelujärjestelmää ja minkälaiset toimintaympäristössä vaikuttaneet tekijät ovat estäneet tai edistäneet hankkeiden toimintaa. Luvussa kahdeksan kuvataan, miten kehittämistyön vakiinnuttaminen hankealueilla ja levittäminen hyvinvointialueiden toiminnaksi on toteutunut. Raportin lopuksi tarkastellaan

yhteenvedonomaaisesti, miten hankkeet ovat onnistuneet saavuttamaan niille asetettuja tavoitteita. Päätteeksi esitetään hanketyössä tehtyihin havaintoihin perustuvia suosituksia siitä, miten asunnottomuus- ja asumis-sosiaalista työtä tulisi hyvinvointialueiden ja kuntien yhteisenä toimintana kehittää.

2 Asunnottomuudesta ja asunnottomuuden uhasta

2.1 Asunnottomuudesta Suomessa

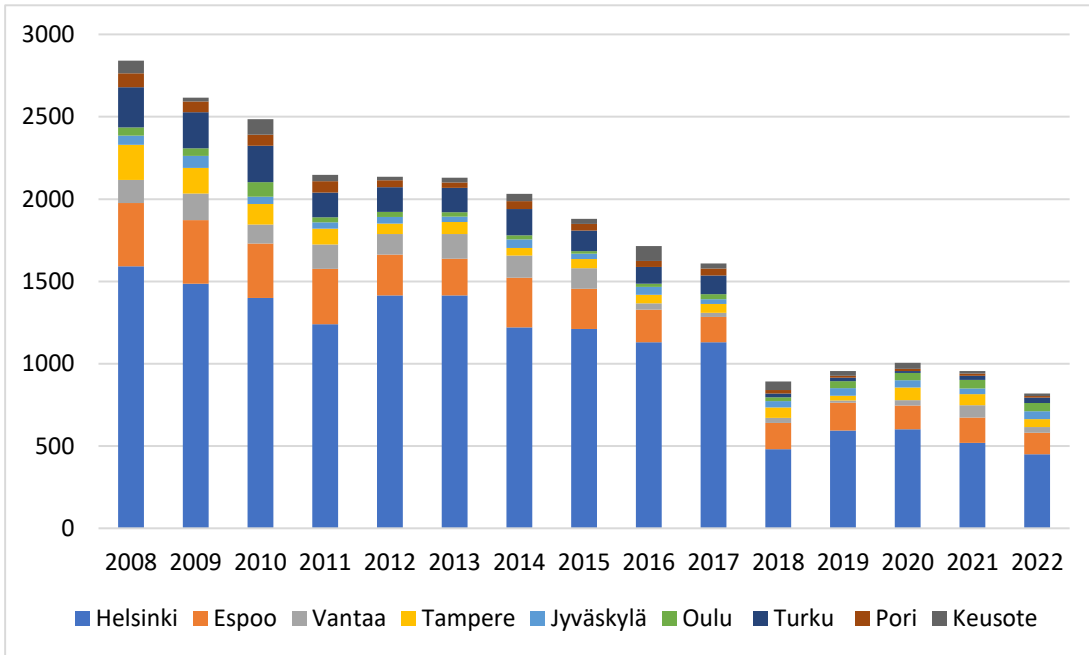
Suomessa asunnottomuustyö on ollut varsin menestyksekkästä. Tavoitteellinen ohjelmatyö vuodesta 2008 on vahvistanut asuntotuotantoa ja palvelujärjestelmää sekä vähentänyt asunnottomuutta ja asunnon menettämisen uhkaa. Asunnottomien määrä on ollut jo vuosia laskeva, ja vuonna 2022 asunnottomien määrä edelleen kokonaisuudessaan väheni. Vuonna 2020 asunnottomia oli ARAn kyselyn mukaan 100 kunnassa, vuonna 2021 103 kunnassa ja vuonna 2022 96 kunnassa. (ARA 2023.)

Kuvio 1. Yksinelävien asunnottomien määrän kehitys hankealueilla vuosina 2008–2022 (ARA 2023).¹

Valtionavustusta saaneet asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämishankkeet on toteutettu pääosin juuri niissä kunnissa, joissa asunnottomuus on valtakunnallisesti yleisintä. Yksinelävien asunnottomien määrä väheni vuodesta 2021 vuoteen 2022 hankealueista ainoastaan Helsingissä ja Espoossa, mutta niiden ansiosta kokonaiskehitys näyttyy myönteisenä (kuvio 1). Pitkäaikaisasunnottomien kokonaisuudessaan väheni vuodesta 2021 vuoteen 2022 kaikilla hankealueilla Jyväskylää ja Turkuun lukuun ottamatta (kuvio 2).

¹ Keusote sisältää Hyvinkään, Järvenpään, Nurmijärven, Mäntsälän, Pornaisten ja Tuusulan tiedot.

Kuvio 2. Pitkäaikaisasunnottomien määrän kehitys hankealueilla vuosina 2008–2022 (ARA 2023).

Valtakunnallisesti tarkastellen vuonna 2022 asunnottomien naisten ja nuorten määrä hieman kasvoi edellisvuodesta ja asunnottomien maahanmuuttajien määrä laski. Asunnottomista henkilöistä naisia oli 25 prosenttia, alle 25-vuotiaita nuoria 22 prosenttia ja maahanmuuttajia 17 prosenttia. Monella hankealueella naisten, nuorten ja maahanmuuttajien asumistilanne parantui vuosien 2020–2022 välillä, mutta paikoin tilanne myös heikkeni (taulukko 1). (ARA 2023.)

Taulukko 1. Erityisryhmien asunnottomuus hankealueilla 2020–2022 (ARA 2023).

	Naiset 2020 / 2021 / 2022	Nuoret 2020 / 2021 / 2022	Maahanmuuttajat 2020 / 2021 / 2022
Espoo	98 / 92 / 71	93 / 103 / 89	158 / 108 / 104
Helsinki	498 / 320 / 317	239 / 152 / 184	518 / 345 / 180
Jyväskylä	22 / 14 / 17	41 / 21 / 25	7 / 11 / 7
Keusote	14 / 11 / 45	14 / 12 / 37	2 / 5 / 3
Oulu	12 / 13 / 18	29 / 30 / 28	3 / 9 / 14
Pori	14 / 7 / 6	7 / 13 / 13	4 / 1 / 3
Tampere	49 / 58 / 60	66 / 39 / 59	44 / 27 / 47
Turku	82 / 64 / 82	107 / 91 / 92	130 / 94 / 87
Vantaa	83 / 68 / 75	46 / 24 / 44	29 / 57 / 124

Asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämishankkeissa työskenneltiin pääasiallisesti erityisen vaikeassa asemassa olevien asunnottomien ja asunnottomuusriskissä olevien asiakkaiden parissa, eivätkä ARAn yleiset asunnottomuustilastot suoranaisesti kerro juuri näiden kohderyhmien asumistilanteesta. Hankkeiden myönteiset vaikutukset voivat kuitenkin näkyä esimerkiksi siinä, että ARAn tilastoissa pitkäaikaisasunnottomien määrä väheni usealla hankealueella vuosien 2021 ja 2022 välillä. Toisaalta hanketyö on voinut paradoksaalisesti ja näennäisesti jopa lisätä asunnottomien määrää, sillä hankkeissa on löydetty asunnottomia, jotka eivät ole olleet palvelujen piirissä tai hakeneet asuntoa. Näin ollen heistä ei ole ollut merkintää sosiaali- ja asuntotoimen rekistereissä tai kunnan vuokratyöyhtiöiden asunnonhakijarekistereissä, eivätkä he siten ole tilastoituneet ARAn asunnottomuustilastoon. Hankkeissa tehdyn jalkautuvan ja etsivän työn tuloksena asunnottomien tilastoitu määrä on voinut siis kasvaa.

Asunnottomuutta yleisempää on uhka asunnon menettämisestä esimerkiksi taloudellisten vaikeuksien tai asumishäiriöiden vuoksi. Asunnottomuuden poistaminen ei onnistu, vaikka asuntoja tuotettaisiin ja kohdennettaisiin asunnottomille henkilöille, mikäli samanaikaisesti toisaalla ihmiset menettävät asuntonsa ja jäävät asunnottomiksi (Kaakinen 2023). Ulosottolaitos arvioi, että vuosina 2020 ja 2021 häätöjen lukumäärät olivat pidemmän aikavälin tasoa matalammat osittain koronaviruspandemian ja siihen liittyneen väliaikaislainsäädännön vuoksi. Ulosottolaitoksen tilastojen mukaan häätöjen määrä on kuitenkin kasvanut vuosien 2020–2022 välisenä aikana (taulukko 2). Eniten häätöjä oli Ulosottolaitoksen Etelä-Suomen (37,4 % toimeenpannuista hädöistä) ja Sisä-Suomen (24,3 % toimeenpannuista hädöistä) täytäntöönpanoyksiköissä. (Ulosottolaitos 2023.) Häätöjä tapahtuu Juha Kaakisen selvitysraportin mukaan myös Asunto ensin -yksiköistä ja tuetusta hajasijoitetusta asumisesta, mikä kertoo palvelujärjestelmän ja tukipalvelujen puutteista (Kaakinen 2023).

Taulukko 2. Vireille tulleet ja toimitetut häädöt vuosina 2019–2022 (Ulosottolaitos 2023).

	Vireille tulleita häätöjä	Muutos edellisestä vuodesta	Toimitettuja häätöjä	Muutos edellisestä vuodesta
2019	6958	-5,5 %	3870	-0,4 %
2020	6425	-7,7 %	3629	-6,2 %
2021	6818	6,1 %	3837	5,7 %
2022	7675	12,6 %	4339	13,1 %

Asunnottomuuden tilastointi on toistaiseksi vain suuntaa antavaa, sillä kuntien tiedonhankintamenetelmät ja arviointiperusteet eroavat toisistaan, ja saman kunnan esittämien tietojen tarkkuustaso voi vaihdella eri vuosina (ARA 2023). Samoin asunnottomuuden uhkatilanteista saadaan tietoa puutteellisesti. Esimerkiksi sosiaalihuollossa tai asumisneuvonnassa käsitellyistä vuokratilanteista (Liukko ym. 2022, 26) ja muista asunnon menettämisen riskitilanteista ei ole saatavilla kattavalla tavalla tilastoitua tietoa. Käytettävissä olevat luvut kuitenkin kertovat vaikeuksista hallita asunnottomuutta yksinomaan sosiaalisena tai sosiaalihuollollisena ongelmana, eikä asunnottomuuden ja sen uhkan aleneva kehitys ole itsestään selvää sinnikkäistä toimenpiteistä huolimatta.

2.2 Asunto ensin -malli ilmiölähtöisessä asunnottomuustyössä

Asunnottomuus on pitkään nähty ilkeänä ongelmana, johon on ollut vaikea löytää ratkaisua. Ilkeille ongelmille on tyypillistä, että ne ilmenevät monimutkaisissa sosiaalisissa ympäristöissä ja niistä on vaikea saada käsitystä niiden moniulotteisuuden, sisäisten riippuvuussuhteiden ja epäselvyyksien vuoksi. Kertyvän tiedon ja kokemusten myötä ymmärrys siitä, että asunnottomuus on poistettavissa, on kuitenkin vahvistunut ja

muuttanut tapaa, jolla asunnottomuuteen haetaan ratkaisuja. (Allen, Benjaminsen, O’Sullivan & Pleace 2020.) Asunnottomuus voidaankin nähdä ilkeän, ratkaisemattoman ongelman sijaan ratkaistavissa olevana, ”sotkuisena” (messy) ongelmana tai ilmiönä. Sotkuinen ongelma on erilaisista osioista koostuva ongelmarypäs, jonka ratkaiseminen edellyttää systeemistä lähestymistapaa, monialaista ja poikkitieteellistä ajattelua sekä ongelman eri osa-alueiden keskinäisen vuorovaikutuksen tarkastelua. Tätä kautta on löydettävissä keinoja, joilla ongelmaan voidaan vaikuttaa. (Raisio, Puustinen & Vartiainen 2018.)

Asunto ensin 2.0 -raportissa (2020) kuvataan asunnottomuusilmiön moniulotteisuutta ja siitä juontuvaa tarvetta tehdä hallinto- ja sektorirajat ylittävää yhteistyötä. Asunnottomuuteen ja asunnottomuuden uhkaan kytkeytyy yhteiskunnallisia, palvelujärjestelmätasoisia, sosiaalisia, terveydellisiä ja yksilölliseen elämäntapaan liittyviä piirteitä. Ilmiönä asunnottomuus ei ole pysyvä, säännönmukainen todellisuus vaan erilaisten osatekijöiden ja yhteiskunnallisten olosuhteiden myötä jatkuvasti muuntuva, mikä tulee esille myös käytettävissä olevia tilastoja seuraamalla. Asunnottomuuteen ilmiönä voidaan siis vaikuttaa, ja asunnottomuus voidaan poistaa monitasoisesti ja monialaisesti yhteensovitetuilla toimenpiteillä.

Vuosina 2008–2019 toteutettiin kolme asunnottomuusohjelmaa, jotka muodostivat johdonmukaisen jatkumon. PAAVO I - ja PAAVO II -ohjelmissa (2008–2011 ja 2012–2015) tavoitteena oli ennen kaikkea pitkäaikaisasunnottomuuden vähentäminen. Ohjelmien aikana muun muassa luovuttiin asuntoloista, edistettiin vuokra-asuntojen saamista pitkäaikaisasunnottomille sekä tehtiin rakenteellisia muutoksia asumispalveluihin ja asunnottomuustyöhön. Vuosina 2016–2019 toteutettiin asunnottomuuden ennaltaehkäisytoimenpideohjelma AUNE, jossa painopistettä siirrettiin asunnottomuuden ja asunnottomuuden uusiutumisen ehkäisemiseen. Ohjelman aikana muun muassa lisättiin asuntotuotantoa sekä vahvistettiin asumissosiaalisia palveluja ja toimenpiteitä. (Pleace 2017; Pitkänen, Harju, Törmä ym. 2019.)

Suomessa asunnottomuustyötä on toteutettu Asunto ensin -mallia hyödyntäen PAAVO-ohjelmista alkaen. Asunto ensin -mallin ehdoton periaate on, että jokaisella on oikeus omaan asuntoon, eikä hoitoon tai tukipalveluihin sitoutuminen tai kuntoutuminen ole edellytys asunnon saamiselle. Vaikka asunto ja asuminen erotetaan palveluista, asumisen turvaamisen katsotaan luovan asukkaalle hyvät edellytykset ottaa vastaan palveluja ja tukitoimia. (Pleace 2017.)

Asunto ensin -laatusuositusten (2017) mukaan asunnottomuustyö tulee järjestää siten, että organisaatiossa luodaan edellytykset Asunto ensin -mallin suunnitelmalliselle ja tuloksekkaalle toiminnalle selkeillä rakenteilla, ohjeistuksilla ja johtamisella. Asumisen tulee lähtökohtaisesti perustua huoneenvuokralakiin, ja itsenäinen asuminen tulee mahdollistaa. Asukkaan tarvitsemat tukipalvelut tulee sopia asumisesta erillään. Asukkaan valinnanvapaus ja vaikutusmahdollisuudet tulee turvata, ja hänen tulee voida vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin ja antaa niistä palautetta. Asukkaan kuntoutuminen ja voimaantuminen tapahtuvat hänen omilla ehdoillaan, ja työskentely perustuu arvostavaan ja yhdenvertaiseen kohtaamiseen. Asukkaan integroitumista yhteiskuntaan ja yhteisöihin tuetaan. Asunnon sijaan kyse on asukkaan omasta kodista, joka ymmärretään perustana elämän järjestämiselle, osallisuuden kokemukselle ja ympäristöön kiinnittymiselle.

Asunnottomuuteen ja sen uhkaan liittyvästä työstä on käytetty käsitteitä asunnottomuustyö ja asumissosiaalinen työ. Käsitteet ovat hyvin lähellä toisiaan (Granfelt 2022a; 2022b). Asunnottomuustyön voidaan katsoa olevan kattokäsite kaikelle sille työlle ja toiminnalle, jolla pyritään vähentämään asunnottomuutta ja sen uhkaa. Se kattaa yhteiskunnallisen, asunto- ja sosiaalipoliittisen sekä rakenteellisen ulottuvuuden, ja sen tulokulma läpäisee koko toimintakentän valtiolliselta tasolta yksittäisten ihmisten parissa tehtävään työhön asti. Siinä on kyse esimerkiksi asuntojen rakentamisesta pienituloisille ja asunnottomuuden poistamiseen tähtäävästä strategiastyöstä mutta myös asukkaalle suunniteltavasta yksilöllisestä tuesta ja kaduilla tehtävästä etsivästä työstä. (Granfelt 2022a.) Asumissosiaalinen työ asettuu asunnottomuustyön sisälle. Asumissosiaalista työtä alettiin kehittää osana valtakunnallisia ohjelmia, kun tarvittiin käsitettä kuvaamaan Asunto ensin -mallin edellyttämää, usealla eri tasolla toteutuvaa yhteistyötä asunnottomuuden vähentämiseksi. (Granfelt 2022a.)

Asumissosiaalisella työllä tarkoitetaan monialaista, hallinto- ja sektorirajat ylittävää työtä, jossa mukana ovat sosiaali- ja terveydenhuollon, sivistystoimen ja asuntotoimen ammattilaiset sekä järjestöt ja kokemusasiantuntijat ja jonka tavoitteena on ehkäistä asunnottomuutta ja tukea asumisen onnistumista (Asunto ensin 2.0 2020). Siinä painottuvat sosiaaliset suhteet ja niissä realisoituvaa toimintaa sekä vuorovaikutteinen, suhdperustainen auttamistyö. Kyse on yksilötasolla tehtävästä asiakastyöstä mutta myös verkostoissa tapahtuvasta

rakenteellisesta työskentelystä esimerkiksi kunnan asuntopolitiikasta päättävien tahojen kanssa. (Granfelt 2022b.) Asumissosiaalista työtä tehdään erityyppisissä organisaatioissa, erilaisista ammatillista lähtökohdista ja erityyppisin painotuksin, koska asunnottomuus ja sen uhka ilmenevät eri yhteyksissä eri tavoin (Granfelt 2022b). Se on myös monipaikkaista työtä, jota tehdään siellä, missä tarve ilmenee ja missä asiakkaan on luontevaa olla ja hoitaa asioitaan, esimerkiksi kodeissa, kahviloissa ja virastoissa. Asunto ensin -malliin kiinnittyneenä asumissosiaalisen työn tavoitteena on vahvistaa asiakkaiden taloudellista ja sosiaalista hyvinvointia, tukea heidän toipumistaan, vähentää asunnottomuuden haittoja ja lisätä heidän toimintamahdollisuuksiinsa. (Granfelt 2022a.)

Kansainvälisten tutkimusten mukaan Asunto ensin -mallin mukaan toimittaessa noin 80 prosenttia asunnon saaneista asunnottomista on kyennyt pitämään asuntonsa. Tilanne on arviolta sama myös Suomessa. (Kaakinen 2023.) AUNE-ohjelman aikana tehdyn seurannan mukaan noin 75 prosenttia asunnottomien palvelujen kautta asunnon saaneista asukkaista onnistui asumisessaan (Karppinen 2020, 38–39). Kokemukset Asunto ensin -mallista ovat siten olleet hyviä, ja sen tuella on onnistuttu vähentämään asunnottomuutta ja asunnottomuuden uhkaa sekä kehittämään palveluja ja asunnottomuustyön rakenteita sosiaali- ja terveydenhuoltoa laajemmin. Noin viidenneksellä asunnottomista henkilöistä on kuitenkin sen kaltaisia vaikeuksia, että he tarvitsevat asumisensa tueksi erityistä tukea ja erityisosaamista edellyttäviä palveluja ja työmuotoja (Karppinen 2020; Kaakinen 2023).

Asunto ensin -malli on nostanut esille tarpeen toimia yhteensovitulla, monitasoisella ja moniulotteisella tavalla asunnottomuuteen ja asunnottomuuden uhkaan liittyvissä kysymyksissä. Se edellyttää onnistuakseen monipuolisia asumisvaihtoehtoja ja kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja, asumista turvaavia palveluja, asunnottomuus- ja asumissosiaalista työtä tukevaa toimintakulttuuria sekä suotuisaa yhteiskunnallista asenneilmastoa. Yksittäiset ja irralliset teot kansallisella tai alueellisella tasolla tai asiakkaan vaikeassa elämäntilanteessa eivät ratkaise asunnottomuutta tai sen uhkaa kestäväällä tavalla.

2.3 Kokemuksia ja havaintoja aikaisemmasta kehittämistyöstä

Aikaisempien asunnottomuusohjelmien ja -hankkeiden perusteella käytettävissä on jo paljon tietoa siitä, miten asunnottomuus- ja asumissosiaalista työtä pitäisi tehdä ja minkälaiset toimintamallit on havaittu vaikuttaviksi. Asunnottomuusohjelmia vuonna 2019 arvioineessa raportissa kuitenkin todettiin, että vaikka kunnat ovat asunnottomuustyön keskeisimpiä toteuttajia, asunnottomuus- ja asumissosiaalista työtä ei ole saatu vaikiinnutettua tarpeeksi laajasti kuntien perustoimintaan ja palvelujen saavutettavuus on sattumanvaraista (Pitkänen ym. 2019).

Hyviä käytäntöjä ja tavoiteltavia toimintamalleja on arvioitu ja kuvattu useissa ohjelma- ja hankeraporteissa sekä muissa julkaisuissa (mm. Pitkänen ym. 2019; Karppinen 2020; Oosi & Kortelainen & Karinen 2019; Rasilainen, Franz-Koivisto, Hokkanen ym. 2020; Asunto ensin 2.0 2020; ASTA 2021; Granfelt 2022a; Granfelt 2022b; Sannino, Engeström & Kärki 2023; Kaakinen 2023). Tässä hankekokonaisuudessa yhtenä tärkeimmistä tavoitteista on ollut ottaa käyttöön ja jatkokehittää hyviksi todettuja toimintamalleja ja vahvistaa niiden myötä asunnottomuus- ja asumissosiaalista työtä hyvinvointialueilla.

Ympäristöministeriön teettämässä asunnottomuusohjelmien (PAAVO I–II ja AUNE) arvioinnissa asunnottomuustyön keskeisimpinä keinoina nousevat esille muun muassa asumiseen liittyvien kysymysten puheeksi ottaminen, asumis- ja talousneuvonta, moniammatillinen toiminta, matalan kynnyksen asumisen ohjaus ja jalkautuva työ. Ennaltaehkäisevässä työssä kokemusasiantuntijatoimintaa ja vertaistoimintaa pidetään tärkeinä. Palvelujen saavutettavuutta voidaan edistää erityisesti kotiin vietävien palvelujen tuella. Asunto ensin -mallin mukaisessa asumisen ja tuen eriyttämisessä on saatu hyviä kokemuksia välivuokraukseen liittyvästä yhteistyöstä yksityisten vuokranantajien kanssa, kotiin vietävästä tuesta, yksilöllisistä palveluista ja ostopalveluina hankittavista tukipalveluista. Arvioinnissa todetaan lisäksi, että suurten kaupunkien asunnottomuustyöhön liittyvät yhteistyörakenteet ja toimintasuunnitelmat tulisi vakinaistaa. (Pitkänen ym. 2019.)

Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat -hankkeessa (AKU 2016–2019) kokeiltiin ennaltaehkäisevän asunnottomuustyön toimintatapoja ja pilotoitiin asunnottomuustyön toimintamalleja. Hankkeeseen osallistuneet toivoivat, että hankkeiden toiminnoista käyttöön jäisivät erityisesti monialainen verkostotyö, asumissosiaalinen työote, kokemusasiantuntijatoiminta sekä asumista tukevat ja turvaavat toimintamallit,

kuten kotona tehtävä päihdekatkaisu Kotikonsti sekä asumis- ja talousneuvonta. Lisäksi he toivoivat paikallistason koordinoitua, monialaista yhteis- ja verkostotyötä, asumisen ohjausta, asumis-, mielenterveys- ja päihdepalvelujen riittävää tarjontaa, kohtuuhintaisia asuntoja ja strategista työtä asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn. (Rasilainen ym. 2020, 35–36.)

Vuokra-asukkaiden talousongelmien ehkäiseminen -hankkeessa (ASTA 2018–2020) vahvistettiin asumisneuvonnan taloudellista näkökulmaa, taloudenhallinnan ongelmien parissa tehtävää työtä ja vuokravelkoja ennakoivaa työskentelyä. Arviointiraportissa (ASTA 2021) talousneuvonnan näkökulman todetaan helpottaneen työn kohdentamista ja edistäneen toiminnan perustelemista esimerkiksi vuokrataloyhtiöille. Hanketyön tuloksellisuutta tuki neuvonnan toteuttaminen matalan kynnyksen toimintana, esimerkiksi helposti saavutettavina palvelupisteinä tai jalkautuvana työnä. Myös työparityöskentelyn ja monialaisten toimintamallien havaittiin edistäneen tuloksellisuutta. Talousneuvonnan kehittämistä osana asumisneuvontaa nähtiin tärkeänä jatkaa. ASTA-hankkeessa nostettiin esille myös sosiaalityössä tehtävä taloussosiaalityö (Viitasalo 2019) keinona vahvistaa asiakkaiden taloudellista toimintakykyä. (ASTA 2021.)

Asumisneuvonnan hyödyistä on raportoitu myös ARAn tuottamassa asumisneuvontaa tarkastelevassa selvityksessä (Oosi ym. 2019). Selvityksessä asumisneuvonnan todetaan olevan ennaltaehkäisevää ja jalkautuvaa työtä. Sen katsotaan olevan tehokas tapa ehkäistä häätöjä, ja lisäksi se on taloudellisesti kannattavaa. Erityisen kustannusvaikuttavaa asumisneuvontaa on silloin, kun asumisen turvaamiseen liittyvää työtä tehdään monialaisella ja ennakoivalla tavalla esimerkiksi yhteistyössä asumisneuvonnan, sosiaalityön ja vuokranantajan kesken. Asumisneuvonnan tuella voidaan myös parantaa vuokranantajan ja vuokralaisen välistä suhdetta sekä edistää asiakkaiden toimintakykyä. (Oosi ym. 2019.)

Liikkuva moniammatillinen työ on todettu tehokkaaksi keinoksi tukea vaikeasti tavoitettavia asiakkaita, joilla on monia ongelmia. Suomessa on tutkittu erityisesti Jyväskylän ja Tampereen asunnottomuustyössä toteutettua moniammatillista liikkuvan tuen Nopsajalan toimintamallia, mutta samankaltaisia liikkuvan työn käytäntöjä on kehitetty muuallakin, esimerkiksi Helsingissä, Porissa ja Turussa. Nopsajalka-malli luotiin vuonna 2019 Tampereen yliopistolla toteutetussa Muutoslaboratoriossa, johon osallistui edustajia Tampereen kaupungin sosiaali- ja terveyspalveluista, asumispalveluista sekä keskeisistä kolmannen sektorin palveluntuottajajärjestöistä. Nopsajalka-mallissa olennaisia piirteitä ovat asiakkuuksien määräaikaisuus ja saattaen vaihtaminen palvelujärjestelmässä eteenpäin, kun asiakkaan tarvitsemat palvelut ja tukimuodot on tunnistettu. Ammatillaiset, yhteistyökumppanit ja asiakkaat pitävät Nopsajalan vahvuuksina joustavuutta, monialaisuutta, mahdollisuutta keskittyä työskentelyyn kunkin asiakkaan kanssa ja kykyä tuottaa asiakkaan tarpeiden mukaisia ratkaisuja yhdessä palvelujärjestelmän muiden toimijoiden kanssa. (Sannino ym. 2023.)

Y-Säätiön verkostokehittäjät päivittivät vuonna 2020 asunnottomuusohjelmien myötä muotoutunutta Asunto ensin -mallia ja laativat ehdotuksen asunnottomuustyön lähitulevaisuuden painopisteistä (Asunto ensin 2.0 2020). Ehdotuksessa tuodaan esille tarve edistää kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen saatavuutta ja vahvistaa palvelujärjestelmää useasta näkökulmasta. Ehdotuksen mukaan asumissosiaalisen orientaation ja asumisneuvonnan verkostomaisen työotteen tulisi olla palvelujärjestelmää ja monialaista yhteistyötä leikkaavia periaatteita. Ennaltaehkäisevinä keinoina nostetaan esille muun muassa asumisen puheeksi ottaminen, asumis- ja talousneuvonnan saatavuus sekä vuokranantajien ja Kelan kanssa tehtävä yhteistyö. Tärkeänä nähdään, että vaikeimmassa asemassa olevien asiakkaiden asunto- ja palvelutarjontaa vahvistetaan. Asumispalveluissa asukkaille tulee tarjota työtoimintaa ja arjen mielekäästä tekemistä. Myös naapurustotyön on todettu hyödyntävän sekä tuetun asumisen asukkaita että alueella asuvia asukkaita yleisesti (Y-Säätiö 2017). Moniammatillisten palvelujen, muun muassa päihde-, mielenterveys-, terveys- ja asumispalvelujen, integraatiota tulee kehittää Asunto ensin -periaatteen pohjalta. Lisäksi ehdotuksessa painotetaan asunosektorin vastuuta asunnottomuuden poistamisessa sekä asumissosiaalisen työn liittämistä kuntien ja kuntayhtymien rakenteisiin siten, että asumisen turvaava monialainen ja moniammatillinen työ voi toteutua. (Asunto ensin 2.0 2020.)

Asumissosiaalisessa työssä keskeisinä ominaisuuksina on nähty työntekijöiden ammatillinen osaaminen ja vuorovaikutustaidot, sillä asiakkaalla voi olla yhtäaikaista taloudellisia ongelmia, päihde- ja mielenterveysongelmia, lähisuhdeväkivallan kokemuksia, yksinäisyyttä ja rikollisuutta. Myös kokemusasiantuntijoiden, vertaistuen ja vapaaehtoistyön merkitys asumissosiaalisen työn eri tilanteissa ja toimintamuodoissa on suuri. Asumissosiaaliseen työhön kuuluu lisäksi rakenteellinen työ ja vaikuttaminen, jota tekevät sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden ohella muun muassa järjestöt. Rakenteellinen työ tarkoittaa esimerkiksi sitä,

että päättäjille raportoidaan epäkohdista ja kohtuuttomista tilanteista mutta myös onnistumista ja toimivista vaihtoehtoista sekä osallistutaan valtakunnalliseen asunnottomuustyöhön. Asukkaiden ja asiakkaiden sekä työntekijöiden vuorovaikutussuhde on kehittämisen ja rakenteellisen vaikuttamistyön perusta. (Granfelt 2022a.)

Taulukko 3. Hyväksi havaittuja toimintamalleja ja työkäytäntöjä.

Toimintamalli tai työkäytäntö	Esimerkkejä
Palvelun ja tuen toteuttamisen tapa	Suhdeperustaisuus, nivelvaiheet turvaava työskentely, yhteinen vastuu, puheeksi ottaminen
Matalan kynnyksen palvelut	Asumisneuvonta ja -ohjaus, talousneuvonta ja -ohjaus, helposti saavutettavat päihde- ja mielenterveyspalvelut
Erityisosaaminen	Asumisen sosiaaliohjaus ja sosiaalityö, taloussosiaalityö, vankisosiaalityö
Asunnon saamista edistävät käytännöt	Sosiaalitoimen ja vuokranantajien yhteistyö, erityisasumisen ratkaisut, monipuolinen asuntotarjonta
Jalkautuva työ	Kotiin vietävä tuki, jalkautuvat sosiaali- ja terveyspalvelut, etsivä työ
Moniammatillinen työ	Sosiaali- ja terveydenhuollon tiimi- ja työparityö, mallinnetut palvelupolut, asiakastyön yhteistyörakenteet
Toimintakykyä ylläpitävä ja edistävä toiminta	Sosiaalinen kuntoutus, ryhmätoiminta, päiväkeskustoiminta, kuntouttava työtoiminta
Osallisuus-, ympäristö- ja naapurustotyö	Osallisuustoiminta, hyvistä naapurustosuhteista huolehtiminen
Kokemusasiantuntijatoiminta	Vertaistuki, asiakkaiden parissa työskentely, kulttuuritulkki, palvelujen kehittäminen
Vaikuttaminen	Asumisen ja asunnottomuuden asiantuntijaverkostot, rakenteellinen työ, tiedonmuodostus

Asunnottomuus- ja asumissosiaalisessa työssä kehitettyjen työmuotojen kenttä on laaja, ja se voi vaikuttaa jopa kirjavalta. Kuitenkin kun asunnottomuustyötä arvioivia ja mallintavia raportteja tarkastelee lähemmin, niissä toistuvat hyvin samankaltaiset toimintamallit ja työkäytännöt (taulukko 3). Kansallisen ja alueellisen kehittämistyön tuloksena Suomeen on kehittymässä asunnottomuus- ja asumissosiaalisen työn toiminnallinen ja menetelmällinen kokonaisuus, johon kuuluu muun muassa asumis- ja talousneuvontaa, asumisen sosiaaliohjausta ja sosiaalityötä, taloussosiaalityötä, jalkautuvaa monialaista työtä, etsivää työtä, vuokranantajayhteistyötä, monialaista asiantuntijatyötä, matalan kynnyksen mielenterveys- ja päihdetyötä sekä kotiin vietäviä tukipalveluja. Olennaisia ovat lisäksi menetelmiä ja toimintamalleja tukeva toimintakulttuuri ja ammatillinen tapa, jolla palveluja annetaan.

3 Arvioinnin toteutus

3.1 Hankkeille asetetut tavoitteet ja arviointitehtävä

Asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen hankekokonaisuuden kehittämistyössä on ollut kyse ennen kaikkea sosiaali- ja terveydenhuollossa tehtävästä asumissosiaalisesta työstä, mutta siinä on ollut mukana myös asunnottomuustyön piirteitä. Valtionavustuksen hakuilmoituksissa (STM 2020; 2022) painotettiin asiakkaiden parissa tehtävää matalan kynnyksen sekä moniammatillisen ja liikkuvan työn merkitystä. Suhdeperustainen työskentely ja palvelujen kehittäminen asiakkaille ei kuitenkaan yksinään riitä vaan tarvitaan myös rakenteisiin vaikuttamista ja monialaista yhteistyötä, mikä myös hankkeiden kehittämistyössä nousi esille. Hankkeissa asunnottomuustyötä vahvistettiin strategisista näkökulmista ja tehtiin asunnottomuutta näkyväksi palvelujärjestelmässä sekä kunnissa ja hyvinvointialueilla laajemminkin. Hankkeet ovat esimerkiksi kehittäneet vuokranantajayhteistyötä ja monialaisia asunnottomuustyön verkostoja sekä tehneet suoraa ja välillistä vaikuttamistyötä.

Tässä raportissa käytetään rinnakkain käsitteitä asunnottomuustyö ja asumissosiaalinen työ. Asumissosiaalisesta työstä puhuttaessa tarkoitetaan ennen kaikkea asiakkaiden parissa tehtävää työtä ja vuorovaikutteista työskentelyä yhteistyökumppaneiden kanssa. Asunnottomuustyöllä viitataan laaja-alaiseen asunnottomuutta ja asunnottomuuden riskiä vähentävään vaikuttamistyöhön palvelujärjestelmässä, monialaisissa toimintaympäristöissä ja yhteiskunnassa riittävän ja yhteensovitetun asunto- ja palvelutuotannon turvaamiseksi.

Asunnottomuutta vähentäviä sosiaali- ja terveyspalveluja kehittävät hankkeet ovat toteutuneet eri tavoin eri hankealueilla. Kehittämistyö on ulottunut asunnottomuus- ja asumissosiaalisen työn toimintakulttuurin luomisesta tai vahvistamisesta toimintamallien, työkäytäntöjen ja työkalujen kehittämiseen. Osassa hankkeita on työskennelty asiakkaiden parissa, osassa hanketyö on keskittynyt organisaation ja ammattilaisten osaamisen kehittämiseen. Hankkeet ovat myös asettuneet eri tavoin osaksi palvelujärjestelmien rakenteita. Joissakin hankkeissa on luotu jotakin sellaista, mitä organisaatiossa ei aikaisemmin ole ollut olemassa, kun taas toisissa hankkeissa on edistetty tai vahvistettu jo olemassa olevaa toimintaa. Hankkeiden keskinäinen vertailu ei siten ole ollut mahdollista tai mielekäästä. Sen sijaan kukin hanke on tuonut asunnottomuus- ja asumissosiaalisen työn kokonaiskuvaan oman osuutensa ja näkökulmansa.

Valtionavustusten tavoitteena on ollut asunnottomien tai vakavassa asunnottomuusriskissä olevien asiakkaiden tarpeisiin vastaavien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittäminen. Valtionavustusten hakuilmoituksissa (STM 2020; 2022) edellytettiin, että hankkeiden kehittämistyöllä on kiinteä yhteys Asunto ensin -periaatteiden mukaiseen asunnottomuustyöhön. Rahoitettavien hankkeiden toteutukselta edellytettiin lisäksi seuraavaa:

- Hankkeissa kehitetään asiakaslähtöisiä sosiaali- ja terveyspalveluja kaikkein heikoimmassa asemassa oleville henkilöille, joilla on monialaista ja laajaa tuen tarvetta asumisen edellytyksiinsä liittyen.
- Hankkeissa kehitetään ja otetaan käyttöön monialaisia liikkuvia ja matalan kynnyksen toimintamalleja, joiden kautta erityisen tuen tarpeessa oleva henkilö saa sujuvasti avun yksilöllisiin tarpeisiinsa.
- Kehittämistyössä otetaan käyttöön tai jatkokehitetään olemassa olevaa tai toimivaksi käytännöksi todettua mallia tai palvelua (esim. PAAVO- ja AUNE-ohjelmat).
- Toimintamalleja juurrutetaan perustason työhön sekä levitetään hyvinvointialueella.

Tässä raportissa arvioinnin kohteena on asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämishankkeiden kokonaisuus. Hankekokonaisuuden tuloksia ja vaikutuksia arvioidaan suhteessa valtionavustuksen hakuilmoituksissa esitettyihin tavoitteisiin. Arviointikysymyksiksi täsmennyvät:

- 1) Miten aikaisemmissa asunnottomuustyön ohjelmissa ja hankkeissa tehtyä kehittämistyötä on hyödynnetty?

- 2) Mitkä ovat keskeisiä toimintamalleja, työkäytäntöjä ja työvälineitä, joita hankkeissa on kehitetty tai vahvistettu?
- 3) Miten kehittämistyöllä on kyetty parantamaan ja uudistamaan palvelujärjestelmän toimintaa?
- 4) Miten Asunto ensin -malli on toteutunut hankkeiden kehittämistyössä?
- 5) Miten toimintaa on kyetty vakiinnuttamaan pysyväksi toiminnaksi ja levittämään hyvinvointialueella?

3.2 Arviointiaineisto

Arviointiaineisto jakautuu neljään kokonaisuuteen. Ensinnäkin arvioinnissa on hyödynnetty Webropol-kyselyjä, jotka tehtiin hanketoimijoille syksyllä 2021 ja 2022. Syksyn 2021 kyselyssä tavoitteena oli saada tarkkaa tietoa muun muassa asiakaskohtaamisten, asunnon saaneiden asiakkaiden ja muihin palveluihin ohjattujen asiakkaiden määristä. Kyselylomaketta käsiteltiin etukäteen kunkin hankkeen kanssa touko-kesäkuussa 2021. Tästä huolimatta ja hankkeiden erilaisten toteutustapojen vuoksi hankkeista ei ollut mahdollista saada täsmällisiä ja vertailukelpoisia määrällisiä tietoja. Siksi syksyn 2022 kysely oli luonteeltaan laadullinen. Tuolloin hankkeilta kysyttiin muun muassa kehittämistä edistäneitä ja vaikeuttaneita tekijöitä sekä sitä, miten kehittämistyö on tarkoitus juurruttaa ja integroida hyvinvointialueiden toimintaan. Kyselyjen tulokset on raportoitu hankearvioinnin väliraportissa. (Liukko ym. 2022.)

Toisena aineistokokonaisuutena ovat olleet hankkeiden omat kirjalliset materiaalit, kuten hankesuunnitelmat, Powerpoint-diat eri tilaisuuksista, valtion hankesalkkuun raportoidut tiedot ja loppuraportit ensimmäisen hankekauden (2020–2022) aikaisesta toiminnasta (liite 1). Erityisesti ensimmäisen hankekauden loppuraportit ja toisen hankekauden suunnitelmat ovat olleet keskeisessä asemassa hankkeiden toimintaa arvioidessa ja kuvattaessa. Hankesalkkuun kirjattuja tietoja on ollut vaikea hyödyntää, koska tiedot ovat olleet hyvin hankekohtaisia sekä osin puutteellisesti kirjattuja ja vaikeasti tulkittavia.

Kolmantena aineistokokonaisuutena ovat olleet hanketoimijoiden haastattelut ja hankekokonaisuuden työpaja. Haastattelut toteutettiin touko-kesäkuussa 2023 (liite 2: haastattelurunko). Poikkeuksena olivat Oulun hanke ja Helsingin hankkeen asumisneuvonnan kehittämislinja, jotka eivät hakeneet rahoitusta jatkokaudelle ja joissa haastattelut siksi toteutettiin jo syksyllä 2022. Haastatteluja oli yhteensä 10 ja haastateltavia oli kussakin haastatteluissa yhdestä viiteen. Yhteensä haastatteluihin osallistui 29 henkilöä. Haastatteluiden avulla pyrittiin saamaan kuva hankkeissa tehdystä kehittämistyöstä ja siitä, miten hankkeet ovat vaikuttaneet palvelujärjestelmään ja mikä on hanketoimijoiden mukaan ollut kehittämistyössä erityisen keskeistä ja vaikuttavaa. Kesäkuussa 2023 pidetyssä työpajassa hanketoimijat kiteyttivät yhdessä hanketyöhön perustuen asunnottomuus- ja asumissosiaalisen työn keskeisiä piirteitä.

Neljäntenä aineistona ovat olleet syys-, loka- ja marraskuussa 2023 hankkeille tehdyt sähköpostikyselyt. Tavoitteena oli saada hanketoiminnasta sellaista täydentävää ja ajantasaista tietoa, jota muualta tai muilla keinoin ei ollut saatavilla. Hankkeilta kysyttiin kehittämistyön vakiinnuttamisesta ja levittämisestä hyvinvointialueelle, määrällisiä tuloksia sekä kuvauksia ja tarkennuksia hankkeiden toimintamalleista, työkäytännöistä ja työvälineistä. Hankkeiden tuottama tieto ja kehittämistyön kuvaukset ovat olleet keskeisessä asemassa raporttia kirjoitettaessa. Hanketoimijat myös tarkistivat raporttiluonnoksen omien tietojensa osalta, jotta voitiin varmistaa, että tiedot on ymmärretty ja raportoitu oikein.

Arvioinnissa hyödynnettävät aineistot ovat olleet erityyppisiä, ja ne ovat tuottaneet tietoa eri näkökulmista. Haastatteluissa luotiin käsitystä siitä, miten asumissosiaalinen työ toteutui kussakin hankkeessa. Hankkeiden omista kirjallisista tuotoksista on kuvattu hanketyön tavoitteita ja kehittämistyötä yksityiskohtaisella tavalla. Työpajatyöskentely mahdollisti kokonaisvaltaisen, yhdessä jaetun tiedon ja ymmärryksen muodostamisen. Webropol-kyselyt ja syksyn 2023 sähköpostikyselyt tuottivat systemaattisella tavalla vastauksia kysymyksiin, joihin oli toivottavaa saada mahdollisimman selkeä, yksiselitteinen vastaus. Arviointia hankaloitti se, että toinen hankekausi on raporttia kirjoitettaessa ollut vielä kesken. Sähköpostikyselyt olivat toimivin keino saada vuorovaikutteisesti ja nopeasti tietoa hankkeiden tilanteesta syksyllä 2023. Yhdessä aineistot ovat luoneet kuvaa siitä, miten asunnottomuus- ja asumissosiaalinen työ hankekokonaisuudessa on toteutunut.

4 Hankkeiden kehittämistyön kuvauksia

4.1 Hyvät käytännön hanketyön perustana

Hankkeissa on kattavasti hyödynnetty PAAVO- ja AUNE-ohjelmissa tehtyä työtä (Pitkänen ym. 2019). Esimerkiksi Oulu jatkokehitti PAAVO-hankkeiden aikana luotuja Nuorten Paavo - ja Kenttä-Paavo -toimintamalleja (Holtinkoski & Vidnäs 2015; Karppinen & Pietarila 2015). Lähes kaikkien hankkeiden yhteisiä kehittämiskohteita ovat olleet asumisneuvonta, kokemusasiantuntijatoiminta sekä moniammatilliset ja jalkautuvat toimintamallit. Erityisesti Helsingissä kehittämistyötä jäsennettiin lisäksi AUNE-ohjelman mukaisesti asunnottomuutta ennen (PRE), asunnottomuuden aikana (IN) ja asunnottomuuden jälkeen (POST) tapahtuvana toimintana ja tehtiin sillä tavoin näkyväksi asunnottomuus- ja asumissosiaaliseen työhön sisältyviä asunnottomuutta ehkäiseviä, asunnottomuuden aikaisia korjaavia ja asunnon saamisen jälkeen asumista turvaavia elementtejä. PRE-IN-POST-ajattelu tuli esille myös muiden hankkeiden toteutuksessa ja asiakastyön prosessien mallinnuksissa.

Myös Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategia -hanke (AKU) (Rasilainen ym. 2020), Vuokraasukkaiden talousongelmien ehkäisy -hanke (ASTA 2021), Y-Säätiön NEA-hanke (Lehtonen, Granfelt & Azeem 2020), Kotona kaupungissa -hanke (2018), Jalkautuva talousohjaus -hanke (Pylkkänen & Vanhala 2019), sakko- ja lyhytaikaisvankien SikSak-projekti (Jokinen 2021), Ennakoivan talousneuvonnan hanke (Helesuo, Meling & Schroderus 2022) sekä Asunto ensin 2.0 -mallin (2020) muutoslaboratoriotyöskentely ovat vaikuttaneet hankkeiden toteutukseen. Esimerkiksi Keusotessa hyödynnettiin aikaisemmissa hankkeissa kehitettyjä työvälineitä (mm. AKU-hankkeen Asuminen puheeksi -työkalu) ja muita aineistoja (mm. Asunto ensin -mallin materiaalit). Jyväskylässä hyödynnettiin AKU-hankkeen aikana luotua Kotikonsti-mallia (Kinunen & Ollikainen 2019) ja Espoossa Kotona kaupungissa -hankkeen mukaista asumisvalmennusta ja NEA-hankkeen nais erityistä lähestymistapaa. Espoossa ja Tampereella jatkokehitettiin ASTA-hankkeen asumis- ja talousneuvonnan työmuotoja. Muun muassa Vantaalla kokemusasiantuntijatoiminnan kehittämistä jatkettiin AKU-hankkeen pohjalta. Lisäksi Vantaalla perehdyttiin hanketta suunniteltaessa Alankomaissa kehitettyyn ja Asunto ensin 2.0 -mallissa esille nostettuun moniammatilliseen, jalkautuvaan FACT-toimintamalliin (Veldhuizen & Bähler 2015).

Hankkeet ovat kuvanneet kehittämistyötään moniulotteisesti. Paikoin on ollut vaikea tunnistaa, milloin kyse on ollut itsenäisestä kehittämisosuudesta (kuten työkäytännöstä tai yhteistyöverkostosta) ja milloin kyseinen kehittämisosio on ollut osa laajempaa kokonaisuutta tai toimintamallia. Taulukkoon 4 on koottu hankkeiden keskeisiä kehittämiskohteita. Yleisellä tasolla voidaan kuitenkin sanoa, että Helsingin SAVE-hankkeen ensimmäisen hankekauden kahdessa kehittämislinjassa ja Turun hankkeessa keskityttiin ensisijaisesti yhden toimintamallin kehittämiseen. Jyväskylässä ja Oulussa kehittämistyön keskiössä oli tietty toimintamalli, mutta samanaikaisesti edistettiin myös muita toimintamalleja tai työkäytäntöjä. Helsingin SAVE 2.0 -jatkohankkeessa, Espoossa, Tampereella ja Vantaalla kehittämistyötä tehtiin kahden tai useamman toimintamallin tai työkäytännön parissa. Keusotessa ja Porissa kehittämistyön painopisteenä oli alueellinen asunnottomuustyön toimintakulttuuri ja rakenteet, ei suoranaisesti asiakastyön kehittäminen.

Taulukko 4. Hankkeiden keskeisiä kehittämiskohteita.

	Keskeisiä kehittämiskohteita
Espoo	Nopean asuttamisen malli, Omatila-yhteistyö, talousneuvola, talousohjaus, keski- tetty vankisosaalityö, asumisvalmennus
Helsinki	Kehittämislinja 1 ja SAVE 2.0 -jatkohanke: Monialainen ja jalkautuva työ- ja palvelu- malli, monialainen kotiin vietävä tuki, koulutus Kehittämislinja 2: Asumisneuvonnan laajentaminen, vuokranantajayhteistyö, koulutus
Jyväskylä	Monialainen liikkuva tiimi Nopsajalka, kotona tehtävä päihdekatkaisu Kotikonsti, kokemusasiantuntijakoulutus
Keusote	Asunnottomuustyön toimintakulttuuri, osaamisen kehittäminen ja rakenteet, asu- mista tukevat digitaaliset työkalut, sosiaalinen raportointi, vuokranantajayhteistyö
Oulu	Kenttätien palvelukeskus, päiväkeskus Huili, etsivä työ
Pori	Asunnottomuustyön toimintakulttuuri ja rakenteet, ammattilaisten osaaminen, osallisuustoiminta, Ulosottolaitos-yhteistyö, ryhmämuotoinen asumisneuvonta
Tampere	Monialainen liikkuva tiimi Nopsajalka, asumis- ja talousneuvonta, kokemusasian- tuntija- ja yhteisöneuvojatoiminta, asunnottomuustyön verkosto
Turku	Moniammatillinen ja jalkautuva tiimi Asumisen tukipartio, kotiin vietävä sosiaalisen kuntoutuksen malli, kokemusasiatuntijatoiminta (kokemusammattilainen), asumisneuvonnan saatavuuden parantaminen
Vantaa	Moniammatillinen etsivän ja jalkautuvan työn toimintamalli, asumisneuvonta, asunnottomuustyön verkosto, intensiivinen palvelutarpeen ja hoitosuunnitelman arviointi IPHA, asumispalveluvalinnan työkalu APV, kokemusasiatuntijatoiminta

Eri hankkeiden kehittämistyössä oli havaittavissa paljon samankaltaisuuksia mutta myös erilaisia paino-
tuksia. Alueelliset erot palvelujärjestelmissä ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, miten kehittämisen kohde on
kussakin hankkeessa jäsentynyt. Tietyt toimintatavat, kuten asumisneuvonta, vuokranantajayhteistyö sekä
moniammatillinen ja jalkautuva työ, on selvästi jo hyväksytty ja tunnistettu toimiviksi asumissosiaalisen työn
käytännöiksi, joiden kehittäminen ja käyttöönotto nähdään tärkeänä. Toisaalta samaa työtappaa voitiin toteut-
taa hankkeissa eri tavoin. Esimerkiksi kokemusasiatuntijatoimintaa oli lähes kaikissa hankkeissa, mutta sitä
hyödynnettiin ja toteutettiin eri tavoin. Samoin muun muassa monialainen asunnottomuustyön toimijoiden
verkostoituminen tapahtui jossain määrin eri tavoin ja eri tavoittein.

Yhteenvedonomaaisesti hankkeiden kehittämistyön osa-alueita voidaan ryhmitellä suuremmiksi kokonai-
suuksiksi, jotka ovat osin sisäkkäisiä. Tarkennetun ryhmittelyn tuella voidaan tuoda esille hankkeiden moni-
ulotteista kehittämistyötä. Hankkeissa kehitettiin

- sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden tarpeisiin perustuvaa asumis- ja talousneuvontaa,
- asumisen sosiaaliohjausta ja sosiaalityötä sekä taloussosiaalityötä,
- moniammatillista ja jalkautuvaa työtä,

- erityisryhmien parissa tehtävää työtä,
- kokemusasiantuntijatoimintaa,
- vuokranantajayhteistyötä,
- palvelujärjestelmän toimintakulttuuria ja ammattihenkilöiden osaamista,
- osallisuus- ja naapurustotyötä,
- rakenteellista sosiaalityötä ja vaikuttamistyötä sekä
- asumissosiaalisen työn työvälineitä.

Seuraavassa edellä mainittuja kehittämisen osa-alueita kuvataan konkreettisesti hankkeiden kehittämistyöhön perustuvien esimerkkien tuella. Kuvausten ensisijaisina lähteinä on käytetty hanketoimijoiden haastatteluja touko-kesäkuussa 2023, hankkeiden ensimmäisen rahoituskauden loppuraportteja keväältä 2023, toista hankekautta varten laadittuja hankesuunnitelmia sekä syksyn 2023 sähköpostikyselyjä.

4.2 Asumis- ja talousneuvonta sekä asumisen ja talouden sosiaaliohjaus ja sosiaalityö

Useassa hankkeessa kehitettiin asumis- ja talousneuvontaa. Asumisneuvontaa toteutettiin myös jalkautuvana työnä. Osassa hankkeita kyse oli kaikille asukkaille suunnatusta matalan kynnyksen palvelusta, mutta usein asumis- ja talousneuvontaa kohdennettiin väestöryhmille, joiden erityisesti todettiin tarvitsevan tukea asumiseen ja taloudenhallintaan liittyvissä kysymyksissä. Näitä ryhmiä olivat erityisesti nuoret ja maahanmuuttajataustaiset henkilöt mutta myös esimerkiksi lähisuhdeväkivallasta tai päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivät henkilöt.

Kuntien rooli asumisneuvonnan järjestämisessä vahvistui vuonna 2023 asumisneuvonnan tuesta annetun lain (1036/2022) myötä. Osassa hankkeita asumisneuvontapalvelua kehitettiin jo syksystä 2020 alkaen, ja hankkeissa käytettiin edelleen vuonna 2023 asumisneuvonnan käsitettä, kun tehtyä kehittämistyötä on tältä osin kuvattu. Asumisneuvontaa on hankkeissa kuitenkin kehitetty ennen kaikkea sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen näkökulmista asiakkaille, joilla on tavanomaista neuvontaa ja ohjausta suurempi asumiseen liittyvän tuen tarve. Asiakkaiden tuen tarpeiden mukaisesti kyse on tällöin voinut olla asumisen tai talouden sosiaaliohjauksen ja taloussosiaalityön kehittämisestä.

Espoo: talousneuvola ja talousohjaus

Talousneuvola on matalan kynnyksen palvelu, jossa annetaan matalan kynnyksen moniammatillista talousneuvontaa ilman ajanvarausta ja myös puhelimitse. Talousneuvolassa asiakas voi keskustella useiden eri tahojen asiantuntijoiden kanssa. Espoon toimintamallissa mukana olivat hankkeen talousneuvoja, talousasioiden kokemusasiantuntija ja sosiaalisen luototuksen talousneuvojat. Lisäksi yhteistyökumppaneina talousneuvolan toimintaan osallistuivat Ulosottolaitos sekä talous- ja velkaneuvonta. Talousneuvolassa asiakas sai neuvoja ja saattoi kartoittaa toimintavaihtoehtojaan.

Toimeentulon ja taloudenhallinnan haasteisiin vastattiin myös talousohjauksella. Talousohjauksella pyrittiin parantamaan erityisryhmien palvelujen saatavuutta, joten talousohjauksen kohderyhmänä olivat aikuis-sosiaalityön vieraskieliset tai maahanmuuttajataustaiset asiakkaat, joilla oli sosiaalityön tai sosiaaliohjauksen asiakkuus Espoon aikuissosiaalityössä. Talousohjauksessa tasapainotettiin asiakkaan taloudellista tilannetta budjetoimalla, opettelemalla raha-asioiden hoitoa tai selvittämällä velkatilannetta. Tapaamiskertoja oli kolmesta kahdeksaan. Tarvittaessa talousohjaaja lähti asiakkaan tueksi esimerkiksi Kelaan tai talous- ja velkaneuvontaan. Talousohjauksen todettiin sopivan hyvin asiakkaille, jotka ovat olleet asunnottomia ja jotka voivat asunnon saatuaan panostaa taloudellisen tilanteen vakauttamiseen ja velkojen selvittelyyn.

Espoo: nuorten asumisvalmennus

Nuorten asumisvalmennuksella tuettiin itsenäistyviä nuoria vuokra-asunnon hankkimisessa ja vahvistettiin itsenäisen asumisen taitoja. Kohderyhmänä olivat 18–29-vuotiaat itsenäistyvät tai vasta itsenäistyneet nuoret aikuiset. Asumisvalmennus toteutui aikuissosiaalityössä asumisen erityispalveluna sekä suunnitelmallisen sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen välineenä. Nuoria voitiin ohjata asumisvalmennukseen, jos he olivat asunnottomia tai jos heillä oli vaikeuksia saada asunto. Muita syitä olivat muun muassa toistuvat ongelmat vuokranmaksussa, vaikeudet kodin kunnossapidossa ja itsenäistyminen.

Asumisvalmennuksen työskentelyalueita olivat talouden hallinta, tarvittavien etuuksien hakeminen, vuokralaisen vastuut ja velvollisuudet, toiminta asumisen ongelmatilanteissa, asunnon kunnossapito ja asumisen turvallisuus. Työskentely oli luonteeltaan sekä asunnottomuutta vähentävää (asunnottomat nuoret) että asunnottomuutta ehkäisevää (ensimmäistä omaa asuntoa hakevat nuoret). Työskentelyllä myös estettiin asunnon menetyksiä.

Helsinki: asumisneuvonta

Helsingissä asumisneuvontaa on ollut saatavilla jo vuodesta 2006, mutta palvelu on aiemmin kohdentunut ennen kaikkea kaupungin vuokra-asunnoissa asuville. SAVE-hankkeen asumisneuvonnan laajentamisen kehittämislinjassa asumisneuvontapalvelu ulotettiin koskemaan kaikkia helsinkiläisiä asukkaita asumismuodosta riippumatta. Lisäksi asumisneuvontaa tarjottiin asunnottomille henkilöille. Neuvontaa ja ohjausta asunnonhakuun sai Helsingin kaikilla alueilla säännöllisissä, matalan kynnyksen asunnonhakupalveluissa ja tarvittaessa myös yksilöllistä palvelua ajanvarauksella.

Hankkeessa kehitettiin lisäksi löytävän työn kokeiluna jalkautuvaa asumisneuvontapalvelua yhteistyössä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Hanketyöntekijät jalkautuivat ruoka-avun jonoon, ja pop up -asumisneuvontaa järjestettiin yhteistyössä Itäkeskuksen kirjaston, keskustakirjasto Oodin, Malmin Varustamon, Taitotalon, Ulosottolaitoksen ennakoivan talousneuvonnan hankkeen ja Tsaikka-hankkeen kanssa. Saattaen vaihto -kokeiluissa luotiin verkostoyhteistyön kautta asumispolkuja asiakkaille. Työssä keskityttiin palvelujen vaihdon nivelvaiheisiin yhdessä Ulosottolaitoksen, ennakoivan talousneuvonnan hankkeen, sosiaalineuvonnan ja Kelan eteläisen vakuutuspiirin kanssa.

Pilottikokeiluja hankkeessa oli eri toimijoiden kanssa yhteensä kymmenen. Yhteisten prosessien kehittämisen tavoitteena oli laajentaa asumisneuvontapalvelun saatavuutta yksityisillä vuokranantajilla. Rakenteistetulla työllä pyrittiin päällekkäisen työn (resurssihukan) ja häiriökäytännön poistamiseen, jolloin asiakkaalle tarjottava palvelu (vuokranantaja – asumisneuvonta) oli tasalatuiseempaa. Hankkeen asumiskummitoiminnassa kehitettiin kolmannen sektorin kanssa maahan muuttaneille kohdennettua Asumisen ABC -koulutuskokonaisuutta yhteensä viisi kertaa iltatoimintana. Kurssien järjestämisen kumppaneina toimivat myös Helsingin pelastusliitto (Helpe) sekä Rentokil (tuholaistorjunta).

Pori: ryhmämuotoinen asumisneuvonta

Porin Aspu-hankkeen ryhmämuotoisessa asumisneuvonnassa tavoitteena oli asunnottomuuden ehkäisy ja asumisen turvaaminen, ja kohderyhmänä olivat asunnottomuusriskissä olevat asiakkaat. Ryhmämuotoista asumisneuvontaa voitiin järjestää kertaluonteisesti tai säännöllisin väliajoin toteutuvana. Ryhmissä oli mahdollista ottaa huomioon erityisryhmien, kuten nuorten tai päihdekuntoutujien, tarpeita.

Asumisneuvojen järjestämissä tilaisuuksissa keskusteltiin ryhmän tarpeiden mukaisesti ja vuorovaikutteisella tavalla asumis- ja taloussosiaalista asioista. Ryhmiä toteutettiin kohderyhmille soveltuvissa paikoissa ja soveltuvina aikoina, muun muassa päihdekuntoutusyksikössä, päihdeettömässä matalan kynnyksen kohtaamispaikka Positiimissa, nuorten työpajassa ja jälkihuollon asumisyksikkö Tuulikodissa sekä maahanmuuttajien ja romanien keskuudessa. Hankkeessa tuotettiin ryhmämuotoisen asumisneuvonnan aineistoa asumisneuvojille ja opaslehtiset asiakkaille. Lisäksi nuorille ja maahanmuuttajataustaisille asiakkaille laadittiin juuri heille kohdennettua materiaalia.

Tampere: asumisneuvonta ja nuorten asumistaitojen kurssi

Tampereen hankkeessa asumisneuvontaan sisältyi ennaltaehkäisevä, matalan kynnyksen työ avoimessa asumisneuvonnassa sekä asumistaitojen kurssin järjestäminen yhdessä muiden tahojen kanssa. Lisäksi hankkeen asumisneuvonta käsitteli aikuissosiaalityöhön tulevat ulosottoviranomaisten ilmoitukset häätötilanteista sekä sosiaali- ja terveystieteiden matalan kynnyksen ohjauksen ja neuvonnan kautta tietoon tulevia akuutteja asumisen kriisitilanteita.

Asumisneuvontaa asukkaat saivat ilman ajanvarausta talousneuvolan yhteydessä perjantaisin kiertävillä toimipisteillä. Asiakkaiden oli myös mahdollista soittaa ja varata aika asumisneuvontaan. Asumisneuvontaa toteutettiin yhteistyössä Tampereen kaupungin Asukas Ensin -hankkeen kanssa. Nuorten asumisneuvonnan kurssi toteutettiin Tampereen Ohjaamossa, ja tarkoituksena oli juurruttaa kurssi osaksi Ohjaamon omaa palvelua.

Turku: asumisneuvonta ja talouteen keskittyvät sosiaalisen kuntoutuksen ryhmät

Turun hankkeen yhtenä tavoitteena oli parantaa asumisneuvonnan saatavuutta. Turussa asumisneuvontaa on ollut saatavilla, mutta hajanaisesti. Asumisneuvontaa ovat asukkailleen tarjonneet kaupungin kiinteistöyhtiö TVT Asunnot, Turun ylioppilaskyläsäätiö TYS ja Turun Nuorisotasunnot ry. Itä-Turun asukkaille asumisneuvontaa on tarjonnut lisäksi Akseli-kiinteistöpalvelut, jonka asiakaskuntaa ovat poikkeuksellisesti olleet vuokralaisten lisäksi omistusasujat. Lisäksi kaikkia turkulaisia palvelee asumis- ja päihdepalvelujen asumisneuvoja.

Turun hankkeeseen saatiin keväällä 2022 osapäiväinen asumisneuvoja, jolloin hankkeessa alettiin kehittää ja muotoilla asumisneuvonnan prosessia. Hankkeen asumisneuvonta oli lyhytaikaista ohjaavaa palvelua, ja asumisneuvoja myös jalkautui muun muassa ruokajonoihin. Jos asumisneuvonta ei ollut palveluna riittävä, asiakas voitiin siirtää hankkeen Asumisen tukipartio -tiimin asiakkuuteen tai ohjata aikuissosiaalityöhön palvelutarpeen arviointiin.

Toisella hankekaudella kokeiltiin yhteistyössä aikuissosiaalityön kanssa talousaiheisia sosiaalisen kuntoutuksen ryhmiä. Ryhmät keskittyivät muun muassa taloudenhallintaan sekä yleensä kotitalouden pyörittämiseen. Loppusyksystä 2023 käynnistettiin vuokravelkaisille tarkoitettu sosiaalisen kuntoutuksen ryhmä.

Vantaa: asumisneuvonta

Vantaan hankkeessa aloitettiin maaliskuussa 2022 moniammatillinen walk in -asumisneuvonnan pilotti. Walk in -periaatteella toimivaa asumisneuvontaa tarjottiin kerran viikossa Tikkurilassa Vantaan kaupungin sosiaalipalvelujen palvelupiste Versossa. Paikalla olivat sosiaalityöntekijä tai -ohjaaja, sairaanhoitaja ja Kelan asiakaspalveluvastaava. Asumisneuvonnan sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaaja ja sairaanhoitaja olivat hankkeen työntekijöitä. Asumisneuvonnassa luotiin yhteistyöverkostot muun muassa Vuokra-asunnot Vantaan (VAV), Y-säätiön, VVA ry:n ja Kiinteistö Oy Nikkarinkruunun asumisneuvojen, Kelan, talous- ja velkaneuvonnan, Ulosottolaitoksen sekä Vantaan ja Keravan Ohjaamojen kanssa.

Kyseessä oli kaikille vantaalaisille avoin ja ilman ajanvarausta toimiva palvelu. Asiakkaat otettiin vastaan moniammatillisesti, ja heidän palvelutarpeensa pyrittiin ratkaisemaan mahdollisimman hyvin jo paikan päällä. Asumisneuvonnan työntekijöillä oli mahdollisuus laittaa Teams-viesti terveysaseman sairaanhoitajalle, mikäli asiakkaalla oli akuutti tilanne, joka edellytti arviointia ja hoitoa.

Walk in -asumisneuvonnan kehittämistä ja pilotointia jatkettiin vuonna 2023, ja se laajennettiin kattamaan myös Kerava. Samalla, kun hankkeessa keskityttiin erityisesti sosiaali- ja terveyspalvelujen tarpeessa olevien asiakkaiden tukemiseen, otettiin kehittämistyössä huomioon myös ARAn asumisneuvonnan avustuksen kriteerit, jotta Vantaan ja Keravan kaupungit voivat hakea avustusta vuonna 2024.

4.3 Moniammatillinen ja jalkautuva työ

Hankkeissa kehitettiin moniammatillisia sosiaali- ja terveydenhuollon jalkautuvan työn muotoja. Hankkeissa työskenneltiin jalkautumalla asiakkaiden luo koteihin tai yhteisiin tiloihin tai menemällä asiakkaiden tueksi palveluihin. Jalkautuvaa työtä tehtiin myös etsivänä työnä, jolloin esimerkiksi palvelujen ulkopuolella olevia tai palveluihin heikosti kiinnittyneitä asiakkaita pyrittiin tavoittamaan ja saamaan palvelujen piiriin.

Helsinki: monialainen ja jalkautuva työ- ja palvelumalli ja kotiin vietävä tuki

Helsingin ensimmäisellä SAVE-hankekaudella kehitettiin monialaista ja jalkautuvaa jonotyön työ- ja palvelumallia 18–29-vuotiaille nuorille, jotka jonottivat pääsyä tuettuun asumiseen. Nuorten jonotyömallin kehittämislinjan asiakastyössä toimi kaksi sairaanhoitajaa ja neljä sosiaaliohjaajaa. Tavoitteena oli paitsi monialaisen ja jalkautuvan palvelu- ja työmallin kehittäminen myös tuetun asumisen tarpeessa olevien nuorten saaminen palvelujen piiriin. Nuoret olivat pitkäaikaisasunnottomia tai pitkäaikaisen asunnottomuusuhan alla olevia sekä usein palvelujen ulkopuolella tai palveluihin heikosti kiinnittyneitä.

Tuettuun asumiseen pääsyä odottavien nuorten kanssa työskenneltiin jalkautumalla kaduille ja matalan kynnyksen toimipisteisiin. Aktiivisesti asiakkaita tavoittelevaa työtä tehtiin erityisesti Diakonissalaitoksen Tukialus-hankkeen, Tukikohta ry:n Etsivä löytää -hankkeen sekä Sininauhasäätiön nuorten kohtaamis- ja tukipiste Nuolen kanssa. Nuoria ohjattiin ja saatettiin tarpeen mukaan muun muassa sosiaali-, terveys- ja päihdepalvelujen piiriin yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon, järjestöjen ja valtiollisten toimijoiden kanssa. Mallille ominaista oli moniammatillinen toimintatapa, sillä suurella osalla asiakkaista oli sosiaali- huollollisten palvelutarpeiden ohella terveydenhuoltoon, mielenterveyteen ja päihteiden käyttöön liittyviä hoidon ja palvelujen tarpeita.

Asunnottomien nuorten tilanteesta tuotettiin tietoa johtamisen ja palvelujen kehittämisen tueksi. Verkosto- ja sidosryhmäyhteistyön avulla pyrittiin vahvistamaan asunnottomuustyötä peruspalveluissa. Hankkeen kehittämis- ja koulutustyöpajoissa jonotyömallista laadittiin monialaisen ja jalkautuvan työmallin prosessikuvaus. Prosessikuvauksessa mallinnettiin jonotyön kohderyhmä, tavoitteet ja työskentelyn periaatteet sekä keskeiset työtavat eri työvaiheissa. Prosessikuvaus mahdollisti asiakkaille annettavan tasalaatuisen palvelun ja sen, että eri työntekijät tekevät työtä yhdenmukaisella tavalla.

Helsingin toisella SAVE 2.0 -hankekaudella monialainen ja jalkautuva asiakas- ja verkostotyö jatkui ja SAVE-hankkeessa asunnottomien nuorten kanssa pilotoitu ja mallinnettu jonotyön palvelu laajennettiin kaikille tuetun asumisen tarpeessa oleville asunnottomille tarjottavaksi palveluksi. Lisäksi SAVE 2.0 -jatkohankekaudella kehitettiin monialaista kotiin vietävää tukea yhteistyössä tuetun asumisen henkilökunnan ja asukkaiden kanssa. Kotiin vietävän tuen kehittämiskokonaisuuteen sisältyi Y-Säätiön Asunto ensin -verkostokehittäjien kanssa yhteistyössä suunniteltu asumissosiaalisen työn ja Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden koulutuskokonaisuus.

Jyväskylä ja Tampere: monialainen liikkuvan tuen Nopsajalka-tiimi

Moniammatillisen ja liikkuvan tuen Nopsajalan toimintamalli luotiin Tampereella 2019 toteutetussa muutoslaboratoriossa (Asunto ensin 2.0 2020; Sannino ym. 2023), johon osallistui edustajia Tampereen kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden, asumispalveluista ja kolmannen sektorin palveluntuottajajärjestöistä. Nopsajalka-mallia kokeiltiin ja kehitettiin edelleen Jyväskylän ja Tampereen hankkeissa.

- **Jyväskylä**

Jyväskylän ASSI-hankkeessa monialaisen liikkuvan Nopsajalka-tiimin tehtävänä oli tukea asiakkaita saamaan tarvitsemansa palvelut. Nopsajalka tarjosi asiakkaille matalan kynnyksen sosiaaliohjausta, asumisneuvontaa sekä päihde- ja mielenterveystyötä. Tiimissä työskenteli psykiatrinen sairaanhoitaja, sosiaaliohjaaja, lähihoitaja ja asumisneuvoja oman työnsä ohessa, ja tiimissä oli aikuissosiaalityön, lastensuojelun, päihde-, kriisi- ja traumatyön osaamista ja kokemusta. Työskentelyn kohderyhmänä olivat asunnottomat ja

asunnottomuusriskissä olevat henkilöt, joilla oli erityisen tuen tarvetta sekä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiinsa sosiaali- ja terveyspalveluja. Asiakkailla oli usein mielenterveys- tai päihdeongelmia.

Asiakkaat ohjautuivat palveluun pääasiassa sosiaalipalveluista, terveyskeskuksista, Rikosseuraamuslaitokselta ja vankiloista, mutta asiakas saattoi hakeutua palveluun myös omatoimisesti. Tiimin työskentelytapana oli reagoida nopeasti asiakkaan tilanteeseen, selvittää palvelutarpeet, tukea ja kannatella asiakasta sekä ohjata ja saattaen vaihtamalla siirtää asiakkaita heidän tarvitsemiinsa muihin palveluihin. Työskentely rakentui asiakkaan tarpeiden mukaisesti. Useiden asiakkaiden kohdalla kyse oli lähes päivittäisestä, hyvin konkreettisesta työskentelystä esimerkiksi KELA- ja pankkiasioden hoitamiseksi, henkilöpaperien hankkimiseksi ja muuttoon liittyvien asioiden selvittämiseksi. Palveluprosessin kesto ja intensiivisyys vaihtelivat asiakkaan tilanteen mukaan, ja palveluun oli mahdollista palata, jos palvelupolku katkesi.

- **Tampere**

Tampereen Nopsajalka-tiimissä työskenteli sosiaalityöntekijöitä, sosiaaliohjaajia ja sairaanhoitaja. Nopsajalka-tiimiin ohjattiin asiakkaita pääasiallisesti aikuissosiaalityöstä ja sosiaalihuoltolain (1301/2014) 35 pykälän mukaisten yhteydenottojen kautta. Tiimin kohderymänä olivat erityistä tukea tarvitsevat asiakkaat, joilla ei ollut nimettynä omatyöntekijää tai muuta vastaavaa työntekijää. Asiakkaat olivat asunnottomia tai heillä oli asunnottomuuden uhkaa, ja he tarvitsivat monialaista tukea asumiseensa. Suurella osalla asiakkaista oli mielenterveys- ja päihdeongelmia, somaattisia terveysongelmia tai kognitiivisia haasteita, joiden vuoksi asuminen vaarantui.

Nopsajalka-tiimin työskentelytapana oli jalkautuvaa. Etsivän työn menetelmiä hyödynnettiin, ja tiimi muun muassa tavoitteli kateissa olevia asunnottomia henkilöitä ja pyrki saamaan heitä tuen piiriin. Kullekin tiimin asiakkaalle räätälöitiin tarpeita vastaava palvelujen kokonaisuus. Erityisesti psykiatristen palvelujen tarve nousi asiakastyössä esille. Yhteistyötä tehtiin asumispäivystyksen kanssa viikoittain avoimissa päivystyksissä, ja tarpeen mukaan työskenneltiin tiivistikin yhdessä asumispäivystyksen henkilöstön ja asiakkaan kanssa. Nopsajalka-tiimin ja asumisneuvonnan tiimin työntekijät toimivat tarvittaessa työpareina, ja asiakkuuksia ohjattiin nopeasti näiden kahden tiimin välillä asiakkaan tilanteen mukaan. Lisäksi kokemusasiantuntija osallistui tarvittaessa työskentelyyn.

Jyväskylä: kotona tehtävä katkaisuhuolto Kotikonsti

Kotikonsti on asiakkaan kotona tapahtuvaa tuettua päihdekierteen katkaisuhuoltoa. Palvelun tavoitteena on tukea ja motivoida asiakasta päihteettömyyteen sekä edistää toimintakykyä, arjen sujuvuutta ja hyvinvointia. Palvelulla tuetaan asumisen onnistumista ja ehkäistään asunnottomuutta.

Jyväskylän hankkeessa Kotikonstin asiakkaat olivat usein henkilöitä, joiden oli vaikea tulla päihdehoitajan vastaanotolle esimerkiksi fyysinen kunnon, heikkojen liikenneyhteyksien, pitkien välimatkojen, taloudellisten syiden, sosiaalisten tilanteiden pelon tai häpeän tunteen vuoksi. Palvelun alussa asiakkaalle kerrottiin kotikäynnillä palvelun sisällöstä, kartoitettiin kokonaistilannetta sekä selvitettiin asiakkaan päihdeiden käytön tilannetta ja päihdetaustaa, terveydentilaa, vieroitusoireita sekä sosiaalisia olosuhteita ja asumista. Tämän jälkeen työskentelyä jatkettiin säännöllisin kotikäyntein.

Palveluun kuului myös jälkikuntoutus, jonka aikana asiakkaalle annettiin tarvittava tuki päihdeiden käytön vähentämiseen tai päihteettömyyteen. Jälkikuntoutuksen aikana asiakkaan luo tehtiin intervalli- ja tukikäyntejä, joilla asiakasta tuettiin pitämään yllä alkanutta elämäntapamuutosta. Asiakkaan kanssa myös laadittiin suunnitelma tarvittavista avopalveluista sekä vertaistuesta, harrastamisesta tai mielekkästä tekemisestä. Yhteistyötä tehtiin eri toimijoiden kanssa (mm. AA), ja asiakasta tuettiin saattaen vaihtaen uusiin toimintoihin tai palveluihin. Asiakkuudet kestivät keskimäärin 1–2 kuukautta.

Turku: asumisen tukipartio Väylä

Turussa Asumisen tukipartio Väylän tiimi tarjosi asiakkaille tukea asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi ja itsenäisen asumisen turvaamiseksi. Ensimmäisellä hankekaudella palvelu kohdennettiin aikuisille, jotka saattoivat olla myös asunnottomia. Toisella hankekaudella kohderyhmää hieman rajattiin, ja palvelu suunnattiin työikäisille, joilla oli riski jäädä asunnottomaksi. Lapsiperheet eivät kuuluneet palvelun piiriin.

Asiakkaiden asumisen haasteet liittyivät muun muassa vuokranmaksun ongelmiin, sekavaan taloudelliseen tilanteeseen tai esimerkiksi mielenterveys- tai päihdeongelmien vuoksi heikentyneeseen toimintakykyyn. Tiimiin kuuluivat ensimmäisellä hankekaudella sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaaja, psykiatrinen sairaanhoitaja ja koulutettu kokemusasiantuntija. Toisella hankekaudella tiimissä olivat sosiaalityöntekijä, kaksi sosiaaliohjaajaa, psykiatrinen sairaanhoitaja, ohjaaja ja kokemusammattilainen, joka oli sekä koulutettu kokemusasiantuntija että sosionomi. Lisäksi tiimiin kuului kevästä 2022 alkaen kaupungin omahoitoituksella osa-aikainen asumisneuvoja, jonka taustavirka oli sosiaaliohjaaja. Tiimi kehitti yhteistyötä muun muassa asumispalvelujen, päihde- ja mielenterveyspalvelujen, terveydenhuollon ja vuokranantajien kanssa.

Tiimin työskentelytapa oli jalkautuva ja moniammatillinen. Toimintamallissa asiakkaan kotiin vietiin palvelutarpeen arvioinnin jälkeen sosiaaliohjausta. Tavoitteena oli, että työskentelyjaksot olisivat olleet noin kolmen kuukauden mittaisia, mutta käytännössä asiakkuudet olivat usein tätä pidempiä. Jos työskentelyjakson jälkeen tuen tarvetta ei enää ollut, asiakkuus päätettiin. Jos tuen tarve jatkui, asiakkuus siirrettiin aikuis-sosiaalityöhön. Joissakin tapauksissa asiakkaalle haettiin asumispalvelua, jolloin hän siirtyi mielenterveyskuntoutujien tai päihdehuollon tuettuun asumiseen. Kokemusasiantuntija (toisella hankekaudella kokemusammattilainen) tarjosi asiakkaille vertaistukea ja keskusteluapua matalalla kynnyksellä. Tiimin toimintaan yhdistettiin asumisneuvojan työpanosta siten, että asiakkaat, jotka saattoivat olla asunnottomia mutta joilla ei ollut erityisen tuen tarvetta, siirtyivät asumisneuvonnan asiakkuuteen.

Vantaa: moniammatillinen jalkautuvan asunnottomuustyön tiimi

Vantaan ja vuodesta 2023 myös Keravan moniammatillisen jalkautuvan asunnottomuustyön tiimissä yhdistettiin sosiaali- ja terveydenhuollon osaamista sekä kokemusasiantuntijuutta. Tiimiin kuului sosiaalityöntekijä, yhdestä kahteen sosiaaliohjaajaa, sairaanhoitaja, koulutettu kokemusasiantuntija sekä viestinnästä ja verkostotyöstä vastaava ohjaaja-asiantuntija. Hankkeessa kehitettiin ja toteutettiin etsivää ja jalkautuvaa työtä sekä moniammatillista työryhmätyöskentelyä. Kohderyhmänä olivat asunnottomat ja asunnottomuusuhan alla olevat henkilöt, jotka eivät olleet palvelujen piirissä. Toimintamallin tavoitteena oli saattaa asiakkaat tarvitsemiensa palvelujen piiriin sekä etsiä asiakkaiden, palvelujärjestelmän työntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa ratkaisuja asiakkaiden asumistilanteisiin.

Tiimi teki etsivää työtä muun muassa kaduilla, ostoskeskuksissa, juna-asemilla ja yhteistyökumppaneiden tiloissa. Tarkoituksena oli löytää ja tavata kohderyhmää heidän omissa ympäristöissään. Jalkautumisalueena oli aluksi Vantaa ja vuodesta 2023 alkaen myös Kerava. Jalkautumisissa painottuivat Tikkurilan ja Myyrmäen kasvukeskukset sekä Korson ja Koivukylän alue. Etsivän työn yhteydessä asiakkaille annettiin neuvontaa ja ohjattiin muun muassa matalan kynnyksen palveluihin sekä hankkeessa pilotoituun asumisneuvontaan. Jos lyhyen kartoituksen perusteella asiakkaan arvioitiin tarvitsevan moniammatillisen tiimin tukea, hänen yhteystietonsa otettiin ylös myöhempää yhteydenottoa varten.

Jalkautuvan tiimin asiakkaksi ohjautettiin osin jalkautuvan työn ja siellä syntyneiden kohtaamisten kautta, mutta myös muut ammattilaiset tai tukea tarvitsevan henkilön lähipiiri saattoivat ottaa yhteyttä. Tiimin työskentely perustui kaksi kertaa viikossa pidettyihin lyhyisiin aamupalaveriinhin sekä pidempään viikokopaveriin. Niissä tehtiin päätökset uusien asiakkaiden ottamisesta työskentelyyn, käytiin läpi asiakkaiden tilanteet ja tuen tarpeet sekä sovittiin työnjaosta. Moniammatillisten asiakaspalavereiden välissä asiakkaiden kanssa tehtiin yksilö- ja parityöskentelyä. Työntekijöille oli sovittu omat vastualueensa ja tehtävänsä, jolloin jokainen tiimiläinen vastasi omasta näkökulmastaan asiakkaiden tuen tarpeen kartoittamisesta, neuvonnasta, ohjaamisesta ja tukemisesta. Työtä tehtiin jalkautumalla asiakkaan kanssa niihin palveluihin, joissa asiakas tarvitsi apua. Työskentelyllä pyrittiin ratkaisemaan asumiseen liittyvät ongelmatilanteet ja varmistamaan, että asiakas saa kaikki tarvitsemansa palvelut. Tilastoinnin avulla hankkeessa seurattiin hankeasiakkaiden palvelutarpeita, palveluihin ohjautumista sekä asumistilanteen kehittymistä.

Osana tiimin asiakastyötä Vantaan Oraskodin asumisyksikköön varattiin kaksi asiakaspaikkaa moniammatillisen jalkautuvan tiimin asunnottomille asiakkaille. Tuetun asumisen jakson aikana aloitettiin työskentely, jossa asiakasta sitoutettiin sosiaali- ja terveydenhuollon tapaamisiin sekä palvelu- ja hoitosuunnitelmiin ja jossa arvioitiin asiakkaan tuen tarvetta jatkossa. Hankkeelle varatulla asiakaspaikalla oli mahdollista asua kolme kuukautta, jonka jälkeen asiakas jäi Oraskodin normaalipaikalle tai siirtyi palvelutarpeen mukaiseen asumismuotoon, joka saattoi olla myös itsenäinen asuminen omassa asunnossa.

4.4 Erityisryhmien parissa työskentely

Hankkeissa panostettiin työskentelyyn asiakasryhmien kanssa, joilla oli erityisiä haasteita asunnottomuuteen ja asunnottomuuden uhkaan liittyen. Näitä ryhmiä olivat ennen kaikkea asunnottomaksi vapautuvat vangit, naiset ja lapsiperheet, maahanmuuttajat ja nuoret. Kohderyhmäksi voitiin määritellä yleisemmällä tasolla myös vaikeassa asemassa olevat asunnottomat ja erityistä tukea tarvitsevat henkilöt, jotka olivat palvelujen ulkopuolella tai niihin heikosti kiinnittyneitä.

Espoo: Omatila-yhteistyö

Espoossa kehitettiin lähisuhde- ja perheväkivaltatyön yksikkö Omatilan ja hankkeen asumisneuvojan välinen yhteistyömalli. Yhteistyömallissa lähtökohtana oli lähisuhdeväkivaltaa kokevan henkilön tai perheen tarve löytää asunto ja asiakkaan palvelujen sovittaminen yhteen asiakasta hyödyttävällä tavalla. Asiakkaalle tarjottiin elämän muutostilanteeseen liittyvää asumis- ja talousneuvontaa, jolloin Omatila-yksikkö saattoi keskittyä tukemaan asiakasta väkivaltakokemusten työstämisessä ja irrottautumisprosessissa. Asiakkaalle pyrittiin siten antamaan monipuolisesti välineitä tilanteesta selviämiseen. Tuen oikea-aikaisuus oli tärkeää, vaikka työskentelyn kesto saattoikin rajoittua yhteen tai kahteen tapaamiseen tai puhelinkontaktiin.

Yhteistyömallissa Omatilan työntekijät ohjasivat asiakkaan hankkeen asumisneuvojalle. Mikäli asiakkaalla oli jo asiakkuus aikuissosiaalityössä, hanketyöntekijä neuvotteli mahdollisesta asumisneuvonnan lisätuen tarpeesta omatyöntekijän kanssa. Hankkeen sosiaalityöntekijä toimi tarvittaessa hankkeen asumisneuvojan konsultointitukena ja työparina niiden asiakkaiden kohdalla, joilla ei ollut aikuissosiaalityössä entuudestaan sosiaalityöntekijää. Työskentelyyn kuului muun muassa tuki asunnonhaussa, entisen asunnon vuokrasuhteiden selvittämisessä ja muuttovaiheen asioiden hoitamisessa. Asumisneuvoja ohjasi asiakkaan tarvittaessa talousneuvojan tai talouskokemusasiantuntijan luo, mikäli asiakkaan tilanteessa tarvittiin talousohjausta.

Espoo ja Jyväskylä: vankien parissa tehtävä työ

- **Espoo**

Espoon ATSO-hankkeen keskitetyssä vankisosiaalityössä perustettiin yhteisvastaanotto hankkeen sosiaalityöntekijän sekä mielenterveys- ja päihdepalvelujen sairaanhoitajan kanssa. Hankkeen sosiaalityöntekijä toimi hankeajan sekä vankien sosiaalityöntekijänä että aikuissosiaalityön yhteyshenkilönä Rikosseuraamuslaitoksen suuntaan. Keskitetyn vankisosiaalityön taustalla oli AKU-hankkeessa tehty kartoitus aikuissosiaalityön asiakkuudessa olevista vangeista. Espoon aikuissosiaalityö oli mukana myös Rikosseuraamuslaitoksen koordinoimassa SikSak-projektissa.

Vankisosiaalityön asiakkuuteen tulleille vangeille tehtiin palvelutarpeen arvio hyvissä ajoin ennen vapautumista. Vankeusaikana etäyhteyksin aloitetulla työskentelyllä pyrittiin madaltamaan palveluihin hakeutumisen ja kiinnittymisen kynnyksiä. Sosiaalityöntekijän ja sairaanhoitajan yhteisvastaanottoa pidettiin aluksi kerran viikossa, ja myöhemmin tarve kasvoi siten, että yhteisvastaanottoja oli kahdesti viikossa. Kunkin asiakkaan kanssa vastaanottoaikoja saattoi olla useita. Vastaanotoilla arvioitiin palvelujen tarvetta, tehtiin suunnitelmallista verkostotyötä sekä pyrittiin tehostamaan yhteensovitettujen palvelujen järjestämistä asiakkaalle. Verkostotyössä oli mukana asiakkaan tarpeisiin perustuen julkisia palveluja, yksityisiä palvelun tuottajia ja kolmannen sektorin toimijoita. Yhteistyötä kehitettiin erityisesti päihdepalvelujen, Rikosseuraamuslaitoksen ja muiden rikosseuraamusalan toimijoiden kesken. Asunnottomina vapautuville vangeille tarjottiin asunto ja

asumista tukevat palvelut ostopalveluna, asunnot saatiin hajasijoitetusta asuntokannasta. Päihdepalvelut olivat usein olennainen osa asumiseen liittyvää suunnitelmaa.

- **Jyväskylä**

Jyväskylän Nopsajalka-tiimi kehitti asunnottomana vapautuvien vankien pop up -vastaanottojen toimintamallia Jyväskylän avovankilan kanssa. Kohderyhmänä olivat erityisesti lyhytaikaisvangit, alle 29-vuotiaat vangit ja ehdollisesti rangaistuina valvonnassa olevat nuoret asiakkaat. Nopsajalan sosiaaliohjaaja piti pop up -vastaanottoa Jyväskylän vankilassa joka toinen viikko, ja osassa tapaamisia oli mukana myös Kelan työntekijä. Nopsajalan työntekijä kartoitti asiakkaan palvelujen ja tuen tarpeita, toimi hänen tukenaan ja saattoi häntä tarvittaviin palveluihin. Työntekijä myös huolehti asiakkaan kokonaistilannetta koskevan tiedon siirtymisestä uuteen palveluun. Kun aikuissosiaalityössä ilmeni tarve tehdä vastaavaa työtä myös muista vankiloista asunnottomana Jyväskylään vapautuvien vankien parissa, mallia laajennettiin etäyhteydellä toteutettavaksi muun muassa Sukevan, Pelson ja Naarajärven vankiloihin.

Espoo, Jyväskylä, Pori ja Vantaa: nais erityinen työ

- **Espoo**

Espoon ATSO-hankkeessa nais erityisyys tunnistettiin ja kirjattiin työtä ohjaavaksi periaatteeksi. Nais erityisyyttä toteutettiin kaikessa hanketyössä asiakaslähtöisellä tavalla ja yksilölliset tilanteet huomioon ottaen. Lähisuhdeväkivaltailmiön sukupuolittuneisuuden vuoksi erityisesti lähisuhde- ja perheväkivaltatyön yksikkö Omatilan todettiin olevan nais erityinen palvelukokonaisuus. Omatila-työskentelyssä korostuikin nais erityisyys, koska työskentelyyn ohjatut asiakkaat olivat yhtä lukuun ottamatta naisia. Myös vankisosiaalityössä tunnistettiin tarve nais erityiselle työotteelle, ja hankkeessa verkostoiduttiin Kriminaalihuollon tukisäätiön nais erityisen toiminnan kanssa, jotta yhteistyötä ja osaamista naisvankien kanssa tehtävässä työskentelyssä voitiin lisätä.

- **Jyväskylä**

Jyväskylän ASSI-hankkeessa tunnistettiin päihteitä käyttävien ja asunnottomien naisten heikko asema palvelukeskus Hankassa, Kotikonsti-palvelussa ja kokemusasiantuntijakoulutuksessa. Hankkeen kehittäjäasiantuntija järjesti nais erityisen työn koulutuksen Jyväskylän yhteistyöverkostolle ja perusti elokuussa 2022 naisten ryhmän, jonka toimintaan osallistui viisi naista. Ryhmää veti kaksi hankkeessa koulutettua kokemusasiantuntijaa.

- **Pori**

Porin ASPU-hankkeessa järjestettiin yhteistyössä Y-Säätiön kanssa nais erityisyyskoulutus, joka suunnattiin sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisille. Nelituntinen koulutus järjestettiin hybridimuotoisena. Koulutusta pidettiin tarpeellisenä ja palaute oli myönteistä.

- **Vantaa**

Vantaan hanke järjesti MoniNainen-asunnottomuusseminaarin, joka rakentui nais erityisyyden ympärille. Seminaariin kutsuttiin kaupungin sosiaalialan ammattilaisia, asumiskysymysten parissa työskenteleviä tahoja ja järjestötoimijoita.

Oulu: Kenttätien palvelukeskus ja nuorten parissa tehtävä työ

Oulun ASTE-hankkeen tavoitteena oli kehittää asiakaslähtöisiä, Asunto ensin -periaatteet huomioon ottavia sosiaali- ja terveystieteiden palveluja kaikkein heikoimmassa asemassa oleville henkilöille, joilla on monialaista ja laajaa tuen tarvetta asumiseensa liittyen. Hankkeen kohderyhmänä olivat erityisesti oululaiset 18–30-vuotiaat

nuoret, joilla oli vakava päihdeongelma ja jotka olivat palvelujen ulkopuolella. Hankkeen kohderyhmään kuuluivat myös Kenttätien palvelukeskuksen tilapäismajoituksessa asuneet nuoret aikuiset huumeidenkäyttäjät. Hankkeessa huomioitiin sukupuolisensitiivinen työ ja asunnottomat naiset omana erityisryhmäänään.

Kenttätien palvelukeskuksessa asiakkaille tarjottiin asumispalvelujen lisäksi sosiaalista kuntoutusta ja päihdekuntoutusta sekä luotiin edellytyksiä normaaliin elämään ja asumiseen. Työtapa mallinnettiin Kenttätien asunnottoman palvelupoluksi. Asiakkaan tullessa taloon arvioitiin ensin akuutin avun tarve. Tarkemmin asiakkaan tilannetta kartoitettiin tiimivastaavan ja sosiaalityöntekijän vastaanotolla. Kenttätien sairaanhoitajan tuella asiakas sai apua tai ohjausta päihteisiin, mielenterveyteen tai terveyteen liittyvissä asioissa. Kenttätien oli myös mahdollisuus tavata lääkärinä, joka jalkautui palvelukeskukseen sovituin väliajoin. Asiakas asui Kenttätienillä, kunnes hän pääsi asumisen arviojaksolle tai sai oman asunnon, tukiasunnon tai tuetun asumisen paikan. Rinnakkaisena prosessina oli sairaanhoitajan ohjauksen ja tuen avulla toteutettu mielenterveys- tai päihdehoito tai vieroitusjakso päihdekliniikalla, josta asiakas palasi Kenttätienille, tuettuun asumiseen tai omaan kotiinsa.

Oulu: asunnottomien päiväkeskus Huili

Päiväkeskus Huili on Kenttätien palvelukeskuksen yhteydessä toimiva asunnottomille suunnattu matalan kynnyksen kohtaamispaikka. Hankkeessa kehitettiin Huilin toimintaa yhdessä asiakkaiden kanssa. Huilissa voi oleskella vapaasti, mutta siellä järjestetään lisäksi asiakkaiden ehdoilla tapahtuvaa pienimuotoista kuntoutuksellista toimintaa, toimintaterapiaa, ruokaryhmiä, asumisvalmennustyyppistä toimintaa, arjen hallinnan taitoja kohentavaa toimintaa ja liikunnallisia aktiviteetteja. Huilissa voi myös tavata sairaanhoitajan ja sosiaalityöntekijän ja saada tukea asioiden hoitamisessa ja palveluihin hakeutumisessa. Hankkeessa tiivistettiin Huilin yhteistyötä hyvinvointikeskusten sosiaalityön ja terveystalvelujen kanssa, ja sairaanhoitajan tuella kehitettiin asunnottomien päihdeasiakkaiden terveydenhoitoa.

Tampere: asumispäivystyksen asiakkaat ja kolmannen sektorin konsultoinnit

Hankkeen työntekijät jalkautuivat viikoittain asumispäivystykseen ja olivat mukana asumispäivystyksen yhteisökokouksissa. Hankkeen työntekijät järjestivät asiakkaiden osallisuutta vahvistavia tilaisuuksia, muun muassa poliittikopäivän ja asumisneuvonnan pop up -päivän. Nopsajalan työntekijät rakensivat luottamusta asiakkaan kanssa asiakaslähtöisellä tavalla, minkä arvioitiin parantavan asiakkaan valmiuksia sitoutua asumista tukeviin palveluihin asumisen alettua. Asumispäivystyksen kanssa tehtävän yhteistyön myötä saatiin kerättyä tietoa naisten asunnottomuuden haasteista ja nuorten asunnottomien etsiytyemisestä palveluihin. Kolmannen sektorin kanssa tehtävä yhteistyö mahdollisti sellaisten henkilöiden tavoittamisen, jotka eivät olleet päässeet tarvittavaan palveluun tai jolle se ei ole ollut oikeanlaista tai oikea-aikaista.

4.5 Kokemusasiantuntijatoiminta

Hankkeissa hyödynnettiin ja edistettiin kokemusasiantuntijatoimintaa. Osassa hankkeita kokemusasiantuntijatoiminta oli yksi erillisesti kehitettävistä osa-alueista. Kokemusasiantuntijoita voitiin esimerkiksi palkata hankkeisiin, jolloin heidän tehtävänä oli osallistua asiakas- ja kehittämistyöhön. Hankkeissa voitiin myös kouluttaa kokemusasiantuntijoita ja hyödyntää heidän osaamistaan joissakin hankkeen toiminnoissa, kuten asiakasryhmissä. Lisäksi osassa hankkeita hyödynnettiin jo olemassa olevia alueen kokemusasiantuntijapalveluja kehittämistyön välineenä ja tukena.

Espoo: asumistaloussosiaalityön tiimin kokemusasiantuntijat

Espoossa kokemusasiantuntijatoiminta vahvistui AKU-hankkeen aikana. Espoon (sitemmin Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen) asumistaloussosiaalityön tiimissä on työskennellyt kaksi kokemusasiantuntijaa aikuissosiaalityön ammattilaisten rinnalla. He ovat hyödyntäneet asiantuntijuuttaan tukiessaan asiakkaita palvelujärjestelmässä sekä toimiessaan aikuissosiaalityön tiimissä tai laajemmin palvelujärjestelmässä. Lisäksi he ovat esiintyneet puhujina tapahtumissa ja koulutuksissa.

Asumistaloussosiaalityön tiimissä **talousasioiden kokemusasiantuntija** antaa tukea ja neuvontaa taloudellisissa vaikeuksissa oleville aikuissosiaalityön asiakkaille. Asiakkaat ohjataan kokemusasiantuntijan luo aikuissosiaalityöstä. Asiakkaat saavat tukea kokemusasiantuntijalta esimerkiksi velkatilanteen selvittelyyn ja taloudenhallintaan liittyvissä kysymyksissä. Kokemusasiantuntija osallistuu tarvittaessa asiakkaan verkostokokouksiin ja välittää asiakkaan omatyöntekijälle tietoa tehdystä työskentelystä.

Aikuissosiaalityön kokemusasiantuntija pitää omaa vastaanottoa, jonne asiakkaat voivat hakeutua oma-aloitteisesti tai muista palveluista ohjattuna. Kokemusasiantuntijan tapaamisella asiakas voi keskustella huolta ja ahdistusta aiheuttavista asioista ja miettiä kokemusasiantuntijan tuella, miten ongelmia voitaisiin ratkoa yhdessä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kanssa. Kokemusasiantuntija voi myös jalkautua asiakkaan tueksi erilaisiin viranomaistapaamisiin tai asiointikäynneille esimerkiksi Kelaan.

Jyväskylä: kokemusasiantuntijoiden koulutus

Jyväskylän ASSI-hankkeessa järjestettiin AKU-hankkeessa kehitetty kokemusasiantuntajakoulutus. ASSI-hankkeen koulutusohjelmaa kehitettiin KOKOA ry:n koulutusrungon pohjalta ja siihen lisättiin uutena osiona Mielen terveyden ensiapu 2 -koulutus. Kahdeksan kuukautta kestäneeseen koulutukseen osallistui seitsemän henkilöä, joista viisi valmistui. Heidän kokemuksensa liittyivät asunnottomuuteen, päihde- ja mielen terveysongelmiin, lastensuojeluun ja perheväkivaltaan. Neljä koulutettavaa eteni koulutuksen jälkeen opiskelemaan tai työelämään. Hankkeen toimintoihin osallistui neljä kokemusasiantuntijaa. He vetivät osana hankkeen toimintaa naisten ryhmää, osallistuivat Asunto ensin -työpajoihin ja asunnottomien yön tapahtumaan sekä luennoivat kokemuksistaan oppilaitoksissa.

Keusote: asiakasnäkökulma hanketyöhön

Nestori-hankkeeseen palkattiin kokemusasiantuntija, jonka tärkeimpänä tehtävänä oli arvioida ja suunnata hanketyötä erityisesti asiakasnäkökulmasta käsin. Kokemusasiantuntijan tehtävänä oli myös toimia ammattilaisten peilinä ja tukena sekä tuoda kokemuseräistä tietoa ja osaamista osaksi hankkeen suunnittelu-, kehittämis- ja arviointityötä. Tämän lisäksi hankkeen kehittämistyössä oli osallisena Keusoten asukaskehittäjiä, asiakasraatilaisia ja palkkioperusteisesti toimineita kokemusasiantuntijoita.

Oulu: kokemusasiantuntijatoiminta päiväkeskus Huilissa

Oulun kaupunki on kouluttanut päihdetyön kokemusasiantuntijoita, ja Oulun ASTE-hanke oli koulutuksessa pienellä panoksella mukana. Asunnottomille tarkoitetussa päiväkeskus Huilissa kokemusasiantuntijat toimivat asiakastyön tukena. Hankkeessa kokemusasiantuntijoiden tuella asiakkaita tavoiteltiin palvelujen piiriin, ja asiakkaat kiinnittyivätkin tällä tavoin palveluihin aiempaa paremmin. Koko hankeaikana Huilissa työskenteli neljä eri kokemusasiantuntijaa. Asunnottomuustyön kokemusasiantuntijoiden kanssa pidettiin kehittämispäiviä syksyn 2021 ja kevään 2022 välisenä aikana. Kehittämispäivillä tarkasteltiin asunnottomana eri palveluissa olevan asiakkaan palvelupolun eri vaiheita ja niissä ilmeneviä ongelmakohtia. Kokemusasiantuntijoiden käyttöä on jatkettu hankeajan jälkeen päiväkeskus Huilissa ja Huilin yhteydessä toimivassa Kenttätien palvelukeskuksessa.

Tampere: kokemusasiantuntija

Hankkeessa työskenteli koulutettu kokemusasiantuntija, joka osallistui sekä asiakastyöhön että kehittämistyöhön. Kokemusasiantuntija toimi aikuissosiaalityön työntekijöiden työparina. Hän otti tarvittaessa vastaan omia asiakkaita ja opasti heitä muu muassa asunnon hakuun ja Kela-etuuksiin liittyvissä asioissa. Kokemusasiantuntija oli lisäksi mukana ViaDia ry:n Rappuryhmässä ja piti avointa päivystystä asumispäivystyksessä, päihteitä käyttävien päivätoimintakeskus Huoltsussa ja päivätoimintakeskus Päheessä. Lisäksi hän osallistui avoimeen asumisneuvontaan ja asiakasraadoin toimintaan.

Tampere: yhteisöneuvoja

Yhteisöneuvoja on alueella asuva henkilö, joka on voinut aikaisemmin olla asiakas tai esimerkiksi avoimen kohtaamispaikan kävijä ja jolla on kykyä ja halua auttaa muita hyödyntämällä omaa kokemustietoaan. Yhteisöneuvonnassa ja kokemusasiantuntijatoiminnassa on paljon samankaltaisuutta, mutta yhteisöneuvojalta ei edellytetä kokemusasiantuntijan koulutusta.

Hankkeen yhteisöneuvoja antoi asiakkaille matalan kynnyksen neuvontaa ja ohjausta, auttoi hakemusten täyttämässä, lähti mukaan asiointiavuksi ja saattoi toimia tulkkina tai välittäjänä asiakkaan ja ammattihenkilön välillä. Yhteisöneuvojat tukivat asiakkaita asioissa, joiden hoitamisessa ei tarvittu sosiaalihuollon ammattihenkilön pätevyyttä. Yhteisöneuvoja saattoi toimia erilaisilla statuksilla: vapaaehtoisena, kuntouttavassa työtoiminnassa, palkkatukihenkilönä tai palkattuna yhteisöneuvojana. Yhteisöneuvoja tuettiin ammatillisesti yhteisösosiaaliryöön keinoin. Heidät perehdytettiin tehtäväänsä, ja he saivat koulutusta työssään. Toiminta tarjosi yhteisöneuvojalle mahdollisuuden henkilökohtaiseen voimaantumiseen ja työelämätaitojen vahvistamiseen.

Turku: kokemusasiantuntijasta kokemusammattilaiseen

Ensimmäisellä hankekaudella Turun hanketiimissä toimi osa-aikaisesti palkkioperusteinen kokemusasiantuntija. Toiselle hankekaudelle hanketiimiin palkattiin kokoaikainen kokemusammattilainen, joka oli sekä koulutettu kokemusasiantuntija että sosionomi. Kokemusammattilainen kykeni sanoittamaan asiakkaiden tilanteita asiakaslähtöisesti ja sosiaalialan korkea-asteen koulutuksen tuomin valmiuksin heijastelemaan asiakkaiden kokemuksia yleisemmin suhteessa palvelu- ja etuusjärjestelmään. Kokemusammattilaisen toimintaa rajoitti osin toimiminen viranomaisessa. Toisaalta se saattoi osaltaan vahvistaa asiakkaiden muutosmotivaatiota, kun he havaitsivat, että kokemusammattilainen oli kykenevä toimimaan vaativassa asiantuntijatehtävässä. Kokemusasiatuntijatoiminta kehittyi kiinteäksi osaksi moniammatillista palvelutarpeen arviota. Se ohjasi myös muuta henkilökuntaa pohtimaan sitä, miten asiat ilmenevät asiakkaiden omissa elämänpireissä.

Vantaa: kokemusasiantuntijan tehtäväkuva osana tiimiä

Vantaan hankkeessa kokemusasiantuntija palkattiin täysiaikaiseksi työntekijäksi asunnottomuustyön tiimiin. Kokemusasiatuntija toimi täysivaltaisena työyhteisön jäsenenä. Työroolit ja työnkuva määriteltiin AKU-hankkeen mallin pohjalta, mutta työnkuva tarkennettiin, ammattimaistettiin ja laajennettiin asiakkaiden tarpeita vastaavalla tavalla ja toimintaympäristöön sopivaksi. Työnkuvan keskiössä oli asiakkaiden kohtaaminen matalalla kynnyksellä ilman viranomaisasetelmaa sekä etsivän työn koordinointi ja toteuttaminen. Kokemusasiatuntija toimi asiakkaiden tukena palveluihin ohjautumisessa ja eräänlaisena kulttuuritulkkina asiakkaiden ja viranomaisten välillä. Hankkeessa havaittiin, että asiakkaiden oli helpompaa puhua kokemusasiantuntijalle kuin viranomaiselle erityisesti silloin, kun asiakkaalla oli vaikeuksia luottaa palvelujärjestelmään ja sen työntekijöihin.

4.6 Vuokranantajayhteistyö

Hankkeissa panostettiin vuokranantajayhteistyöhön. Vuokranantajayhteistyötä kehittämällä edistettiin asuntojen saamista asiakkaille yhdessä sovitulla työkäytännöllä, esimerkiksi asukkaille myönnettävillä asumisen tuen palveluilla asunnon saamisen jälkeen tai tarjoamalla vuokranantajille suora yhteys sosiaalitoimeen, mikäli ongelmia vuokrasuhteessa syntyisi. Vuokranantajayhteistyötä haluttiin vahvistaa sosiaali- ja terveystoimen sekä kunnallisten vuokratyöyhtiöiden kesken, koska kuntien asuntotoimen käytännöt eivät aina välttämättä tukeneet asunnottomuustyötä (esim. Pitkänen, Koramo, Valtakari & Mäki 2023, 25). Lisäksi yhteistyötä kehitettiin muiden tahojen, kuten säätiöiden ja yksityisten vuokranantajien kanssa.

Espoo: nopean asuttamisen malli

Espoon nopean asuttamisen mallissa (NAM) kehitettiin ja pilotoitiin asunnottomien henkilöiden saattamista tavallisen vuokra-asumisen piiriin sosiaaliohjauksen tuella. Lisäksi kehitettiin asunnottomuutta ehkäisevää työskentelyä. NAM-mallissa tilapäismajoituksessa oleville aikuissosiaalityön asiakkaille järjestettiin tavallisia vuokra-asuntoja sosiaaliohjauksen tuella. Toimintamallilla ratkaistiin tilanteita, joissa asiakkaalla ei ollut tarvetta tukiasumiselle mutta mahdollisuudet asunnon omatoimiseen vuokraamiseen olivat heikot ja asunnottomuus uhkasi pitkittyä. Toimintamalli perustui vuokranantajien kanssa tehtävään yhteistyöhön ja asumisen onnistumista tukevaan asiakastyöhön. Sopimuskumppaneina toimivat Espoon diakoniasäätiö, Y-Säätiö, Espoon asunnot ja Espoon kaupungin asuntoyksikkö.

NAM-malli toteutui kolmivaiheisena asiakasprosessina: aloitusvaiheena asunnottomuuden aikana, työskentelyvaiheena asunnon löydyttyä sekä tarvittavat palvelut varmistavana päätösvaiheena, kun asiakas suoriutui omassa asunnossaan omatoimisesti. NAM-mallissa työskenteli hankkeen sosiaalityöntekijä ja kaksi sosiaaliohjaajaa, ja he toimivat asiakkaiden sosiaalihuollon omatyöntekijöinä. Tämä mahdollisti kokonaisvaltaisen työskentelyn esimerkiksi velkaantumiseen, oleskelulupiin, lasten tapaamisiin ja elatukseen sekä työkykyyn ja työllistymiseen liittyvissä asioissa.

Helsinki: asumisneuvonta ja yhteistyö vuokranantajien kanssa

Ensimmäisen hankekauden SAVE-hankkeen asumisneuvonnan laajentamisen kehittämislinjan merkittävinä yhteistyökumppaneina olivat useat eri vuokranantajatahot. Hankkeessa parannettiin asumisneuvontapalvelun saatavuutta yksityisissä vuokra-asunnoissa asuville kehittämällä yhteisiä prosesseja yksityisten vuokranantajien, aikuissosiaalityön tiimien ja Kelan kanssa. Yhteisten prosessien kehittämiseen liittyvät kokeilut ja yhteistyö aloitettiin Avara Oy:n ja Kiinteistö Oy Auroranlinnan kanssa mallintamalla tarpeen mukainen asumisneuvontapalvelu ja sopimalla vuokranantajan ja asumisneuvonnan yhteisistä työskentelytavoista asiakasprosessin aikana. Asunnottomuusuhkatilanteissa asumisneuvonnan työntekijät neuvottelivat eri vuokranantajien kanssa asumisen turvaamiseksi. Lisäksi yhteisten prosessien kehittämistä sovittiin Myllypuron aikuissosiaalityön tiimien kanssa. Tavoitteena oli mallintaa asumisneuvonnan, sosiaalitoimen ja yksityisten vuokranantajien kanssa tehtävää asiakasyhteistyötä Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelman mukaista toimintaa varten.

Asumisneuvonnan laajentamisen kehittämislinjassa nähtiin erittäin tärkeänä, että asumisneuvonta sijoittuu tulevaisuudessakin sosiaalihuollon yhteyteen. Helsingissä palvelun todettiin toimivan keskeisenä yhteistyökumppanina vuokranantajatahojen kanssa ja olevan samalla osa sosiaalihuollon palveluja.

Keusote: vuokranantajayhteistyö

Keusoten Nestori-hankkeen ensimmäisellä hankekaudella silloisen kuntayhtymän kuudesta kuntavuokranantajasta viisi tunnisti tarpeen kehittää yhteistyötä Nestori-hankkeen kanssa. Nestori-hanke järjesti vuonna 2022 kuntayhtymän kuntavuokranantajille kolme työpajaa. Asumisen tiedot ja taidot -työpajassa käsiteltiin vuokranantajien näkemyksiä hankkeessa kehitetyn Asumisen Botin (itseasiointipalvelu) sisällöistä sekä vuokralaisten asumista tukevista materiaaleista. Asumisen talous ja tukitoimet -työpajassa käsiteltiin vuokranantajien tietoja ja osaamista liittyen vuokralaisille tarjolla oleviin tukitoimiin. Kolmannessa työpajassa käsiteltiin jatkoyhteistyötä. Työpajat järjestettiin Kelan, talous- ja velkaneuvonnan, Ulosottolaitoksen ja Keusoten toimijoiden yhteistyönä.

Nestori-hanke tuotti lisäksi Asumisen arjen askeleet -nimellä kolmen videon sarjan, jonka sisältö suunniteltiin kuntavuokranantajien toiveita vastaavalla tavalla. Videoiden teemat liittyivät vuokranmaksuun, järjestyssääntöihin ja muuttoon, ja niiden tarkoituksena oli tarjota asukkaille helposti omaksuttavalla tavalla tietoa asumisesta. Tavoitteena oli lisäksi ehkäistä yleisimpiä asumisen ongelma- ja kriisitilanteita.

Toisella hankekaudella Nestori jatkoi vuokranantajayhteistyötä järjestämällä neljännen työpajan, jonka teemana oli etsiä ratkaisuja asunnottomuuden poistamiseen Keski-Uudenmaan hyvinvointialueella. Kuntavuokranantajien edustajat osallistuiivat myös Nestori-hankkeen järjestämiin asumissosiaalisen työn koulutuksiin.

Tampere: vuokranantajayhteistyö

Tampereella hankkeen ohjausryhmään kuuluivat kahden ison vuokratyöyhtiön eli Tampereen Vuokra-asunnot Oy:n (TVA) ja VTS-kotien edustajat, joiden kanssa tehtiin tiivistä yhteistyötä asuttamisessa ja asumisen ongelmatilanteissa ja voitiin esimerkiksi yhdessä jalkautua tarkistamaan asukkaan tilannetta. Lisäksi yhteistyötä edelleen laajennettiin ja kehitettiin Kotilinnasäätiön, Toivon Tuvan ja Y-Säätiön kanssa. Y-Säätiön kanssa pilotoitiin kolmikantayhteistyöllä asuttamisen malli, jossa Tampereen kaupunki, Pirkanmaan hyvinvointialueen aikuissosiaalityö ja Y-Säätiö yhdessä rakensivat uuteen valmistuvaan kohteeseen vahvan asuttamisen mallin asunnottomille henkilöille. Tässä olivat mukana hankkeen työntekijät sekä Nopsajalasta että asumisneuvonnasta. Pilotoitavan yhteistyömallin tarkoituksena oli luoda edellytykset reagoida nopeasti ja oikea-aikaisesti asumisen häiriötilanteissa. Toimintamallin tukena oli tiimi, jossa oli mukana työntekijöitä Tampereen kaupungilta ja aikuissosiaalityöstä. Kuhunkin tilanteeseen muodostettiin asiakkaan tueksi sopiva, jalkautuva työpari. Tarkoituksena on viedä tätä asuttamisen mallia myös muiden vuokranantajien kanssa tehtävässä yhteistyössä eteenpäin. Tavoitteena on, että mallin tuella voidaan jatkossa saada erityisen vaikeasti asutettaville henkilöille soveltuvia asumisratkaisuja ja ehkäistä asunnottomuuden uusiutumista.

4.7 Toimintakulttuuriin vaikuttaminen ja osaamisen vahvistaminen

Hankeissa kehitettiin sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden asunnottomuus- ja asumissosiaalisen työn osaamista, tehtiin asumiseen liittyvää työtä näkyväksi, vahvistettiin eri toimijoiden yhteistyötä sekä vaikutettiin työ- ja toimintakulttuuriin. Osaamista edistämällä voitiin esimerkiksi luoda ymmärrystä yhteisestä vastuusta asumiseen liittyvissä kysymyksissä ja edistää puheeksi ottamisen käytäntöjä kaikkialla palvelujärjestelmässä. Tavoitteena saattoi olla myös muuttaa työtapoja siten, että liikkuva, monialainen ja proaktiivinen työskentely alkaisi korvata viranomaislähtöistä toimintakulttuuria ja toimistohuoneissa yksin tehtävää työtä.

Espoo: asumistaloussosiaalityön ATSO-tiimi

Espoossa aikuissosiaalityöhön perustettiin ja vakiinnutettiin asumistaloussosiaalityön palveluja tarjoava ATSO-tiimi. Tiimiin keskitettiin asumiseen ja talouteen erikoistuneet toimintamuodot: asumisneuvonta, asumisohjaus, kokemusasiantuntijatoiminta, tuetun asumisen sosiaalityö ja sosiaalinen luototus. Tiimiin kuuluu johtava sosiaalityöntekijä, asumisneuvoja, asumisohjaaja, talousneuvoja, kokemusasiantuntijoita ja tuetun asumisen sosiaalityöntekijä. ATSO-tiimin tavoitteena on tarjota monipuolista tukea asumisen ja talouden kysymyksissä. Asiakastapaamisten intensiteetti vaihtelee toiminnosta ja asiakkaan tilanteesta riippuen kerta- luonteisesta tapaamisesta pitkäkestoiseen rinnalla kulkevaan työskentelyyn. ATSO-tiimi on vahvistanut aikuissosiaalityön palveluvalikkoa asumissosiaalisen työn näkökulmasta.

Keusote: asunnottomuutta vähentävien ja ehkäisevien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittäminen

Nestori-hankkeessa työskentely suuntautui pääosin asunnottomuutta ennaltaehkäiseviin toimiin. Siihen liittyi osaamisen kehittäminen sekä työvälineiden ja materiaalin tuottaminen ammattilaisille ja kuntalaisille. Hanke tuotti Keski-Uudenmaan hyvinvointialueelle asunnottomuutta vähentäviä ja ehkäiseviä matalan kynnyksen rakenteita. Näitä olivat muun muassa hankkeessa kehitetyt asumista tukevat yhteistyömallit ja palvelupolut vuokranantajien ja eri kumppanien kanssa sekä digitaaliset palvelut, kuten Arjen tuen palvelukompassi, Asumisen Botti ja Asumisen käsikirja sekä nuorten asumisvalmiuksia edistävä Asuminen pelissä -hyötynä. Lisäksi hankkeessa tuotettiin Asumisen arjen askeleet -materiaali ja -ohjevideot vuokralaisille sekä järjestettiin asukasinfoja Keusoten asukkaille. Hankkeessa myös mallinnettiin hankkeen kohderyhmään kuuluvien asiakkaiden tunnistamista palveluissa ja polutusta terveyspalveluissa sekä tehtiin ensisuojayhteistyön palvelumuotoilua.

Asumissosiaalista työtä kehitettiin järjestämällä koulutuksia sekä tuottamalla tietoa sosiaalisen raportoinnin keinoin. Asumisen puheeksi ottoa vahvistettiin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa ja sidosryhmien parissa. Keinona käytettiin esimerkiksi Asumisen Botin oheen liitettyä sähköistä 24/7 asumisen itsearviointitietä, joka oli sekä kuntalaisten että ammattilaisten käytettävissä. Asiakasraatien ja asukaskehittäjien

asiantuntemusta hyödynnettiin toimenpiteiden ja työvälineiden kehittämisessä. Hanketiimissä työskenteli lisäksi kokemusasiantuntija, joka suuntasi hanketyötä asiakkaan näkökulmasta. Osana Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelmaa Nestori-hanke osallistui yhteiskehittämiseen, joka liittyi palvelujen yhdenvertaiseen saatavuuteen, monialaisuuteen ja oikea-aikaisuuteen.

Pori: asunnottomien ja asunnottomuusriskissä olevien asiakkaiden sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittäminen

Porin Aspu-hankkeen keskiössä oli sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten asumis- ja taloussosiaalisen osaamisen kartuttaminen. Hankkeessa myös edistettiin asumisen puheeksi ottamista sekä asunnottomien ja asunnottomuusriskissä olevien tunnistamista kaikissa palveluissa. Hankkeessa mallinnettiin asunnottomien ja asunnottomuuden uhkaa kokevien palveluketju, jonka tavoitteena oli tukea asumisen puheeksi ottoa palvelujärjestelmässä.

Hankkeessa kehitettiin yhdessä sosiaalialan osaamiskeskus Pikassoksen ja Karhuseudun Fyffee-hankkeen kanssa Toivon tasapaino -opintopiirikokonaisuus. Opintopiirikokonaisuudessa pyrittiin lisäämään asiakastyötä tekevien ammattilaisten tietämystä asumisesta ja siihen liittyvästä talousosaamisesta. Opintopiirikokonaisuus koostui neljästä eri tapaamisesta, jossa kussakin oli oma teemansa. Teemoja olivat asumisen ja talouden puheeksi otto, etuudet ja avustukset, asuminen ja koti sekä talousvaikeudet. Tapaamiset järjestettiin webinaareina, ja mukana oli myös kokemusasiantuntijoita. Opintopiirien myötä perustettiin Pikassoksen ja Fyffee-hankkeen kanssa kaksi kertaa vuodessa kokoontuva satakuntalaisten asumis- ja taloussosiaalisen työn verkosto. Lisäksi järjestettiin lyhyitä tietoiskuja ja koottiin tietoa päättäjille muun muassa hyvinvointialueen valmisteluun liittyen.

Pori ja Tampere: poikkihallinnollinen yhteistyö

- **Pori: yhteistyö Ulosottolaitoksen kanssa**

Porin Aspu-hanke oli mukana vahvistamassa aikuissosiaalityön ja Ulosottolaitoksen välistä yhteistyötä häättöjen ehkäisemiseksi. Yhteistyön tarkoituksena oli, että Ulosottolaitos tekee saamistaan käräjäoikeuden häättöpäätöksistä sosiaalihuoltolain 35 pykälän mukaisen yhteydenoton sosiaalityöhön, jolloin sosiaalityössä ehditään työskennellä ajoissa häädön estämiseksi. Ennen yhteistyömallin käyttöönottoa tieto häättolanteista saattoi tulla sosiaalityöhön niin myöhään, että häättöä ei välttämättä kyetty enää estämään.

Ulosottolaitos myös jalkautui yhdessä aikuissosiaalityön asumisneuvojien ja Aspu-hankkeen työntekijöiden kanssa kahden eri ruoanjakotoimijan tilaisuuksiin. Jalkautumisen tavoitteena oli viedä asumis- ja taloussosiaalista työtä asunnottomien ja asunnottomuuden riskissä olevien henkilöiden luo. Ulosottolaitos osallistui lisäksi asiantuntijana Aspu-hankkeen järjestämiin ammattilaisille suunnattuihin koulutuksiin ja tietoiskuihin.

- **Tampere: Kelan yhteistyöpilotti**

Tampereen hankkeessa pilotoitiin Kelan kanssa kahdenvälistä yhteistyösopimusta, jonka tavoitteena oli löytää nopeasti ratkaisut asunnottomien tai asunnottomuusriskissä olevien henkilöiden asumiseen liittyviin haastaviin tilanteisiin. Mallissa hankkeen työntekijöiden oli mahdollista hyödyntää nimettyä Kelan asiantuntijaryhmää ja siten nopeuttaa asiakkaan asian ratkaisua. Mallin tarkoituksena oli työskentelyn kautta tuottaa tietoa tarvittavista asunnottomuustyön työkaluista ja tiivistää yhteistyötä asunnottomuuden poistamiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi.

4.8 Osallisuus- ja naapurustotyö

Osallisuus- ja naapurustotyö eivät pääosin olleet näkyvällä tavalla hankkeiden kehittämistyön keskiössä. Asiakkaiden osallisuutta vahvistavia toimintoja toteutettiin osana muuta toimintaa, kuten jalkautuvaa työtä ja erityisryhmien parissa tehtävää työtä. Myös kokemusasiantuntijatoiminnan voidaan katsoa toimineen asiakkaiden osallisuutta vahvistavalla tavalla. Naapurustotyötä tehtiin selkeimmin Oulussa.

Oulu: naapurustotyö

Oulun ASTE-hankkeen Kenttätien palvelukeskuksessa tehtiin naapurustotyötä, jotta jokainen asutettu henkilö hyväksyttäisiin osaksi asuinalueen naapurustoa. Hankkeessa pidettiin yllä jatkuvaa vuoropuhelua asukkaiden, naapuruston ja taloyhtiön sekä naapurustossa toimivien yritysten, laitosten ja viranomaisten kanssa. Kenttätien lähiympäristön taloyhtiöiden kanssa kokoonnuttiin säännöllisesti yhteistyöpalaveriin, joissa sovittiin muun muassa työntekijöiden jalkautumisista alueelle ympäristön rauhoittamiseksi.

Pori: osallisuustoiminta Filpuntien vuokratalossa

Porin Aspu-hankkeessa kehitettiin osallisuustoimintaa kaupungin ja evankelisuterilaisen seurakuntayhtymän omistamassa Filpuntien vuokratalossa, jossa on 23 asuntoa. Talon maine on ajoittain ollut kyseenalainen. Hankkeen tavoitteena oli luoda uudenlaisia mielikuvia alueesta, vahvistaa asukkaiden luottamusta viranomaisiin sekä turvata asumista ja tarjota mielekästä toimintaa taloyhtiössä. Osallisuustoiminnalla pyrittiin lisäämään asuinympäristön viihtyisyyttä, vahvistamaan asumisen taitoja, luomaan toivoa ja jakamaan uusia ideoita. Lisäksi pyrittiin vahvistamaan asukkaiden luottamusta julkisiin sosiaali- ja terveystaloihin ja lisäämään heidän tietämystään tukea ja toimintaa tarjoavista toimijoista ja yhdistyksistä.

Filpuntien osallisuustoimintaa edistettiin sidosryhmäyhteistyössä eri ammattilaisten kanssa. Mukana oli muun muassa diakoniatyöntekijöitä, asumisneuvoja, kulttuuri- ja järjestötoimijoita, kokemusasiantuntijoita, Kelan asiantuntijoita ja talousasiantuntijoita. Toiminnan vahvistamiseksi ja jatkuvuuden turvaamiseksi perustettiin säännöllisesti kokoontuva Filpuntien verkosto. Kerhotilassa tai pihalla järjestettiin joka toinen viikko erilaisia tapahtumia, kuten nais erityinen hemmottelutilaisuus ja Keittokiertue-tapahtuma. Aiemmin tilaisuuksissa jaettiin ruokakasseja, mutta hävikkiruuan vähenemisen vuoksi tätä käytäntöä ei voitu jatkaa. Ruokakasseilla oli asukkaille suuri merkitys. Asukkaiden luottamuksen kohenemisen havaittiin olevan hädästä, mutta tilaisuuksilla oli kuitenkin merkitystä yhteisön sosiaalisen hyvinvoinnin ja viihtyisyyden kannalta. Tavoitteena on ollut jatkaa toimintaa esimerkiksi yhteisösosiaalityön tukemana.

Tampere: osallisuustyö

Hankkeessa toteutettiin musiikkivideo asunnottomien ja asunnottomuutta kokeneiden henkilöiden kanssa. Musiikkivideo esitettiin valtakunnallisessa asunnottomuustyön seminaarissa Tampereella 16.10.2023. Lisäksi hankkeen kokemusasiantuntija toimi asiakasraadissa, ja asiakasraatia hyödynnettiin asunnottomuustyön työkalupakin työstämisessä.

4.9 Rakenteellinen sosiaalityö ja vaikuttaminen

Rakenteellista sosiaalityötä hyödynnettiin hankkeissa ennen kaikkea vaikuttamisen välineenä sen sijaan, että se olisi ollut varsinaisesti hankkeissa kehitetty työmuoto. Hankkeissa puhuttiinkin rakenteellisen sosiaalityön sijaan pikemminkin vaikuttamistyöstä, jonka tueksi useassa hankkeessa joko perustettiin tai liitettiin mukaan asunnottomuustyön laaja-alaisiin verkostoihin. Osa hankkeista tuotti asunnottomuutta, asumisen uhkaa ja palvelujärjestelmää tarkastelevia sosiaalisia raportteja, blogeja ja muita kirjoituksia.

Espoo

Espoon ATSO-hanke toimi itsessään rakenteellisen sosiaalityön keinona nostaa esille asunnottomuusilmiön monimuotoisuutta ja sen parissa tehtävää työtä. Hanketoimijat katsoivat rakenteellisen sosiaalityön antaneen mahdollisuuksia monikanavaiseen vaikuttamiseen, jota voisi jatkossa hyödyntää nykyistä enemmän. Hanke muun muassa järjesti alueen kansanedustajille tilaisuuden, jossa avattiin asiakkaiden ja työntekijöiden kokemuksia alueen asunnottomuustilanteesta ja hankkeesta toteutetusta nopean asuttamisen mallista. Hankkeessa kuitenkin kaivattiin lisää erityisesti kustannusvaikuttavuustietoa sosiaalipalveluista, jotta päättäjille voitaisiin viestiä sosiaalihuollosta uskottavalla tavalla.

Helsinki

SAVE-hankkeessa asumisneuvonnan laajentamisen kehittämislinjassa kerättiin tietoa muun muassa eri asiakasryhmien palvelutarpeista asunnottomuusuhkatilanteissa. Rakenteellisesta näkökulmasta tuotetun tiedon avulla osoitettiin asiakkaiden väliinpuotoamisen paikkoja palvelujärjestelmässä ja kehittämiskohteita. Toiminnasta kerätty tieto myös osoitti, että hyvin kohdennetulla kohtuullisellakin resurssilla voidaan vaikuttaa asiakkaan saaman palvelun laatuun.

SAVE-hankkeen nuorten jonotyömallin kehittämislinjassa rakenteellinen sosiaalityö liittyi tiedon tuottamiseen asunnottomien nuorten sosiaalisista tilanteista, palvelutarpeista ja palvelujärjestelmän toimivuudesta tiedolla johtamisen tueksi. Kerätystä aineistosta julkaistiin sosiaalinen raportti ja artikkeli Suojapirtti ry:n 60-vuotisjuhlaulkaisuun. Lisäksi kehittämislinjassa tehtiin verkosto- ja sidosryhmätyötä asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen yhteiskehittämistä varten eri toimijoiden kanssa esimerkiksi järjestämällä yhteiskehittämisen työpajoja sosiaali- ja terveydenhuollon, valtion ja järjestöjen toimijoille.

SAVE 2.0 -jatkohankkeessa toteutettiin rakenteellisen sosiaalityön toimenpiteenä asunnottomien tuettujen asumispalvelujen nykytilan kartoitus kesällä 2023. Kartoitusta varten haastateltiin 21 tuetun asumisen yksikössä tai hajasijoitetussa tuetussa asumisessa työskentelevää vastaavaa ohjaajaa ja/tai työryhmää (kaupungin omat ja ostopalvelut). Kartoituksessa kuvattiin asukkaiden kuntoutumiseen ja eteenpäin ohjautumiseen vaikuttavia sisäisiä (asukkaiden palvelutarpeet) ja ulkoisia (palvelujärjestelmän toimivuus) tekijöitä ja tuotettiin tietoa tuetun asumisen piirissä asuvien asiakkaiden sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämistarpeista tiedolla johtamisen tueksi.

SAVE-hankkeessa laadittiin sosiaalinen raportti ”Asumisen tuen nuorten jonotyö ja tuetun asumisen jonoissa olevien nuorten palvelutarpeet”. Raportissa kuvataan nuorten kanssa tehtyä monialaista ja jalkautuvaa hanketyötä. Raportin aineisto koostuu 182 asunnottoman tai asunnottomuusuhan alla olevan nuoren tilanteesta ja palvelutarpeista sekä työntekijöiden tekemistä havainnoista palvelujärjestelmän toimivuuteen liittyen.

SAVE-hankkeessa julkaistiin myös kahden kehittämislinjan yhteinen blogi 9.5.2022 ”Sosiaali- ja terveyspalveluihin kohdistuvan häiriökäytännön tunnistaminen ja vähentäminen SAVE-hanketyössä”. Yhteisblogi pohjautui hanketyössä tehtyihin havaintoihin. Lisäksi asumisneuvonnan laajentamisen kehittämislinjan työskentelystä ja asiakastyöstä tehdyistä havainnoista kirjoitettiin blogi 17.1.2023 ”Havainnot ja kokemuksia asumisesta ja asunnonhausta Helsingissä”. Blogit julkaistiin Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan ylläpitämässä Sosiaalisia ilmiöitä -blogisarjassa.

Jyväskylä

Jyväskylän ASSI-hankkeessa yhtenä tavoitteena oli parantaa palvelujärjestelmän toimivuutta rakenteellisen sosiaalityön yhteiskehittämisen keinoin. Rakenteellista sosiaalityötä hyödynnettiin, kun pyrittiin luomaan yhteisiä toimintakäytäntöjä hyvinvointialueen kunnissa ja kun pyrittiin vaikuttamaan havaittuihin epäkohtiin palvelujärjestelmässä. Nopsajalka-tiimin kohtaamia vaikeuksia saatiinkin ratkaistua rakenteellisen sosiaalityön keinoin eri toimijoiden kesken. Rakenteellisen sosiaalityön todettiin edellyttävän työntekijöiltä taitoja ja vahvuutta nostaa esiin palvelujärjestelmän pullonkauloja yhteisiksi kehittämiskohteiksi. Haastavissa ja laajoja linjauksia vaativissa asioissa keskeisiä toimijoita kutsuttiin koolle yhteen tai useampaan palaveriin ja päätettiin muutoksista. Näin toimittiin esimerkiksi tietojärjestelmien käyttöoikeuksien saamiseksi tiimille.

Keusote

Keusoten Nestori-hankkeessa rakenteellista sosiaalityötä tehtiin ulospäin suuntautuvana viestintänä hankkeen omalla Instagram-kanavalla sekä Keusoten käytössä olevilla sosiaalisen median kanavilla. Viestinnän tueksi hanke otti käyttöön aihetunnisteet, jotka vahvistavat hankkeessa tehtyä viestintää. Ota asuminen puheeksi -aihetunnisteen avulla löytyi ammattilaisen tueksi asumiseen liittyvää tietoa ja materiaalia. Tähän aihetunnisteseen sisältyi myös vahva, yhteistä vastuuta painottava viesti siitä, kuinka tärkeää asumisen puheeksi ottaminen sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten työssä on. Ota asuminen haltuun -

aihetunnisteen avulla löytyi kuntalaiselle tarkoitettua yleisempiin asumisen asioihin liittyvää ohjausta ja neuvontaa siitä, mistä he voivat hakea ja saada apua asumisen asioihin. Tavoitteena oli, että asukkaiden tietoisuutta lisäämällä asumisen haasteet eivät kriisiydy ja asunnottomuutta voidaan ehkäistä. Hankkeessa kerättiin laajasti tietoa kuntalaisilta ja ammattilaisilta muun muassa kyselyjä ja työpajoja hyödyntäen. Tietoa käytettiin hanketyössä esimerkiksi asumista tukevien digitaalisten palvelujen kehittämisessä.

Hanke järjesti SuomiAreena-keskustelutilaisuuden 27.6.2023, johon osallistuivat Keusoten ohella edustajat Keski-Suomen (Jyväskylän), Pirkanmaan (Tampereen), Vantaan ja Keravan sekä Satakunnan (Porin) hyvinvointialueiden hankkeista ja Vailla vakinaista asuntoa ry:n kokemusasiantuntija. Keskustelutilaisuuden tavoitteena oli lisätä vaikuttavuutta ja tuoda näkyväksi yhteiskunnallista asunnottomuustyötä, asunnottomuusilmiötä, uusia ratkaisuja sekä toimintamalleja asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn ja asunnottomuuden hoitoon.

Nestori-hanke julkaisi ensimmäisellä hankekaudella syyskuussa 2022 sosiaalisen raportin ”Tilannekuva Keusoten asunnottomuusilmiöstä verkostojen näkökulmasta”. Hankkeen julkaisema raportti oli Keusoten kuntayhtymän ensimmäinen julkaistu sosiaalinen raportti. Toisella hankekaudella sosiaalista raportointia oli tarkoitus jatkaa.

Pori

Porin Aspu-hankkeessa rakenteellisella, moniammatillisella verkostotyöllä kehitettiin ja vahvistettiin asumiin liittyvää palvelujärjestelmää. Tavoitteena oli vaikuttaa asunnottomuustyön rakenteellisiin toimintatapoihin ja lisätä ammattilaisten kykyä havaita asumiseen liittyviä marginaalisia ilmiöitä. Samalla tavoitteena oli vahvistaa hankkeen kohderyhmän omia valmiuksia toimia. Sosiaalista kestävyyttä vahvistettiin edistämällä saavutettavia ja oikea-aikaisia, hyvinvointia ja luottamusta parantavia sosiaali- ja terveyspalveluja.

Porissa toteutettiin ammattilaisille suunnattu kysely, jonka tarkoituksena oli kartoittaa ammattilaisten kokemuksia asiakkaiden asunnottomuudesta, asunnottomuuden uhasta, asumissosiaalisesta työstä ja sen osamisesta Porissa. Kyselyyn vastasi 130 ammattilaista. Kyselyn perusteella asunnottomuus tai sen uhka tulee esille liian myöhään, jolloin käytössä olevat keinot asiat ratkaisemiseksi ovat rajalliset ennaltaehkäisevään työotteeseen verrattuna. Kyselyn tuloksia hyödynnettiin hankkeen kehittämistyössä ja hankkeen laatimassa toimenpideoitteessa, joka osoitettiin 16.5.2022 aikuisten toimialueen johtajalle ja muille Satakunnan hyvinvointialueen valmistelijoille. Toimenpideoitteessa tuotiin esille, kuinka tärkeää asunnottomien ja asunnottomuusuhanalaisten henkilöiden palvelujen turvaaminen hyvinvointialueella on. Aloitteessa painotettiin asumisen huomioon ottamista ja puheeksi ottamisen merkitystä kaikissa palveluissa. Esille nostettiin asunnottomien ajoittaiset vaikeudet päästä päihde- ja mielenterveyspalvelujen piiriin. Lisäksi kiinnitettiin huomiota hyvinvointialueen ja kuntiin jäävien palvelujen väliseen yhteistyöhön sekä asumissosiaalisen työn ja toimivien, hyviksi havaittujen työmallien turvaamiseen koko hyvinvointialueella.

Tampere

Tampereella rakenteellinen sosiaalityö oli ennen kaikkea hankkeen projektipäällikön vastuualuetta. Rakenteellista sosiaalityötä tehtiin kehittämällä hyviä verkostosuhteita sekä tarkastelemalla asunnottomuusilmiötä käytäntöjen ja asiakastapausten kautta, tunnistamalla ja nostamalla esille epäkohtia ja esittämällä toimenpideohteita niiden ratkaisemiseksi. Kokemusasiantuntijan tehtävänä oli koota asiakkailta kokemustietoa, jota voitiin hyödyntää kehittämistyössä. Rakenteellista työtä tehtiin huomattavan paljon hyvinvointialueen tasolla. Hankkeen vaikuttamistyöllä pyrittiin pehmentämään asunnottomuustyön maastoa vuokranantajien, järjestökumppanien ja poliitikkojen parissa. Olennaista oli vahvistaa käsitystä siitä, että asunnottomuus on poistettavissa.

Vantaa

Vantaan hankkeessa rakenteellinen sosiaalityö oli ensisijaisesti vaikuttamisviestintää, jonka kohderymänä olivat päättäjät ja viranomaiset. Ydinviestinä oli, että asunto mahdollistaa integroitumisen yhteiskuntaan. Vaikuttajaviestinnän tavoitteena oli jakaa ajantasaista tietoa asunnottomuudesta, jotta asunnottomuuteen

liittyviä päätöksiä voidaan tehdä tietoon sekä asunnottomien ja asunnottomuusriskissä olevien kokemustietoon perustuen. Hankkeen työntekijät muun muassa jalkautuivat Vantaan kaupungintalolle ennen valtuuston kokousta 25.4.2022 tapaamaan kuntapäätäjiä ja jakamaan tietoa vantaalaisesta asunnottomuudesta ja hankkeen työstä. Hanke myös osallistui asunnottomien yön toteuttamiseen vuosina 2021, 2022 ja 2023, ja hankkeen työntekijä osallistui tapahtuman paneelikeskusteluun vuosina 2021 ja 2022. Lisäksi hankkeessa tehtiin rakenteellista sosiaalityötä keräämällä tietoa asiakkaista heidän omat näkökulmansa huomioon ottavalla tavalla ja hyödyntämällä tietoa hankkeen kehittämistyössä (mm. intensiivinen palvelutarpeen ja hoitosuunnitelman arviointi IPHA, moniammatillinen jalkautuva tiimi, asumispalveluvalinnan työkalu APV).

Hanke julkaisi Vantaan Hyvän kehällä -sivustolla neljä sekä Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen Vankenteissa-blogisarjassa kaksi blogikirjoitusta osana ammattilaisten välistä keskustelua. Blogien tavoitteena oli omalta osaltaan olla vaikuttamassa asunnottomuutta ylläpitäviin rakenteisiin. Lisäksi hanke laati sosiaalisen raportin hankkeen aikana tehdyistä havainnoista ja tilastoista.

Pori, Tampere ja Vantaa: asunnottomuustyön verkostot

Verkostot olivat hankkeiden keskeisimpiä vaikuttamisen työmuotoja ja väyliä. Verkostoihin koottiin asunnottomuustyön toimijoita eri aloilta. Osassa verkostoja painottui johto- ja politiikkatasoon ja -tasolla vaikuttaminen ja osassa pikemminkin asunnottomuus- ja asumissosiaalisen työn palvelujen ja palvelujärjestelmän tarkastelu eri näkökulmista. Erilaisille verkostoille yhteistä oli käsitellä monialaisesti asunnottomuuteen liittyviä kysymyksiä, jakaa tietoa ja löytää keinoja vähentää asunnottomuutta ja asunnottomuuden uhkaa. Alla on kuvattu Porin, Tampereen ja Vantaan hieman erityyppisiä verkostoja.

- **Pori**

Porissa toimi asunnottomuustyötä johtava pitkäaikaisasunnottomuuden johtoryhmä. Sen lisäksi Porissa perustettiin työntekijöille suunnattujen Toivon tasapaino -opintopiirien myötä satakuntalaisen asumis- ja taloussosiaalisen työn verkosto. Porin Aspu-hanke perusti verkoston yhdessä Karhuseudun Fyffee-hankkeen ja sosiaalialan osaamiskeskus Pikassoksen kanssa. Verkoston tavoitteena on luoda ammattilaisille tapaamispaikka, jossa voidaan keskustella asumiseen ja talouteen liittyvistä kysymyksistä, jakaa ajankohtaista tietoa sekä vahvistaa osallistujien asumis- ja taloussosiaalista osaamista. Ensimmäinen asumis- ja taloussosiaalisen työn verkoston tapaaminen järjestettiin huhtikuussa 2022. Tapaamisten aiheina ovat olleet muun muassa talous- ja velkaneuvonta sekä asuminen ja siihen liittyvät haasteet. Verkosto toteutetaan Teamsin välityksellä, jotta osallistuminen on mahdollista koko hyvinvointialueella. Tavoitteena on, että verkostoon osallistuisi 20–40 ammattilaista ympäri Satakunnan hyvinvointialuetta.

- **Tampere**

Tampereella perustettiin pormestarin nimeämä asunnottomuuden puolittamisen yhteistyöryhmä osana ympäristöministeriön yhteistyöohjelmaa asunnottomuuden puolittamiseksi. Yhteistyöryhmä kokoontui ensimmäisen kerran alkuvuodesta 2022, ja hankkeen projektipäällikkö toimi ensimmäisessä kokouksessa työryhmän sihteerinä. Myöhemmin hän toimi työryhmän jäsenenä ja toi hankkeen tuloksia yhteistyöryhmän tiedonmuodostuksen tueksi. Yhteistyöryhmän koordinaatiovastuu siirtyi Pirkanmaan hyvinvointialueelle vuonna 2023, ja siihen kutsuttiin laajalti mukaan päättävän tason toimijoita julkiselta ja kolmannelta sektorilta, eri asumispalveluista ja vuokratyöyhtiöistä. Yhteistyöryhmän tarkoituksena on ollut ohjata ja johtaa monitoimijaisista asunnottomuustyötä Tampereella ja sittemmin Pirkanmaalla.

Tampereelle perustettiin myös käytännön toimijoiden asunnottomuustyön verkosto, johon hankkeen projektipäällikkö ja osa työntekijöistä osallistui. Verkoston tavoitteena on nostaa esiin asunnottomuustyön ilmiöitä ruohonjuuritason työntekijöiden näkökulmasta ja viedä ilmiötason tietoa yhteistyöryhmän suunnittelun ja päätöksenteon tueksi.

- **Vantaa**

Vantaalla asunnottomuuden ehkäisyhanke kokosi ensimmäisellä hankekaudella asunnottomuustyössä toimivien verkoston. Verkostossa tehdään vaikuttamistyötä, edistetään tiedon kulkua, tiivistetään yhteistyötä ja kehitetään asunnottomuustyötä. Verkostossa on mukana edustajia muun muassa sosiaalihuollon palveluista (asumisen sosiaalityö ja asumispalvelut) ja kolmannelta sektorilta (mm. Sininauhasäätiö, VVA ry, Tukikohta ry, Y-Säätiö ja seurakunta). Verkostoon on kutsuttu uusia toimijoita matkan varrella, ja hankekauden lopulla siihen kuului noin 60 jäsentä. Osallistujia tapaamisissa on ollut keskimäärin 40. Vuodesta 2023 verkosto on toiminut Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen asunnottomuustyön verkostona. Verkostossa käsitellään erilaisia asunnottomuustyön teemoja alustusten pohjalta. Verkoston avulla tavoitetaan eri asunnottomuustyön toimijoita sekä pystytään suunnittelemaan yhteistyötä ja jakamaan tietoa niin, että asunnottomuustyö voi olla tehokkaampaa ja tuloksellisempaa. Lisäksi kolmannen sektorin toimijat pystyvät verkostoa hyödyntäen suunnittelemaan työtään ja hakemaan rahoitusta tarpeeseen ja tietoon perustuen.

4.10 Työvälineitä ja oppaita

Hankkeissa luotiin työkaluja, tietovarantoja ja oppaita asunnottomuus- ja asumissosiaalisen työn tueksi. Ne kohdennettiin pääosin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille sekä muille yhteistyökumppaneille ja asunnottomuustyön toimijoille, mutta osa niistä oli tarkoitettu vuokranantajille, asiakkaille tai yleisesti alueen asukkaiden käyttöön.

Espoo: Asumisen taidot -mittari

Espoossa luotiin nopean asuttamisen mallin työskentelyn tueksi Asumisen taidot -mittari. Mittarissa seurataan sellaisia asunnottomuuden riskitekijöitä, joihin vuokralainen voi itse asumisessaan vaikuttaa. Riskitekijät liittyvät neljään osa-alueeseen: toimeentulo, vuokranmaksu, asumisturvallisuus ja asumisrauha. Työntekijät seuraavat asiakkaan kanssa asumisen taitoja mittarin tuella, ja kuukausitasolla arvioidaan kunkin osa-alueen sujumista tai ongelmien ilmenemistä.

Helsinki: Opas helsinkiläisen asunnottoman nuoren auttamiseen

SAVE-hankkeessa julkaistiin sähköisenä versiona syksyllä 2021 Sininauhasäätiön nuorten kohtaamis- ja tukipiste Nuolen kanssa tehty ”Opas helsinkiläisen asunnottoman nuoren auttamiseen – haasteita ja ratkaisuehdotuksia asunnottoman nuoren auttamiseksi ja käytännön työn tueksi”. Vailla vakinaista asuntoa ry toimi Nuolen hankekumppanina vuoden 2021 loppuun saakka. Oppaan tekemistä edelsi kolme yhteiskehittämisen työpajaa, joihin osallistui yli 40 asunnottomien nuorten kanssa toimivaa kunta-, valtio- ja järjestötoimijaa. Oppaassa käsitellään nuorten asumiseen, sosiaalityöhön ja toimeentuloon sekä terveydentilaan, päihteiden käyttöön ja rikosoikeuteen liittyviä sisältöjä ja palveluja. Opas on tarkoitettu asunnottomia nuoria työssään kohtaaville ja perehdytysmateriaaliksi uusille työntekijöille. Opasta päivitettiin syksyllä 2022.

Helsinki: Asumisen haasteet -koulutuskokonaisuus

Helsingissä asumisneuvonnan laajentamisen kehittämisselityksessä kehitettiin kolme oppimismoduulia sisältävä Asumisen haasteet -koulutuskokonaisuus animaatiomuodossa. Koulutus on käytettävissä Helsingin kaupungin Oppiva-sivustoilla, ja se on suunnattu Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan ammattilaisille.

Helsinki: Asumissosiaalisen työn ja monialaisen kotiin vietävän tuen palveluopas Mentori

SAVE 2.0 -hankkeessa julkaistiin elokuussa 2023 Metropolia ammattikorkeakoulun monialaisen palvelumuotoilun opiskelijoiden kanssa yhteistyössä tehty ”Palveluopas Mentori. Asumissosiaalinen työ ja monialainen kotiin vietävä tuki. Opas tuetun asumisen työntekijöille”. Oppaan sisältö tuotettiin tuetun asumisen henkilökunnalle järjestetyissä yhteiskehittämisen työpajoissa. Lisäksi opasta varten haastateltiin tuetun

asumisen asukkaita. Opas sisältää neljän kuvitteellisen asukkaan palvelupolut ja konkreettisia ohjeita asumissosiaalisen työn toteuttamiseksi asukkaiden erilaisissa ja muuttuvissa elämäntilanteissa. Lisäksi oppaaseen on koottu asukkaita ja työyhteisöjä koskevia tuetun asumisen arjessa hyväksi koettuja käytäntöjä. Opas sopii kaikille tuetun asumisen työntekijöille sekä koulutus- ja perehdytysmateriaaliksi uusille työntekijöille. Opas ohjeistaa myös oman toiminnan arviointiin ja jatkokehittämiseen palvelumuotoilun menetelmin.

Keusote: Arjen tuen palvelukompassi

Arjen tuen palvelukompassi on verkostokartta, joka rakennettiin jalkautuvassa työssä kerätyn tiedon avulla. Arjen tuen palvelukompassiin koottiin asunnottomuus- ja asumissosiaalityön kannalta keskeiset Keusoten alueen toiminnot ja tukipalvelut (esim. päiväkeskukset, palveluohjaus, ruuanjako ja pyykinpesumahdollisuudet). Arjen tuen palvelukompassiin on sisällytetty vain sellaiset palvelut ja toiminnot, jotka ovat kaikkien asukkaiden saatavilla ilman erillistä lähetettä tai maksusitoumusta. Se on tarkoitettu kuntalaisten ja ammattilaisten käyttöön, ja se on saatavilla Keusoten verkkosivuilla. Tieto arjen tuen palvelukompassista toimitettiin sähköpostijakelulla hyvinvointialueen ammattilaisille ja verkostoille.

Keusote: Asuminen pelissä -hyötypeli

Asuminen pelissä on Nestori-hankkeessa kehitetty sähköinen hyötypeli. Pelin tavoitteena on lisätä nuorten aikuisten asumisvalmiuksia pelillisin keinoin ja siten ennaltaehkäistä asumisen haasteita ja asunnottomuutta Keusoten alueella. Pelin kohderyhmänä ovat ensimmäiseen omaan kotiin muuttoon suunnittelevat nuoret aikuiset. Pelin kehittämistyössä hyödynnettiin tutkimustietoa sekä Keusoten alueella toimivilta nuorten aikuisten parissa työskenteleviltä ammattilaisilta ja nuorilta itseltään kerättyä tietoa.

Keusote: Asumisen Botti ja Asumisen itsearviointitesti

Asumisen Botti on ympäri vuorokauden käytettävissä oleva asumisen, asumisen haasteiden ja asunnottomuuden kysymysten itsearviointipalvelu. Palvelun sisältöjen määrittämiseksi kerättiin laajasti tietoa hyvinvointialueen asunnottomuutta kohtaavilta toimijoilta. Demoversiosta kerättiin palautetta Keusoten asiakasraadilta ja Keusoten asukaskehittäjiltä. Asumisen Botin vastauksista ja ohjauspoluista palvelun käyttäjät saavat tietoa ja neuvontaa aika- ja paikkariippumattomasti. Tavoitteena on ollut myös vähentää yhteydenottoja ammattilaisille ja siten säästää työaikaa. Asumisen Botti on avoimesti kaikkien käytettävissä Keusoten verkkosivuilla, ja tieto siitä on välitetty Keusoten palveluverkostoon. Palvelun juurruttamisen tueksi on tehty itseopiskelumateriaali. Asumisen Bottia on jatkokehitetty Nestori-hankkeen toisella hankekaudella.

Syyskuussa 2023 Asumisen Bottia täydennettiin Asumisen itsearviointitestillä. Testi sisältää 12 kysymystä, joiden tarkoituksena on selvittää, herääkö vastausten perusteella huolta asumiseen liittyvistä asioista. Testi antaa vastauksiin perustuvan palautteen ja tarvittaessa ohjausta palveluihin hakeutumisessa. Testi palvelee sekä kuntalaisia oman tilanteen arvioimisessa että ammattilaisia asumisen puheeksi ottamisen työvälineenä.

Keusote: Asumisen käsikirja

Asumisen käsikirjassa avataan selkeäkielisesti ja kattavasti asumiseen liittyviä teemoja kuntalaisille, ammattilaisille ja sidosryhmille. Sähköisessä muodossa oleva tietopaketti sisältää tietoa muun muassa seuraavista aiheista: asunnon hakeminen ja muutto, vuokralaisen ja vuokranantajan oikeudet ja velvollisuudet, vuokramaksun ongelmat, taloudellinen apu asumiseen, asumisen tukitoimet ja itsenäinen selviytyminen, häiritsevää elämä ja järjestyshäiriöt, häätö ja asunnottomuus. Osana hankeviestintää Asumisen käsikirjasta on julkaistu erilaisia muistilistoja, jotka liittyvät yleisimpiin neuvontaa ja ohjausta vaativiin tilanteisiin. Käsikirja on avoimesti saatavilla Keusoten verkkosivuilta, ja tietoa siitä on jaettu hyvinvointialueen ammattilaisille ja verkostoille.

Tampere: Asumattomuustyön työkalupakki

Pirkanmaan hyvinvointialueen asumattomia ihmisiä työssään kohtaaville työstettiin asumattomuustyön työkalupakki. Työkalu ohjaa konkreettisten esimerkkien avulla löytämään näkökulmia, pohdintoja ja ratkaisuja asumattoman asiakkaan tilanteeseen.

Vantaa: Asumispalveluvalinnan työkalu (APV) sosiaalityöntekijöille ja sosiaaliohjaajille

Asumispalveluvalinnan työkalu (APV) kehitettiin tarpeeseen arvioida asumattoman asukkaan asumispalvelun tarve ja löytää tarkoituksenmukainen asumispalvelu. Työkalun kehitti hankkeen sairaanhoitaja-sosiaalityöparin sosiaalityöntekijä sosiaalityön yksiköiden asuttamistyön tueksi, ja sen pilotoinnin yhteydessä järjestettiin kaksi validointityöpajaa. Työkalun avulla arvioidaan 16 väittämän perusteella, mikä on asiakkaan tilanteeseen parhaiten soveltuva asumispalveluyksikkö tai asumispalvelutuote. Työkalun käyttö edellyttää, että asiakkaan tuen tarpeet tunnetaan hyvin, ja uusien asiakkaiden osalta tämä tarkoittaa palvelutarpeen arvioinnin tekoa.

Työkalu on avoimesti käytettävissä Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen intrassa. Sitä käytetään Koi-soniitin palvelukeskuksen asumisohjauksessa ja sosiaalityön yksiköissä. Työkalu toimii hyvin etenkin tilanteissa, joissa työntekijä ei itse tunne kaikkia palveluja. Työkalun käyttöönoton on havaittu tehostaneen asiakasohjauksia ja lisänneen asiakaslähtöisyyttä. Sen avulla saadaan tietoa asumisyksiköiden asiakasprofiileista, jolloin sitä voidaan käyttää myös tiedolla johtamisen välineenä.

Hanke on edistänyt työkalun käyttöönottoa toisella hankekaudella infojen ja koulutusten tuella. Työkalua on myös jatkokehitetty vastaamaan uusia asumispalvelujen hankintoja. Työkalusta tehtiin lisäksi toinen versio, joka vastaa paremmin nuorten sosiaalityön tarpeisiin. Työkalua kehitettiin käyttäjille järjestetyissä kehittämistilaisuuksissa.

Vantaa: Intensiivinen palvelutarpeen ja hoitosuunnitelman arviointi (IPHA)

Intensiivinen palvelutarpeen ja hoitosuunnitelman arviointi (IPHA) on sosiaalityön ja terveydenhuollon yhteinen asiakkaan kanssa laadittava palvelutarpeen ja hoitosuunnitelman arvio, jossa toteutuvat samanaikaisesti sekä terveydenhuollon että sosiaalihuollon palvelutarpeen ja hoidon tarpeen arviot sekä hoitosuunnitelma. Kehittämistyön taustalla olivat sosiaalityön perustyössä käytetty palvelutarpeen arvio sekä palvelutarpeen arvioihin liittyvä tutkimustieto. Malli työstettiin yhteiskehittämisen keinoin kokemusasiantuntijoiden, sosiaalityöntekijöiden, sosiaaliohjaajien ja terveydenhuollon työntekijöiden kesken.

Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella asiakkaat on jaettu neljään sosiaalityön asiakkuussegmenttiin: satunnaisesti palveluja tarvitsevat pärjääjäasiakkuudet, yhteistyöasiakkuudet, paljon palveluja tarvitsevat tukiasiakkuudet ja huolenpitoasiakkuudet. IPHA on tarkoitettu sekä sosiaali- että terveydenhuollon haasteita omaaville asumattomille huolenpitoasiakkuussegmentin asiakkaille. Huolenpitoasiakas on sosiaalihuoltolain tarkoittamalla tavalla erityisen tuen tarpeessa oleva henkilö, ja työntekijänä on aina sosiaalityöntekijä ja terveydenhuollon työntekijä. IPHA laaditaan sosiaalityöntekijän, sairaanhoitajan ja asiakkaan kesken vähintään kolmen tapaamisen aikana, yleensä tapaamisia on 8–12. Kolmen vähimmäistapaamisen sisällöt ovat aloitustapaamisessa tehtävä tilanteen kartoitus, sitä seuraava terveydentilan kartoitus ja lopputapaaminen, jolla varmistetaan asiakkaalle tulevat ja tarvittavat palvelut. Muita käsiteltäviä teemoja arviointitapaamisilla ovat läheis- ja perhesuhteet, terveys, elämäntilanne, voimavarat sekä aikaisemmat, olemassa olevat ja suunniteltavat palvelut. Asiakastapaamisia on keskimäärin kerran viikossa. Palvelut käynnistyvät jo suunnitelmaprosessin aikana.

Vantaa: Opas kadun kansalle

Vantaan asumattomuuden ehkäisyhankkeen yhtenä tavoitteena oli ohjata asiakkaita heidän tarvitsemiinsa matalan kynnyksen palveluihin, ja tätä tarkoitusta varten asiakkaille laadittiin jaettava palvelukartta. Kun palvelukarttaa varten alettiin koota tietoja, havaittiin, että Sininauhasäätiön ”Opas kadun kansalle” jo osin vastaa tähän tarpeeseen. Hankkeessa aloitettiin yhteistyö Sininauhan kanssa, ja keväällä 2023 opas

toteutettiin hankkeen ja Sininauhan kesken. Oppaaseen on koottu Helsingin, Espoon ja Vantaan sekä ensimmäistä kertaa myös Keravan asunnottomille suunnatut matalan kynnyksen palvelut. Oppaan palvelut ovat avoimia myös paperittomille, ja oppaassa käytetyt palvelusymbolit on selitetty kahdeksalla eri kielellä. Yhteistyön ansiosta oppaan painosmäärä kasvoi ja materiaalin tunnettuus ammattilaisten keskuudessa lisääntyi. Yhteistyön myötä myös oppaan tietojen keruu ja oppaan jakelu helpottuivat.

5 Kehittämistyön tuloksia ja vaikutuksia

Tässä luvussa tarkastellaan sitä, miten hankkeiden kehittämistyö on edistänyt palvelujärjestelmän hyödyntämistä asumissosiaalisessa työssä ja Asunto ensin -mallin toteutuksessa. Aluksi luodaan katsaus hankkeissa tehdyn työn määrällisiin tuloksiin ja tuotoksiin siten kuin hankkeet ne ovat raportoineet. Tämän jälkeen hankkeiden kokonaisuutta tarkastellaan erityisesti seuraavista näkökulmista: hankkeiden kohderyhmät, asiakkaiden yksilöllisiin palvelutarpeisiin vastaaminen, erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden tavoittaminen, palvelujen saavutettavuus sekä moniammatillinen ja monialainen työ.

5.1 Hanketyön määrällisiä tuloksia

Hankkeet eivät pääsääntöisesti tilastoineet tarkasti hankkeissa tehtyä työtä ja tuloksia, kuten asunnon saaneiden määrää, ehkäistyjä häätöjä, asiakasohjauksia tai toimintamallien asiakkuuksia, minkä vuoksi hankkeiden kehittämistyö on ensisijaisesti tarkasteltavissa ainoastaan toimintamallien, työkäytäntöjen ja työvälineiden kuvauksina. Sikäli kuin hankkeissa oli seurattu esimerkiksi asunnon saaneiden asunnottomien tai asuntonsa säilyttäneiden asiakkaiden määrää, tulokset vaikuttavat hyviltä ja osoittavat, että jo pienimuotoisilla, oikein kohdennetuilla toimenpiteillä voidaan saada isoja vaikutuksia aikaiseksi.

Taulukossa 5 esitetyt tiedot asiakasmääristä ja muista tilastoitavista tiedoista saatiin hankkeilta syksyllä 2023. Tätä raporttia kirjoitettaessa hankkeet ovat vielä kesken, eikä lopullista tietoa hankkeiden toisen kauden määrällisistä tuotoksista ole käytettävissä.

Taulukko 5. Hanketyötä kuvaavia lukuja.

Hanke	Kehittämistyön lukuja ja ajanjakso, jota luvut koskevat
Espoo	1.1.2021–30.9.2023 Nopean asuttamisen malli <ul style="list-style-type: none">Työskentelyssä oli 77 ruokakuntaa, joista suurin osa oli yksin asuvia.Asunnon saaneita oli 75.Yksi henkilö oli saamassa asunnon marraskuun 2023 alussa, ja yksi henkilö sai työskentelyn aikana kaksi asuntotarjousta kahdelta eri vuokranantajalta ja kieltäytyi molemmista. Omatila-yhteistyö <ul style="list-style-type: none">Asumisneuvontaa tai asumissosiaaliohjausta annettiin 87 lähisuhde- ja/tai perheväkivaltaa kokeneelle. Talousohjauksessa oli 89 maahanmuuttajataustaista espoolaista. Keskitetty vankisosaialityö <ul style="list-style-type: none">Mallissa työskenneltiin 108 vapautuneen espoolaisen vangin sosiaalihuollon prosesseissa.
Helsinki, jonotyömalli	SAVE ja SAVE 2.0 -hankkeet 1.1.2021–30.9.2023 Asiakkaita yhteensä 697 <ul style="list-style-type: none">Hankkeen asiakkuudessa oli 309 asiakasta.Muita jalkautuvassa työssä kohdattuja kertaluontoisen neuvonnan ja tuen asiakkaita oli 388.

	<p>Asiakastyön toteumia yhteensä 4520</p> <ul style="list-style-type: none"> • konsultaatio- ja selvitystyö 1404 • keskustelu ja psykososiaalinen tuki 1110 • yleinen ohjaus ja neuvonta 806 • palveluohjaukset ja saatot 1200. <p>Tarkastelujakson aikana 140 asiakasta sai asunnon</p> <ul style="list-style-type: none"> • tuettuun asumiseen muutti 92 asiakasta • kevyemmin tuettuun asumiseen (tukiasuminen) muutti 8 asiakasta • muita asunnon saaneita oli 40 asiakasta. <p>Palveluopas Mentorin yhteiskehittämisen työpajoihin osallistui 37 tuetun asumisen työntekijää ja ryhmähaastatteluihin osallistui 23 tuetun asumisen asukasta.</p>
Helsinki, asumisneuvonta	<p>SAVE-hankkeen asumisneuvonnan laajentamisen kehittämislinja 1.12.2020–30.9.2022</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kohdattiin yhteensä 2347 asiakasta. • Asiakaskontakteja oli yhteensä 4369. • Chat-neuvontaa sai 523 asiakasta. • Asiakkaille saatiin hankeaikana yhteensä 220 asuntoa, joista asunnottomille 59 asuntoa. • Asumisneuvonnan Asumisen ABC -iltakurssi järjestettiin viisi kertaa, ja niihin osallistui 42 asukasta kaikilta Helsingin alueilta.
Jyväskylä	<p>Nopsajalka 1.10.2020–7.11.2023</p> <ul style="list-style-type: none"> • 186 asiakasta, joista 137 asiakasta joko sai vuokra-asunnon, pääsi tuettuun tai palveluasumiseen tai asuminen turvattiin asunnon etsimisen ajaksi (asumispäivystys, vastaanottoasunnot). • Asiakkuudet olivat pituudeltaan 1–3 kuukautta. • Marraskuussa 2023 palvelussa on vielä 18 asiakasta, ja asuminen on turvattu 16 asiakkaan osalta. • Koko hankkeen aikana asunnottomia oli 98 ja asunnottomuuden riskissä 88 asiakasta. • Nopsajalan asiakasmääriin eivät sisälly konsultaatioasiakkuudet ja puhelut, jotka eivät johtaneet palveluprosessiin <p>Kotikonsti vuonna 2022</p> <ul style="list-style-type: none"> • 14 asiakasta, jotka olivat iältään 21–90-vuotiaita. • Heistä naisia oli neljä ja miehiä kymmenen. <p>Asumisneuvojan palvelut 1.10.2020–30.9.2022</p> <ul style="list-style-type: none"> • yhteensä 129 asiakasta.
Keusote	<p>1.8.2021–18.10.2023</p> <p>Nestori-hankkeen koulutuksiin ja asumissosiaalisen työn osaamisen kehittämisen tilaisuuksiin osallistuneita 547 henkilöä.</p> <p>Työpajoihin osallistuneiden määrä oli 57 henkilöä.</p>

<p>Oulu</p>	<p>1.11.2020–30.9.2022</p> <p>Tavoitteena oli saada asunto vähintään 20 kaikkein heikoimmassa asemassa olevalle asunnottomalle. Hankeaikana asutettiin 116 henkilöä.</p> <p>Asutetuista asiakkaista kolme menetti asuntonsa hankkeen aikana.</p> <p>Tavoitteena oli ohjata vähintään 200 henkilöä päiväkeskus Huiliin. Hanke ohjasi Huiliin 364 asiakasta, jotka eivät olleet palvelujen piirissä tai olivat niihin heikosti kiinnittyneitä.</p>
<p>Pori</p>	<p>15.2.2021–30.9.2023</p> <p>Ryhmämuotoinen asumisneuvonta tavoitti yli 150 asiakasta.</p> <p>287 ammattilaista tai muuta toimijaa osallistui hankkeen järjestämiin koulutuksiin (mm. asumis- ja taloussosiaalityön opintopiirit ja foorumit, nais erityisyyskoulutus, romanien asumisen seminaari).</p> <p>Kokemusasiantuntija oli mukana jokaisessa opintopiirissä ja foorumissa sekä aktiivisesti osallisuustoiminnassa.</p> <p>Filpuntien osallisuustoiminnan tapaamisia pidettiin hankkeen vetämänä joka toinen viikko. Kullakin tapaamisella kohdataan 5–15 henkilöä.</p>
<p>Tampere</p>	<p>Hankkeessa oli ensimmäisellä kaudella rekrytointiongelmia ja henkilöstön vaihtuvuutta, minkä vuoksi ensimmäisen hankekauden työtä ei ole kyetty luotettavasti tilastoimaan.</p> <p>1.1.2023–3.11.2023</p> <p>Hankkeen eri toimintamuodoissa oli yhteensä 906 tapaamiskertaa.</p> <p>Asunnottomia henkilöitä 199 ja vuokra-asunnossa asuvia 533. Näistä palvelun päättyessä asunto oli saatu 90 henkilölle, 34 asukkaan häätö peruuntui ja muita tukitoimia sai 35 asiakasta. Osa asiakkuuksista jatkuu edelleen.</p> <p>Ikäryhmittäin tapaamiskertojen määrä oli seuraava: 18–24-vuotiaat 75 tapaamista, 25–29-vuotiaat 142 tapaamista, 30–39-vuotiaat 253 tapaamista, 40–49-vuotiaat 242 tapaamista, 50–64-vuotiaat 168 tapaamista ja 65 vuotta täyttäneet ja sitä vanhemmat 26 tapaamista.</p> <p>Asiakkuudet tai kontaktit toimintamuodoittain:</p> <ul style="list-style-type: none"> • asumisneuvonta 309 • Nopsajalka 176 • kokemusasiantuntija 75 • yhteisöneuvoja 346. <p>Näistä pidempiaikaiseen asiakkuuteen siirtyi 181 asiakasta. Yleistä ohjausta ja neuvontaa annettiin 213 kertaa, asiakas saatettiin palveluihin 56 kertaa ja sosiaalipalveluja konsultoitiin 48 kertaa.</p> <p>Asunnottomuuden tai asumisen kriisiytymisen syitä olivat taloudenhallinta (166), mielenterveys/päihdeongelmat (160), elämänhallinnan vaikeudet (125), häätöuhka (88) ja häätö (63).</p> <p>Juurisyyinä tunnistettiin riippuvuudet (173), työttömyys (168), sairastuminen (86), vuokravelka (189), ero (53) ja puutteet asumistaidoissa (114).</p>

Turku	<p>Turun jalkautuvassa tiimissä oli ensimmäisellä hankekaudella (17.10.2021 – 30.9.2022) 124 asiakasta ja 130 asiakkuutta. Ero luvuissa selittyy sillä, että muutama asiakas palasi asiakkuuteen toistamiseen.</p> <p>Toisella, keskeneräisellä hankekaudella (1.10.2022-23.10.2023) on alustavan laskennan mukaan ollut 133 asiakasta.</p>
Vantaa	<p>Asumisneuvonta 1.3.–31.5.2022 ja 1.10.2022–30.9.2023</p> <ul style="list-style-type: none"> • Paikan päällä 271 asiakaskontaktia. • Asiakkaista 60 sai asunnon. • Vuokraelka selvitetiin 23 asiakkaan kohdalla. • Maksusuunnitelma tehtiin 10 asiakkaan kohdalla. • Vuokrasopimus jatkui 10 asiakkaalla. <p>Asumisneuvontapuhelimeen on tullut 324 puhelua ajalla 1.3.2023–30.9.2023.</p> <p>Jalkautuvan tiimin asiakkuudessa on ollut 161 henkilöä, joista</p> <ul style="list-style-type: none"> • asunnon on saanut 57 asiakasta • tuettuun asumiseen on muuttanut 33 ja • tilapäiseen asumiseen 4. • Asunnon menettäminen estetty 7 asiakkaan kohdalla. <p>Etsivän työn kohtaamisia on ollut vuoden 2023 aikana 1039.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Etsivässä työssä neuvontaa on annettu 154 kertaa. • Hankkeen tukeen on ohjattu 27 asiakasta.

5.2 Hankkeiden kohderyhmät

Hankkeiden kehittämistoimintaa varten hanketoimijat määrittivät omalla alueellaan ne väestö- tai asiakkuusryhmät, joita asunnottomuus tai asunnon menettämisen uhka erityisesti koski tai joiden palveluja nähtiin tarpeelliseksi vahvistaa. Hankkeiden kohderyhmät ja niiden myötä kehittämistyön sisältö rakentuivat siten alueellisten palvelutarpeiden tai paikallisessa palvelujärjestelmässä havaittujen puutteiden perusteella. (Ks. myös Liukko ym. 2022, 12–13.)

Eri hankkeiden kohderyhmät olivat osin samankaltaisia, mutta niissä oli myös selviä painotuseroja. Kohderyhmien määrittämiseen vaikutti muun muassa se, korostuiko hankkeessa ehkäisevä ja asumista turvaava työskentely tai huolta pitävää ja korjaava, hyvinkin vaikeassa asemassa olevien asunnottomien henkilöiden parissa tehtävä työ. Parissa hankkeessa kehittämistyön keskiössä oli paikallinen toimintakulttuuri ja tarve vahvistaa asunnottomuustyön rakenteita. Tällöin kohderyhmäksi eivät määrittyneet asunnottomat tai asunnottomuusriskissä olevat asiakkaat vaan sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset, järjestöt ja asumisen yhteistyöverkostot. Hankkeissa oli yleensä useampi kuin yksi kohderyhmä.

Osassa hankkeita kohderyhmänä voitiin nähdä **kaikki alueella asuvat henkilöt**. Tällöin kyse oli yleensä asumisen kysymyksiin ja haasteellisiin tilanteisiin liittyvästä matalan kynnyksen neuvonnasta ja ohjauksesta. Neuvonnan ja ohjauksen palveluun oli mahdollista hakeutua ilman lähetettä tai sosiaalihuollon aikaisempaa asiakkuutta. Toiminta oli luonteeltaan ennalta ehkäisevää, mutta kaikille avoimessa palvelussa asioi jonkin verran myös asunnottomia. Osalla asiakkaista tilanne oli jo kärjistynyt esimerkiksi ylivelkaantumisen, vuokravelan, liian korkean vuokran tai asunnon huonon hoidon vuoksi. Osalla asiakkaita oli terveydellisiä ongelmia tai muutoksia perhe- ja työtilanteissa, joiden vuoksi asuminen uhkasi vaarantua tai asunto ei enää vastannut tarpeita. Kaikille avoimissa palveluissa tavoitteena oli neuvoa ja ohjata asumiseen ja etuuksiin liittyvissä asioissa ja asunnon hakemisessa sekä tukea asiakasta löytämään itselleen ja perheelleen soveltuva asunto. Kriisiytyneissä tilanteissa tavoitteena oli estää asunnon menettäminen. Tarvittaessa työskentely syveni asumisen tai talouden sosiaaliohjaukseksi. Palvelua annettiin yleensä kasvokkain tai puhelimitse ja

joskus myös chatissa. Lisäksi osassa hankkeita koottiin tietopaketteja asumisesta siten, että ne olivat internetissä helposti kenen tahansa hyödynnettävissä.

Monessa hankkeessa kohderyhmänä olivat täsmällisemmin **sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaat**. Kyse oli yleensä erityistä tukea tarvitsevista aikuissosiaalityön asiakkaista, joilla oli monialaista ja laajaa tuen tarvetta elämäntilanteeseensa liittyen. Usein asunnottomuuden tai sen uhan taustalla oli kasautunutta huono-osaisuutta: päihteiden käyttöä, mielenterveyden ongelmia, taloudellista niukkuutta, heikkoa taloudenhallintaa ja elämäntilanteen vaikeuksia. Vaikeasta ja sekavasta tilanteestaan huolimatta asiakkailla ei välttämättä ollut nimettynä sosiaalihuoltolain mukaista omatekijää, ja he saattoivat olla palvelujen ulkopuolella tai hatarasti niihin kiinnittyneinä. Hankkeissa kehitettiin työmuotoja vastata tämän kohderyhmän tarpeisiin yksilökohtaisella ja asiakasta osallistavalla tavalla.

Hankkeissa kehitettiin palveluja myös tiettyjen erityisryhmien tarpeita vastaavalla tavalla. Näitä **erityisryhmiä** olivat ennen kaikkea hätä- tai tilapäisasunnoissa asuvat, naiset, lapsiperheet, asunnottomana vapautuvat vangit, maahanmuuttajataustaiset henkilöt ja nuoret. Romanien parissa tehtävään työhön viitattiin lyhyesti parissa hankkeessa.

- Muutamassa hankkeessa erityisenä asiakkuusryhmänä oli tunnistettu **hätä- tai tilapäisasunnoissa asuvat asiakkaat**. Hätä- tai tilapäisasumisen asiakkailla saattoi olla hyvin vakavia elämäntilanteen vaikeuksia, jolloin asumisratkaisua haettaessa kiinnitettiin huomiota riittävän vahvoihin asumista turvaaviin palveluihin ja tukeen. Toisaalta kyse saattoi olla myös varsin pärjäävistä asiakkaista, joiden oli vaikea saada itselleen asuntoa ja joiden asunnottomuus uhkasi pitkittyä.
- Hankkeissa edistettiin asunnottomien tai asunnottomuuden uhkaa kokevien naisten ja lapsiperheiden parissa tehtävää **nais erityistä työtappaa**. Naisten ja lapsiperheiden erityiset palvelutarpeet liittyivät muun muassa lähisuhdeväkivaltaan ja lastensuojelullisiin kysymyksiin. Taustalla oli joskus myös taloudellista, fyysistä tai henkistä hyväksikäyttöä. Naisten asunnottomuuden todettiin myös olevan näkymättömämpää kuin miesten, minkä vuoksi pidettiin tärkeänä kiinnittää siihen erityistä huomiota.
- **Vapautuvista vangeista** 25–30 prosenttia vapautuu asunnottomana, joten asunnottomuus on tässä väestöryhmässä merkittävä ongelma. Miesten asunnottomuus on hieman yleisempää kuin naisten, ja vankeuskertojen määrä ja työvoiman ulkopuolella olemisen lisäävät asunnottomuusriskiä. Asunnottomuus puolestaan on yhteydessä uusintarikollisuuden riskiin. (Aaltonen, Kivivuori, Tyni ym. 2021, 428–429.) Myös tämän väestöryhmän asunnottomuus voi jäädä tilastoitumatta ja piiloon. Asunnottomaksi vapautuvilla vangeilla todettiin olevan päihteiden käyttöön, mielenterveyteen ja somaattiseen terveyteen liittyviä ongelmia. Heidän tukiverkostonsa oli usein heikko ja taloudellinen tilanteensa vaikea. Lisäksi moni oli vapautuessaan työttömä. Suurella osalla asunnottomaksi vapautuvilla vangeilla oli erityisen tuen tarvetta.
- **Maahanmuuttajataustaisilla henkilöillä** asumiseen liittyvien tuen tarpeiden taustalla olivat taloudenhallinnan ja tiedon puute. Heillä ei esimerkiksi välttämättä ollut tarkkaa käsitystä omista tuloistaan ja menoistaan tai luottotiedoistaan. Talousvaikeuksien taustalla oli joskus myös elämäntilanteeseen liittyvä kriisi tai muutos, joka yllättäen heikensi taloudellista tilannetta. Lisäksi työskentelyssä tuli esille taloudellisen hyväksikäytön tilanteita. Osalla maahanmuuttajataustaisista asiakkaista kielitai kirjoitustaito tai kyky käyttää digitaalisia laitteita ja palveluja olivat heikot, minkä vuoksi heillä oli vaikeuksia toimia ja hoitaa asioitaan palvelujärjestelmässä.
- **Nuorten asiakkaiden** palvelutarpeina nousivat esille asunnottomuus ja asunnonsaannin vaikeudet, toistuvat ongelmat vuokranmaksussa, vaikeudet kodin kunnossapidossa ja itsenäistyminen. Osalla asiakkaana olevista nuorista oli vakavia päihde- ja mielenterveysongelmia. Tästä huolimatta moni paljon palveluja tarvitseva ja erityisen tuen tarpeessa oleva nuori oli jäänyt sosiaali-, terveys- ja päihdepalvelujen ulkopuolelle. Osa nuorista ei syystä tai toisesta tarttunut heille tarjottuihin palveluihin tai heitä oli vaikea tavoittaa palvelujen piiriin. Tavoitettujen nuorten kiinnittyminen tarjottuun tukeen vei aikaa, ja asunnottomien nuorten parissa tehtävä työ edellytti joustavaa ja kiinnipitävää

työtettä. Nuorten todettiin tarvitsevan tiivistä ja intensiivistä asumisen tukea sekä ohjausta itsenäisen asumisen taidoissa.

Kun kehittämistarpeet liitettiin toimintakulttuuriin ja asunnottomuustyön rakenteiden vahvistamiseen, kohderyhmänä olivat **asumisen kysymysten parissa työskentelevät tahot julkisella, kolmannella ja yksityisellä sektorilla**. Näitä toimijoita olivat muun muassa poliittiset päättäjät ja organisaatioiden ylin johto, sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöt, kokemusasiantuntijat, järjestöissä asunnottomuustyötä tekevät ammattilaiset, julkisen, kolmannen ja yksityisen sektorin vuokranantajat, seurakunnat, Kela ja valtiolliset toimijat (mm. Ulosottolaitos). Hankkeiden pyrkimyksenä oli saada kattavalla tavalla asunnottomien palvelut ajan tasalle siten, että asumissosiaalista työtä olisi mahdollista tehdä yhdessä ja vaikuttavalla tavalla. Alueelta saattoi esimerkiksi puuttua liikkuvan tuen palvelu. Paikoitellen moniammatillinen työote oli heiveröistä tai asumisen tukipalveluja oli liian vähän. Joillakin alueilla oli vaikea saada asuntoja hankkeen kohderyhmään kuuluville asiakkaille. Joskus soveltuvia asumisratkaisuja erityisasumista tarvitseville asiakkaille ei alueella ollut riittävästi tai kenties lainkaan.

5.3 Yksilöllisten palvelutarpeiden tunnistaminen

Hankkeissa kiinnitettiin huomiota asunnottomien ja asunnottomuuden uhkaa kokevien asiakkaiden elämäntilanteiden yksilöllisyyteen: vaikka ongelma oli sama, tilanteeseen johtaneet syyt, asiakkaiden kokemukset ja niistä juontuvat tuen tarpeet olivat yksilöllisiä. Esimerkiksi Porissa todettiin, että työntekijöillä tulee eri palveluissa olla valmiudet kohdata erilaisia ihmisiä ja tunnistaa heidän erilaisia tuen ja palvelujen tarpeitaan. Oulun hankkeessa katsottiin, että työntekijöillä tulee olla kyky sietää tilanteiden keskeneräisyyttä ja sovittaa omaa työskentelyään asiakkaan omaan vauhtiin. Palvelutarpeiden huolellinen ja asiakaslähtöinen selvittäminen oli hankkeissa erityisen tärkeää siksi, että hanketyön asiakkaiden tilanteet olivat usein vaikeita ja erilaiset tuen tarpeet olivat kasautuneita. Asiakkaiden saattoi myös olla vaikea luottaa työntekijöihin aikaisempien pettymysten vuoksi, mikä edellytti erityisen hienovaraista lähestymistapaa.

Palvelutarpeen arviointi on jo lakisääteisesti keskeinen osa sosiaalihuollon työprosessia. Hanketyössä arvioinnin tapaa kuitenkin vahvistettiin ja syvennettiin siten, että monialaiset tuen tarpeet ja monimutkaisilta tuntuvat tilanteet saatiin varmasti asiakkaan kanssa yhteistyössä avattua ja kartoitettua. Aikaisempien arviointien todettiin joidenkin asiakkaiden kohdalla olevan puutteellisia tai niiden tekemisestä oli kulunut aikaa. Palvelutarpeita oli voinut myös jäädä piiloon, koska asiakas ei ollut osannut tai halunnut kuvata tuen tarpeitaan eikä työntekijä ollut osannut kysyä. Esimerkiksi Turun hankkeessa todettiin, että asiakkaan ongelmien taustalla oli usein palvelutarpeita, joihin ei ollut vastattu tai joita ei ollut havaittu. Asiakkaan taloustilanne saattoi olla hyvin sekava tai etuudet oli haettu väärin, joskus asiakkaan toimintakyky oli heikentynyt mielen-terveysongelmien vuoksi tai hänellä oli päihde- ja rahapeliongelmiä. Hankkeen toimintamalleissa pysähdyttiin asiakkaan tilanteessa ja kuunneltiin huolellisesti asiakkaan omia näkemyksiä. Asiakkaan omiin näkökulmiin perustuva työskentely oli vaikuttavan työskentelyn kannalta olennaista.

Useissa hankkeissa työtä tehtiin moniammatillisesti, jolloin asiakkaan tilanteen arviointi voitiin tehdä luontevasti sekä sosiaali- että terveydenhuollon näkökulmat huomioon ottavalla tavalla. Helsingin jalkautuvassa työssä sairaanhoitajat tunnistivat asiakkaiden hoitamattomia mielen-terveysongelmia ja päihdeidenkäytöstä aiheutuvia vaikeuksia. Lisäksi he tunsivat terveydenhuollon palveluverkoston toiminnan ja kykenivät siten tukemaan asiakasta hoitoon ja palveluihin pääsyssä sekä asiakkaan motivaation herättämisessä. Myös Turun hankkeessa psykiatrinen sairaanhoitaja osallistui hoidon tarpeen ja palvelutarpeen arviointiin, ja hänen roolinsa terveydenhuollollisten hoidon tarpeiden arvioinnissa ja hoitoon ohjaamisessa oli keskeinen.

Osassa hankkeita palvelutarpeen arvioinnissa hyödynnettiin työvälineitä, jotka tukivat asiakkaan osallisuutta tai moniammatillisten palvelujen ja hoidon tarpeiden tunnistamista. Espoon NAM-mallin palvelutarpeen arvioinnissa hyödynnettiin aikuisväestön hyvinvointimittaria (Socca 2023). Mittari jäsentää ja havainnollistaa asiakkaan kokonaishyvinvointia yhdeksällä osa-alueella ja tuottaa tietoa asiakkaan omista näkemyksistä, joita sitten voidaan ottaa työskentelyn lähtökohdaksi. Vantaalla puolestaan hyödynnettiin hankkeessa kehitettyä IPHA-mallia, joka tukee moniammatillista, laaja-alaista ja asiakaslähtöistä palvelutarpeen ja hoitosuunnitelman arviointia.

Taulukko 6. Keinoja tukea yksilöllisten palvelutarpeiden tunnistamista.

Ammatillinen osaaminen sekä kyky tunnistaa ja sietää erilaisuutta
Asiakaslähtöisyys ja asiakkaan kohtaamisen taidot
Moniammatillinen palvelutarpeen ja hoidon tarpeen arviointi
Monimutkaisten ja sekavien tilanteiden huolellinen selvittäminen
Asiakaslähtöistä palvelutarpeen ja hoidon tarpeen arviointia tukevat työvälineet

5.4 Erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden tavoittaminen

Hanketyössä havaittiin, että palvelujärjestelmässä ammattilaiset eivät kovin hyvin tunnustaneet asumiseen liittyviä ongelmia, eikä asiakkaita osattu ohjata sosiaalihuoltoon saamaan tarvitsemaansa apua. Esimerkiksi Helsingin asumisneuvonnan laajentamisen kehittämissuunnitelmassa työskenneltiin asiakkaiden parissa, joita oli tehotomasti siirretty palvelusta toiseen, joiden vaikeat asumiseen liittyvät tilanteet olivat jatkuneet kohtuuttoman kauan tai jotka olivat jääneet ilman tarvitsemiaan palveluja. Vieraskieliset asiakkaat olivat saattaneet jäädä täysin palvelujen ulkopuolelle, koska he eivät niistä tieneet tai osanneet niitä hakea. Tampereen hankkeessa oli todettu, että sosiaalityötä eivät aina saaneet edes kaikkein vaikeimmassa asemassa olevat henkilöt, kuten palveluihin heikosti kiinnittyneet tai niiden ulkopuolelle jääneet, päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivät asunnottomat tai asunnottomuuden uhkaa kokevat henkilöt.

Hankkeissa korostui valmius tehdä laajaa yhteistyötä asiakasasioissa sekä asumiseen ja asunnottomuuteen liittyvissä kysymyksissä. Yhteistyö eri toimijoiden kanssa nähtiin tärkeäksi, jotta tietoa asumisen haasteista ja tarjolla olevista palveluista kyettiin levittämään palvelujärjestelmässä ja hyvinvointialueella. Asumisen puheeksi ottamisen käytäntöjä kaikissa palveluissa pyrittiin vahvistamaan. Muun muassa Keusotessa ja Satakunnan hyvinvointialueella ammattilaisille suunnattiin koulutusta, tietopaketteja, työpajoja ja infotilaisuuksia, jotta asunnottomuus ja sen uhka tulisi ammattilaisille ilmiönä näkyväksi ja asiakkaille tarjolla olevia palveluja osattaisiin hyödyntää. Lisäksi voitiin tehdä sopimuksia siitä, miten yhteistyökumppanit ohjaavat asiakkaita hanketyön palvelujen piiriin. Kyse oli pitkälti tarpeesta muokata palvelujärjestelmän toimintakultuuria siten, että kun asiakas asioi palveluissa, asumiseen kiinnitetään aina huomiota ja asiakkaiden vaikeisiin tilanteisiin reagoidaan.

Erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden tavoittamisessa keskeinen keino oli hakeutua sinne, missä asiakkaat luontevasti oleilivat ja liikkuivat. Useassa hankkeessa tehtiin jalkautuvaa ja etsivää työtä. Etsivällä työllä tavoiteltiin tuen tarpeessa olevia asiakkaita sekä helpotettiin palvelujen ja tuen piiriin hakeutumista. Oulussa etsivän työn tekijät liikkuivat Kenttätien palvelukeskuksen ympäristössä, kaupungin keskustassa ja lähiöissä. Joskus jalkauduttiin yhdessä A-Klinikkasäätiön katuklinikan, diakoniatyön sekä Vaia Vis -väkivaltatyön työntekijöiden kanssa. Oulussa hyödynnettiin myös sosiaalista mediaa etsivän työn menetelmänä. Vantaalla etsivää työtä tehtiin kaduilla, puistoissa ja asemilla sekä yhteistyökumppaneiden tiloissa (mm. suomensisäisiä huumeita käyttävien kohtaamispaikka Vinkkari, Sininauhasäätiön päiväkeskus Vantaan-Illusia ja Koisoranan asumispäivystys). Etsivän työn tekijät antoivat neuvontaa ja ohjausta, arvioivat alustavasti asiakkaan palvelutarvetta ja tekivät asiakkaille tarvittaessa ajanvarauksia palveluihin. Kun etsivä työ oli riittävän vaikiintunutta ja näkyvää, tieto alkoi levitä asiakkaiden kesken ja asiakkaat osasivat omatoimisesti hakeutua palvelun piiriin. Kokemusasiantuntijan ja sairaanhoitajan merkitys työskentelyssä oli suuri.

Erityistä tukea tarvitsevia henkilöitä tavoiteltiin lisäksi kehittämällä juuri heille kohdennettuja toimintamalleja. Näitä olivat esimerkiksi Porin osallisuustoiminta paikallisten asukkaiden parissa, Espoossa ja Jyväskylässä kehitetty vankityö, Helsingin tuettua asumista jonottavien tai tuetun asumisen tarpeessa olevien moniammatillinen ja jalkautuva jonotyö sekä Espoon Omatila-yhteistyö lähisuhde- ja perheväkivaltaa kokeneiden parissa. Toimintamalleissa työskentely räätälöitiin juuri näiden asiakkuusryhmien tarpeita vastaavalla tavalla. Kun tämänkaltaisia kohdennettuja toimintoja opittiin tuntemaan palvelujärjestelmässä yhä

paremmin, muut ammattilaiset osasivat ohjata niihin asiakkaita, jotka palveluista saattoivat hyötyä. Toimintamallien tuella kyettiin varsin kattavasti saamaan tuen piiriin kohderyhmiin kuuluvat erityistä tukea tarvitsevat henkilöt.

Taulukko 7. Hanketyön keinoja edistää erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden tavoittamista.

Yhteistyö, jaettu vastuu ja osaaminen
Asumisen puheeksi ottaminen kaikissa palveluissa
Yhdessä sovitut ohjaukset
Etsivä ja jalkautuva työ
Eriyisryhmille kohdenneet toimintamallit

5.5 Saavutettavuus

Hanketyössä haettiin ratkaisuja, joilla tuen ja palvelujen saavutettavuutta voitaisiin edistää. Yksinkertainen keino oli se, että asiakasohjautumisen ja asiakkaaksi pääsyn tapaa ei muodollisesti rajattu vaan tuloväyliä palveluun oli useita. Esimerkiksi Helsingin SAVE-hankkeen asumisneuvonnan laajentamisen kehittämisselityksen asiakkaat ohjautuivat palveluun eri kanavia pitkin, muun muassa erilaisista ryhmistä, sosiaaliseen palveluun, yhteistyökumppaneiden ohjauksina Apotti-järjestelmän kautta ja myös omatoimisesti. Ajanvaraukset asumisneuvontaan sai nopeasti, eikä palveluun tarvinnut jonottaa. Keusotessa sähköisten ratkaisujen todettiin parantaneen tuen saavutettavuutta. Ne eivät korvanneet muita yhteydenottoväyliä mutta toimivat hyödyllisenä lisänä.

Useassa hankkeessa vahvistettiin yhteistyökumppaneiden sekä sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen palvelujen omaa asumissosiaalisen työn osaamista, jotta asiakkaan asioita kyettäisiin hoitamaan jo peruspalveluissa. Helsingissä asumisneuvonnan laajentamisen kehittämisselityksessä laadittiin kaupungin sähköiselle oppimisympäristölle Asumisen haasteet tutuksi -koulutus, ja Porissa toteutettiin työntekijöille asumis- ja taloussosiaalisten kysymyksiä käsitteleviä Toivon tasapaino -opintopiirejä. Keusotessa järjestettiin kaksi kaikille toimijoille avointa asumissosiaalisen työn koulutusta, joiden tavoitteena oli lisätä tietoisuutta asumissosiaalisen työn tarkoituksesta ja mahdollisuuksista sekä asumisen puheeksi oton hyödyistä laajasti eri toimijoille.

Hankkeiden toimintamalleissa pyrittiin lisäksi irrottautumaan perinteisistä viranomaislähtöisistä toimintatavoista. Työskentelytapojen joustavuudella ja ketteryydellä palveluista haluttiin tehdä helposti saavutettavia sekä yhteistyökumppaneille että asiakkaille. Tampereella pyrittiin tietoisesti eroon palvelujärjestelmän lähetekäytännöistä. Jyväskylässä hanketyöntekijöille ei ollut erillisiä, rajattuja soittoaikoja. Asiakasta myös aktiivisesti tavoiteltiin sen sijaan, että olisi odotettu asiakkaan omaa yhteydenottoa. Lisäksi asiakkaan kanssa alettiin työskennellä yhä useammin toimistotilojen sijaan asiakkaiden omissa ympäristöissä, joita asiakas piti itselleen turvallisina tai sopivina, esimerkiksi asiakkaan kotona tai kahvilassa. Turun hankkeessa asiakasta tavattiin hänen omassa kodissaan, mikäli mahdollista.

Jalkautuvalla työllä pyrittiin myös edistämään koko palvelujärjestelmän saavutettavuutta. Oulussa asiakkaat olivat kertoneet, että kun he itse olivat yhteydessä viranomaisiin tai muihin virallisiin tahoihin asioidensa hoitamiseksi, heitä ei joko ymmärretty tai he eivät itse ymmärtäneet, mitä heiltä odotettiin. Helsingin hankkeessa todettiin asunnottomien asiakkaiden kohdanneen palvelujärjestelmässä syrjintää. Jalkautumalla asiakkaan kanssa palveluihin työntekijä saattoi tukea asiakkaan motivaatiota ja sitoutumista hoitoon tai palveluun sekä lisätä palvelujärjestelmässä työntekijöiden ymmärrystä asiakkaan elämäntilannetta kohtaan.

Jalkautuvaa työtä asiakkaiden kanssa tehtiin esimerkiksi Jyväskylässä, jossa Nopsajalka-tiimin työntekijät kulkivat asiakkaan mukana ja tukena eri palveluihin ja toimintoihin. Nopsajalka-työntekijä oli lisäksi aina mukana varmistamassa siirron onnistumista, kun asiakas vaihtoi Nopsajalan palvelusta toiseen

tarvitsemaansa palveluun. Espoossa asumistaloussosiaalityön tiimin kokemusasiantuntija saattoi jalkautua asiakkaan tueksi erilaisiin viranomaistapaamisiin tai mennä asiakkaan avuksi asiointikäynneille esimerkiksi Kelaan.

Toisena jalkautuvan työn muotona voidaan pitää sitä, että palvelu viedään asiakkaiden luo. Tampereella asumisneuvonta kiersi eri hyvinvointikeskuksissa, jolloin asukkaiden oli mahdollista saada vaivattomasti ohjausta ja neuvontaa asumiseen liittyvissä asioissa. Vantaalla jalkautuvaa asumisneuvontaa toteutettiin esimerkiksi asukastalo Kivenkolossa, kohtaamispaikka Askeleessa ja nuorten Ohjaamossa. Porissa asumisneuvoja jalkautui kaupungin vuokratyöyhtiöön, jolloin asukkaat kykenivät joustavasti hoitamaan asumiseen liittyviä asioita. Ryhmämuotoista asumisneuvontaa järjestettiin asiakkaiden omissa toimintaympäristöissä, muun muassa päihdekuntoutusyksikössä, työpajalla, matalan kynnyksen kohtaamispaikka Positiimissa sekä nuorten, maahanmuuttajien ja romanien keskuudessa. Myös Kela jalkautui kohtaamispaikka Positiimiin sekä vuokratyöyhtiöön. Helsingissä perustettiin väliaikaisia asumisneuvonnan pop up -pisteitä muun muassa kirjastoihin ja järjestöjen tiloihin. Kotikonsti-mallissa päihdekatkaisu toteutettiin asiakkaan kotona.

Palveluihin ohjautumista ja turvallisia siirtyviä palvelujen välillä edistettiin mallintamalla yhdessä sovitut palvelupolkuja ja palveluketjuja. Keusotessa muotoiltiin ensisuojan palvelupolku, jonka tavoitteena oli parantaa palvelun saavutettavuutta. Oulussa mallinnettiin asunnottoman asiakkaan palvelupolku ja Kenttätien asiakkaan palvelupolku, joissa kuvattiin, miten sosiaali- ja terveystalouksia järjestetään asunnottomille henkilöille. Satakunnan hyvinvointialueella mallinnettiin asunnottoman ja asunnottomuusuhanalaisen asiakkaan palveluketju.

Palveluihin pääsyä varmennettiin lisäksi jalkautuvaan tukeen yhdistetyllä moniammatillisella työskentelyllä, jota toteutettiin useassa hankkeessa. Moniammatillisen työskentelyn kautta asiakkaan tilannetta ja palveluihin ja hoitoon pääsyä kyettiin heti edistämään sekä sosiaali- että terveydenhuollon näkökulmasta. Esimerkiksi Turussa Asumisen tukipartio -tiimissä oli mukana psykiatrinen sairaanhoitaja. Samoin Helsingissä sosiaalihuollon ammattihenkilö tapasi asiakkaat ensimmäisellä kerralla yhdessä tiimin sairaanhoitajan kanssa. Viime kädessä hankkeissa oltiin kuitenkin riippuvaisia siitä, minkälaisia jonot muihin palveluihin olivat sekä mitä asiakkuuskriteerejä tai asiointikäytäntöjä ja -rajoitteita niihin liittyi.

Oulussa kiinnitettiin huomiota asiakkaiden omiin korkeisiin asiointikynnyksiin ja sosiaaliseen stigmaan, jonka he yhdistivät asunnottomien palveluihin. Asiakkaiden oli myös joskus vaikea luottaa työntekijöihin ja palvelujärjestelmään. Tähän haettiin ratkaisua lisäämällä asiakkaiden tietoisuutta ja ymmärrystä siitä, että toiminnan tavoitteena oli tarjota tukea palvelujen piiriin hakeutuville. Lisäksi muut asiakkaat tai väkivallan uhka saattoivat nostaa kynnystä asioida asunnottomien palveluissa. Tähän oli Oulussa haettu ratkaisua palkkaamalla vartijoita ja rajoittamalla pääsyä tuetun asumisen tiloihin. Kokemusasiantuntijoiden merkitys asiakkaiden parissa tehdyssä työssä ja luottamuksen rakentamisessa oli paikoin erittäin suuri. Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten taitavalla työskentelyllä voitiin madaltaa stigmaa aiheuttamaa kynnystä. Useissa hankkeissa vahvistettiin asunnottomuuden ja asumisen parissa työtä tekevien erityisosaamista. Esimerkiksi Vantaalla työntekijöille järjestettiin koulutusta muun muassa toipumisorientaatiosta ja vaativista kohtaamisista asiakastyössä sekä seminaari naisten asunnottomuudesta.

Taulukko 8. Keinoja edistää palvelujen saavutettavuutta.

Erilaiset ja erilaisille asiakkaille soveltuvat väylät päästä palvelun ja tuen piiriin
Asumissosiaalisen työn osaamisen ja ymmärryksen lisääminen peruspalveluissa
Viranomaislähtöisistä toimintakäytännöistä irrottautuminen
Asiakkaan mukana palveluissa kulkeminen ja tuki palvelujen nivelvaiheissa
Palvelujen vieminen asiakkaiden luo
Mallinnetut ja yhdessä sovitut palvelupolut ja palveluketjut
Moniammatillinen työ
Stigman poistaminen ja luottamuksen vahvistaminen
Kokemusasiantuntijat sillanrakentajina ja kulttuuritulkkeina
Ammattilaisten erityisosaamisen vahvistaminen

5.6 Moniammatillinen ja monialainen työ

Moniammatillista ja monialaista työskentelyä edistettiin kaikissa hankkeissa. Tavoitteena oli turvata riittävän monipuolinen osaaminen ja mahdollisimman välitön tuki asiakkaille, kun heitä kohdattiin tai kun heidän kanssaan alettiin työskennellä. Moniammatillisella työskentelyllä pyrittiin myös vahvistamaan asunnottomuustyön edellytyksiä ja hakemaan yhdessä ratkaisuja havaittuihin epäkohtiin. Hankkeiden moniammatillisissa ja monialaisissa toiminnoissa voidaan tunnistaa kolme tapaa: tiimimalli, yhteistyörakenne ja verkostotyö.

Muun muassa Helsingissä, Jyväskylässä, Tampereella, Vantaalla ja Turussa kehitettiin moniammatillista tiimityötä, jolloin sosiaali- ja terveydenalan ammattilaiset työskentelivät yhdessä samojen asiakkaiden parissa. Helsingissä moniammatilliseen tiimiin kuului sosiaaliohjaajia ja sairaanhoitajia, joista yhdellä suuntautumismuutoksena oli psykiatria. Vantaalla moniammatilliseen tiimiin kuului sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden lisäksi koulutettu kokemusasiantuntija. Jyväskylän ja Tampereen Nopsajalka-tiimissä työskenteli sekä sosiaali- että terveydenhuollon ammattihenkilöitä ja myös asumisneuvoja. Turun moniammatillisessa tiimissä oli mukana sosiaalihuollon työntekijöitä, psykiatrinen sairaanhoitaja sekä osa-aikaisesti myös asumis- ja päihdepalvelujen sosiaaliohjauksen ja asumisneuvonnan työpanosta.

Yhteistyörakenteesta oli kyse silloin, kun muiden toimijoiden kanssa oli sovittu tavasta tehdä yhteistyötä asiakasasioissa. Espoossa vankisosaalityötä toteutettiin asiakkaan tarpeiden mukaan rakentuvana monialaisena verkostotyönä. Työskentely alkoi vangin vankeusaikana ja jatkui vapautumisen jälkeen. Mallissa vankityöhön erikoistunut sosiaaliohjaaja sekä mielenterveys- ja päihdepalvelujen sairaanhoitaja tapasivat sovitulla tavalla vankeja sekä laativat suunnitelmia vangin vapautumista ja siviilissä oloa varten. Yhteistyörakenteesta oli kyse myös espoolaisessa asumisneuvojan sekä lähisuhde- ja perheväkivaltatyön yksikkö Omatilan yhteistyössä, jossa työskenneltiin lähisuhdeväkivallasta kärsineiden asiakkaiden kanssa ja tuettiin heitä asunnon saamisessa. Helsingin asumisneuvonnan laajentamisen kehittämislinjassa puolestaan mallinnettiin yhteisiä työprosesseja asumisneuvonnan, sosiaalitoimen ja yksityisten vuokranantajien kanssa. Oulussa kehitettiin A-klinikkasäätiön katuklinikan kanssa toimintamalli, jossa työntekijät ja vertaishenkilöt jalkautuivat yhdessä asiakkaiden luo.

Kaikissa hankkeissa toimittiin lisäksi moniammatillisissa ja monialaisissa asunnottomuustyön verkostoissa, joissa oli kyse monipuolisen asiantuntijuuden kokoamisesta yhteen. Osassa hankkeita oli havaittu, että

asumisen kysymykset nähdään pikemminkin sosiaalihuollon kuin sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisenä asiana. Tämän vuoksi terveyspalvelujen kytkeminen asumissosiaaliseen työhön oli hankkeissa paikoin vaikeaa, vaikka asiakkailla oli erityisesti päihteiden käyttöön ja mielenterveyden ongelmiin liittyvää palvelujen ja hoidon tarvetta. Monialaisissa asiantuntijaverkostoissa eri tahot julkiselta ja kolmannelta sektorilta olivat kuitenkin laajalti edustettuina, ja asunnottomuuteen ja asunnottomuuden uhkaan liittyviä ongelmia ja näkökohtia voitiin tehdä yhteisissä keskusteluissa näkyviksi. Asiantuntijaverkostojen tavoitteet saattoivat liittyä ensisijaisesti asuntopoliittisiin linjauksiin tai konkreettisemmin asiakastyön ja yhteistyön rakenteiden kehittämiseen. Toisaalta verkoston tavoitteena saattoi olla kehittää asunnottomuustyötä yhteiskehittämisen ja palvelumuotoilun keinoin. Joskus verkostossa haettiin ratkaisuja moniammatillista pohdintaa vaativiin asiakas-tilanteisiin ja yleisellä tasolla vastauksia asumisen ongelmakohtiin.

Taulukko 9. Keinot toteuttaa moniammatillista ja monialaista työtä.

Moniammatillinen asiakastyön tiimi
Moniammatillinen asiakastyön yhteistyörakenne
Monialainen asiantuntijaverkosto

6 Asunto ensin -mallin toteutuminen hanke-työssä

6.1 Asunto ensin -laatusuositusten toteutuminen

Asunto ensin -mallin laatusuositukset (ks. luku 2.2) otettiin huomioon kaikkien hankkeiden toteutuksessa. Hankkeissa pyrittiin ensinnäkin aktiivisesti vaikuttamaan palvelujärjestelmään ja edistämään Asunto ensin -mallin toimintaedellytyksiä monin tavoin. Tämänkaltainen palvelujärjestelmätasoinen kehittämistehtävä oli kuitenkin varsin mittava suhteellisen lyhytkestoisille ja pienimuotoisesti toteutetuille hankkeille. Muita Asunto ensin -mallin laatusuosituksia oli sen sijaan luontevampaa viedä eteenpäin. Hanketyössä oman asunnon katsottiin olevan perustavanlaatuinen tarve ja perusoikeus, joka asiakkaille kyseenalaistamattomalla tavalla kuului, ja asuntojen saamiseksi ja turvaamiseksi tehtiin paljon töitä. Asiakaslähtöinen työote varmisti sen, että työskentely eteni asiakkaan toivomalla tavalla ja että asiakas kykeni ilmaisemaan tuen tarpeitaan. Moniammatillisella ja jalkautuvalla työskentelyllä turvattiin asiakkaan kuntoutumista ja pääsyä tarvitsemiinsa palveluihin. Kuntoutumista ja voimaantumista vahvistettiin myös asiakkaan osallisuutta ja toimintakykyä edistävällä työotteella.

Yhteiskuntaan integroivaa, yhteisöllistä työtä kehitettiin erityisesti Oulun päiväkeskus Huilissa ja Porin Filpuntien osallisuustoiminnassa. Muilla alueilla asiakastyössä voitiin hyödyntää jo saatavilla olevaa alueen yhteisöllistä toimintaa. Esimerkiksi Vantaan Koisoniityn palvelukeskuksen yhteistiloissa järjestettiin työtöimintää, ja Jyväskylässä asiakastyössä hyödynnettiin asunnottomien palvelukeskus Hanskan toimintoja ja tiloja. Porissa tehtiin yhteistyötä kynnyksettömän, päihitteet sallivan kohtaamispaikka Lissun kanssa sekä päihitteettömän matalan kynnyksen kohtaamispaikka Positiimin kanssa. Naapurustotyötä hankkeissa tehtiin lähinnä Oulun Kenttätien palvelukeskuksen yhteydessä.

Vaikka hankkeissa Asunto ensin -mallin mukaista toimintaa edistettiin, edellyttää mallin tehokas toimeenpano sitä, että asuntotarjonta on riittävän monipuolista ja että asumisen turvaamiseksi tarvittavia palveluja ja kotiin vietävää tukea on saatavilla. Tarvitaan siis asunto- ja palvelutuotannon vankkoja rakenteita. Asuntojen ja tukipalvelujen puute sekä asiakkaiden erityisen haastavat elämäntilanteet vaikuttivat kuitenkin siihen, että hankkeissa Asunto ensin -mallin periaatteisiin ei aina kyetty vastaamaan täysin puhdasoppisesti. Seuraavassa mallia tarkastellaan kriittisesti asuntotarjonnan, asumisen ja tuen yhdistämisen sekä asumisen määräaikaisuuden näkökulmista.

6.2 Asuntotarjonnan riittävyys ja monipuolisuus

Asunnottomuuden yhteistyöohjelman arviointiraportin mukaan (Pitkänen ym. 2023, 22–25) yhteistyöohjelman aikana vuosina 2020–2022 asunnottomille osoitettiin yhteensä 8 739 asuntoa, joista rakennettuja tai ostettuja ja asunnottomille vuokrattuja asuntoja oli 2 668 ja olemassa olevasta asuntokannasta hankittuja asuntoja 6 071. Asunnottomille rakennettujen ja hankittujen asuntojen osuus oli siten suurempi kuin AUNE-ohjelman aikana. Vaikka kohtuuhintaisia asuntoja onkin osoitettu asunnottomille, niitä ei suoraan ole osoitettu vaikeimmin asutettaville asunnottomille. Asunnottomien on ylipäänsä voinut olla vaikea saada esimerkiksi kaupungin vuokra-asuntoa. Asuntojen osoittamiseen asunnottomille ja häätöjen määrään vaikuttavat paikallisten vuokrataloyhtiöiden käytännöt, joiden mukaan kunnan vuokrataloyhtiö esimerkiksi voi siirtää pienekin vuokravelan käräjäoikeuteen ja Ulosottolaitokselle häätöä varten. (Pitkänen ym. 2023, 22–25.) Kaupungin vuokrataloyhtiöiden asuntoihin on myös paljon hakijoita. Esimerkiksi Vantaalla vuoden 2022 lopulla Vuokra-asunnot Vantaan (VAV) asuntoihin jonotti 5 320 asunnonhakijaa (VAV 2022).

Hankealueilla soveltuvien asuntojen puute vaikutti olevan varsin yleistä. Joillakin hankealueilla oli asuntoja saatavilla, mutta niitä ei vuokrattu hankkeen kohderyhmään kuuluville asiakkaille. Joillakin hankealueilla oli pulaa asunnoista ylipäänsä tai täsmällisemmin asiakkaiden tarvitsemista tuetun asumisen ratkaisusta. Joskus asuntoja oli saatavilla, mutta asumisen tukipalvelujen järjestämisessä oli ongelmia. Pääasiallisesti

hankkeissa saatiinkin asuntoja oman työskentelyn kautta yksityisiltä vuokranantajilta ja järjestöiltä sekä lisäksi tuetun asumisen yksiköistä, jotka olivat joko hankealueiden omaa tuotantoa tai ostopalveluja.

Jyväskylässä haasteena oli saada asuntoja suurilta vuokraloyhtiöiltä neuvotteluista huolimatta. Yksityiseltä ja kolmannelta sektorilta saatiin asuntoja paremmin, mutta hankkeen kohderyhmän tarvitsemia Asunto ensin -tyyppisiä asuntoja ei Jyväskylässä ollut. Keusotessa oli asumisen tukipalvelujen, kriisiasumisen, tuettujen asumisratkaisujen ja päihteiden käytön sallivan tuetun asumisen tarvetta, mutta näitä palveluja ja asumismuotoja ei ollut riittävästi saatavilla. Lisäksi alueella oli tarpeeseen nähden liian vähän pieniä vuokra-asuntoja, ja vuokra-asuntojonot olivat pitkät. Turussa asuntoja oli ylipäänsä vaikea saada, ja vaikeasti päihdeongelmallisille ei ollut riittävästi tarjolla soveltuvia asumisratkaisuja. Porissa asuntoja olisi ollut hyvin saatavilla, mutta niitä oli vaikea saada vuokrattua asiakkaille, joilla oli ollut asumiseen liittyviä ongelmia. Tuetut asumisyksiköt eivät yksinään riittäneet, ja Porissa toivottiinkin lisää Asunto ensin -mallin mukaisia hajajoitettuja vuokra-asuntoja. Myös Tampereella asuntoja oli saatavilla, mutta asumisen mahdollistavia palveluja ei ollut tarpeeksi kaikille niitä tarvitseville. Asuntoja saatiin parhaiten yleishyödyllisiltä vuokranantajilta.

Oulussa hankkeen alkuajankana asuntoja saatiin hyvin. Tilanne kuitenkin vaikeutui syksyllä 2022, kun opiskelijat tarvitsivat asuntoja koronakauden jälkeen. Suuri osa asunnoista saatiin yksityisestä asuntokannasta neuvottelemalla yksittäisten vuokranantajien kanssa. Vain muutama asutetuista henkilöistä sai asunnon Oulun kaupungin välivuokrausyksikön kautta tai mielenterveys- ja päihdeasumispalveluja tuottavilta palveluntuottajilta. Helsingissä pitkäaikaisasunnottomille tarkoitettuja tuetun asumisen asuntoja oli saatavilla, mutta niihin oli jonoa. Vantaalla asiakkaille saatiin pääsääntöisesti järjestettyä tarvetta vastaava asunto, kun heidät oli saatu palvelujen piiriin, mutta asuntoa saattoi joutua odottamaan. Asunnon saamista mahdollistivat osaltaan monipuoliset palvelut ostona ja omana tuotantona. Tuetun asumisen ohella asiakkaat saivat Vantaalla asuntoja myös vapailta markkinoilta. Vantaalla kehitettiin lisäksi yhteistyötä Oraskodin asumisyksikön kanssa sujuvan asuttamisen edistämiseksi.

Hankkeissa pyrittiin tekemään yhteistyötä kuntavuokranantajien kanssa asuntojen saamiseksi asunnottomille. Kaupunkien vuokraloyhtiöt eivät hanketyössä nousseet esille joustavina tai asuttamista edistävinä tahoina. Päinvastoin hankkeiden kohderyhmiin kuuluvia asunnottomia saatiin asutettua niihin melko vähän, ja tältä osin parissa hankkeessa nähtiin tarvetta vahvistaa yhteistyötä. Keusotessa vahvistettiin yhteistyötä kuntavuokranantajien kanssa kertomalla asumista tukevista palveluista ja edistämällä asumissosiaalisen työn tunnettuutta ja yhteistä tekemistä. Myös sosiaalihuoltolain 35 pykälän mukaisia, asumista koskevia yhteydenottoja ja ilmoituksia pyrittiin Keusotessa ottamaan aikaisempaa paremmin käyttöön, mutta eri asioissa tehdyt yhteydenotot ja ilmoitukset ruuhkautuivat siten, että tästä käytännöstä ei kuntavuokranantajille ollut juuri hyötyä. Vantaalla yhteistyötä kaupungin vuokraloyhtiön ja myös yksityisten vuokranantajien kanssa tehtiin tapauskohtaisesti, mutta varsinaista yhteistyömallia ei kehitetty.

Useassa hankkeessa, muun muassa Espoossa NAM-mallissa, Helsingissä asumisneuvonnan laajentamisen kehittämislinjassa, Oulussa ja Jyväskylässä, tehtiin yhteistyötä yksityisten vuokranantajatahojen kanssa, jotta asuntoja olisi saatu tarvittavalla tavalla. Esimerkiksi Espoossa yhteistyötä tehtiin paitsi Espoon asuntojen ja kaupungin välivuokra-asuntojen myös diakoniasäätiön ja Y-Säätiön kanssa. Asiakkaat saivat asuntoja lisäksi M2-kodeilta, Satolta, Asuntosäätiöltä ja yksityisiltä vuokranantajilta. Vuokranantajayhteistyö yleensä kattoi asiakkaalle tarjottavat tukipalvelut asumisen turvaamiseksi ja usein myös joustavat yhteydenottotavat sosiaalitoimeen, jotta vuokranantaja saattoi luottaa siihen, että asumisessa ilmenevät ongelmat ratkotaan mahdollisimman nopeasti. Tampereella yhteistyötä vuokranantajien kanssa edistettiin palvelulupauksella, jonka mukaan asukas pyritään tavoittamaan kahden vuorokauden kuluessa vuokranantajan yhteydenotosta, mikäli asumisessa ilmenee ongelmia tai mikäli vuokralainen ei pyynnöistä huolimatta olen vuokranantajaan yhteydessä.

Vuokranantajayhteistyön edistämiseksi ja asuntojen saatavuuden turvaamiseksi osa hankkeista toivoi välivuokrausmenettelyn kehittämistä tai käyttöönottoa. Porissa välivuokraus nähtiin melko toimivana asuntojen saamisen tapana silloin, kun itsenäinen asuminen onnistui tukitoimien avulla. Espoossa hyödynnettiin ensimmäisellä hankekaudella välivuokrausta Espoon asunnoilta. Toisella hankekaudella välivuokraukselle ei enää ollut tarvetta, kun yhteistyö vuokranantajien kanssa alkoi sujua. Oulussa muutama asiakas sai asunnon kaupungin välivuokrausyksikön kautta. Jyväskylässä ja Turussa välivuokrauskäytäntöä ei ollut, mutta välivuokraus nähtiin yhtenä keinona saada asuntoja ja turvata asumista.

Hankkeissa kehitetty ja tehty yhteistyö vuokranantajien kanssa vaikuttaa olleen erittäin merkityksellistä asuntojen saamisen ja myös asumisen turvaamisen kannalta. Hankkeiden aktiivinen tapa kehittää yhteistyötä asuntojen saamiseksi kertoo Asunto ensin -periaatteiden omaksumisesta sosiaalihuollossa mutta myös siitä, että paikallinen asuntotarjonta ei hankkeissa mukana olleiden asiakkaiden kannalta ollut kaikin osin riittävää tai riittävän monipuolista.

6.3 Asumisen ja tuen yhdistäminen

Asunto ensin -periaatteiden tinkimätön toteuttaminen oli vaikeaa, koska asunnottomien elämäntilanteet olivat varsin vaikeita ja koska asiakkaiden asumisen ja taloudenhallinnan taidot olivat hyvinkin puutteelliset. Asunto ensin -mallin mukaan asunto ja tukipalvelut tulee erottaa toisistaan, vaikka asiakkaan oikeus tukipalveluihin kuuluukin mallin periaatteisiin. Tukipalvelujen vastaanottamisen ei siis pitäisi olla asunnon saamisen edellytys.

Hankkeiden yleisenä havaintona oli se, että asuminen tuli yhdistää tukipalveluihin, muutoin asumisen onnistumista ei usean asiakkaan kohdalla pidetty realistisena. Asumisneuvonnan asiakkaille saattoi riittää asunnon saaminen, mutta muutoin asunnon tarjoamista ilman tukipalveluja ei pidetty riittävänä edes silloin, kun asiakas ei halunnut vastaanottaa tukea. Asunto ensin -mallin mukaista tuen tarjoamista vaikeutti paikotellen se, että vaikka asumista tukevia palveluja on kehitetty, niitä ei aina ole riittävästi saatavilla tarpeisiin nähden (Pitkänen ym. 2023, 41–42.)

Suuri osa asunnon saaneista asiakkaista muutti tavanomaisiin vuokra-asuntoihin, ja asumiseen räätälöitiin tuki asiakaskohtaisella tavalla. Tukipalvelut voitiin myöntää määräaikaista siten, että varmistettiin asumisen sujuvuus, tai pitkäaikaisesti, jos asukkaalla ei ollut kykyä huolehtia esimerkiksi vuokranmaksusta tai asunnon kunnosta. Hankealueilla oli omana tuotantona mutta myös ostopalveluna hankittua tuettua asumista, jota voitiin kutsua Asunto ensin -mukaiseksi asumiseksi. Esimerkiksi Espoossa järjestettiin asumisen ja tuen yhdistävää ostopalvelua asunnottomina vapautuville vangeille. Hankkeiden asiakkaat ja työntekijät vaikuttivat hyväksyvän asumisen ja tuen yhdistämisen, eikä tämä noussut haastatteluissa tai hankkeiden raporteissa asiakastyötä häiritsevänä seikkana missään vaiheessa esille.

Pienellä osalla asiakkaista asumiseen kohdistuvat vaateet ja rajaukset esimerkiksi epäsosiaalisuuden vuoksi olivat niin suuret, että sopivaa asuntoa oli vaikea löytää. Myös väkivalta- ja rikostaustaisten asiakkaiden kohdalla saatettiin tarvita erityisiä asumisratkaisuja. Toisaalta tässäkin on kyse ennen kaikkea asuntotarjonnan puutteista: kyetäänkö pienelle, mutta vaikeasti asutettavalle asunnottomien ryhmälle järjestämään pysyviä erityisasumisen ratkaisuja niissäkin tilanteissa, joissa asukas ei halua tai kykene vastaanottamaan palveluja tai palveluilla ei tilanteeseen kyetä vaikuttamaan. Vantaalla tähän on haettu ratkaisua kohdentamalla asuntoja erityisen vaikeasti asutettaville henkilöille. Koisoniityn palvelukeskukseen rakennettiin uusi asumisyksikkö, jossa tarjotaan viiteen erillisasuntoon ja 11 luhtitalossa sijaitsevaan asuntoon vahva asumisen tuki.

6.4 Vuokrasopimusten määräaikaisuus

Kaikissa hankkeissa oli yleistä aloittaa vuokra-asuminen määräaikaisella vuokrasopimuksella, mikä ei ole Asunto ensin -mallin mukaista eikä edistä Asunto ensin -malliin kuuluvaa ajatusta omasta kodista ja kodin tunteesta (Granfelt 2022a). Hankkeissa myös määräaikainen vuokrasopimus oli kuitenkin yleensä tae siitä, että pysyvä asumisratkaisu on löydettävissä. Asiakkaan ei tarvinnut ansaita asuntoa eikä määräaikaisella vuokrasopimuksella oikeutta asuntoon kyseenalaistettu. Asunnottomuus ei siten ollut vaihtoehto.

Määräaikaiset vuokrasopimukset nähtiin keinona saada asuntoja asunnottomille ja saavuttaa vuokranantajan luottamus. Vaikka esimerkiksi Jyväskylässä ja Tampereella vuokrasopimus oli yleensä aluksi määräaikainen, se muutettiin toistaiseksi voimassa olevaksi, jos asuminen sujui hyvin. Myös Espoon NAM-mallissa asuminen alkoi yleensä määräaikaisella vuokrasopimuksella, joka muutettiin toistaiseksi voimassa olevaksi, jos asumisessa ei ilmennyt ongelmia. Helsingissä osa tuetun asumisen palveluntuottajista edellytti asumisen alkuun määräaikaista vuokrasopimusta ennen toistaiseksi voimassa olevan vuokrasopimuksen tekemistä. Myös Helsingin kaupungin omissa tuetun asumisen palveluissa vuokrasopimukset solmitaan määräaikaisina.

Hankkeissa oli myös jäänteitä portaittaisen asuttamisen mallista. Oulussa asiakkaalle voitiin tarjota väli-aikaista tukiasumista, jolloin tavoitteena oli selvittää asumisen taitojen tasoa ja asiakkaalle soveltuvaa pitkä-aikaista asumisratkaisua. Tämä nähtiin tarpeellisena, koska asiakkaille usein haettiin asuntoa yksityisiltä vuokranantajilta ja asumisen onnistuminen haluttiin varmistaa. Vantaalla asiakas saattoi päästä sosiaalityön päätöksellä arviointijaksolle tuettuun asumiseen. Arviointijakson aikana selvitettiin asiakkaan kanssa hänelle sopivin asumisratkaisu ja tarvittavan tuen taso. Tämän mallin todettiin toimivan erittäin hyvin silloin, kun asiakas halusi ottaa tukea vastaan ja kun asiakkaan omat kyvyt hoitaa asioita olivat syystä tai toisesta heikot. Myös Asunto ensin -laatusuosituksissa (2017) todetaan, että perustelluissa poikkeustapauksissa asuminen voidaan järjestää esimerkiksi arviointiyksikössä. Jyväskylässä asunnottomaksi vapautuva vanki saattoi ensin muuttaa tilapäisasuntoon, kunnes pysyvä asunto ja tarvittavat tukitoimet saatiin järjestettyä. Muun muassa Tampereella tukiasumisen tarkoituksena ei välttämättä ollut tarjota pysyvää asuntoa vaan vahvistaa asukkaan toimintakykyä siten, että siirtyminen tavanomaiseen vuokra-asuntoon olisi mahdollista.

Tämänkaltainen portaittainen toimintatapa juontuu osin ratkaisusta yhdistää asuminen ja tuki samaan kokonaisuuteen. Asunnottomuuden yhteistyöohjelman arviointiraportissa kiinnitettiin huomiota siihen, että Asunto ensin -mallin laatusuositusten mukaan asumisen jatkumista ei tule sitoa palvelujen vastaanottamiseen. Kunnissa (ja myöhemmin hyvinvointialueilla) mielenterveys- ja päihdekuntoutujien katsottiin kotiutuvan jopa liian hyvin asumispalveluyksikköön, jolloin he eivät halunneet muuttaa kevyempään tai täysin itsenäiseen asumiseen. Lähtökohtana näissä asumisratkaisuissa siis oli se, että asukkaiden oletetaan muuttavan pois, kun tuen tarpeet vähenevät. (Pitkänen ym. 2023, 40.)

7 Palvelujärjestelmän uudistaminen

7.1 Mitä uutta hankkeet ovat tuoneet palvelujärjestelmään?

Hankkeiden kehittämistyö perustui pitkälti palvelujärjestelmässä havaittuihin puutteisiin, joita kehitetyillä toimintamalleilla ja työkäytännöillä lähdettiin korjaamaan ja paikkaamaan, tai asiakkaiden palvelutarpeisiin, joihin ei ollut saatavilla soveltuvia palveluja. Osin hankkeissa kehitettiin täysin uusia toimintamalleja ja työkäytäntöjä, joita alueella ei aikaisemmin ole ollut saatavilla. Osin uuden kehittäminen kytkeytyi jo olemassa olevaan, mutta toimintamallia tai palvelua on laajennettu tai syvennetty vastaamaan aikaisempaa paremmin kohderyhmän tarpeisiin.

Palvelujärjestelmän uudistaminen tapahtui hankkeissa nelitasoisesti: toimintakulttuurin uudistaminen, yhteistyöverkostojen ja -rakenteiden luominen ja vahvistaminen, toimintamallien ja työkäytäntöjen kehittäminen sekä työvälineiden luominen. Tasot vaikuttivat toisiinsa. Esimerkiksi moniammatillisen toimintamallin kehittäminen edellytti edes jonkinasteista asiakastyön toimintakulttuurin muutosta ja uusien yhteistyöverkostojen luomista. Tällä puolestaan on voinut olla vaikutuksia asunnottomuustyön toimintakulttuuriin laajemminkin. Lisäksi toimintamallin ja toimintakulttuurin muutoksen tueksi on voitu kehittää työvälineitä. Toimintamallien työstäminen ja erityisesti toimintakulttuurin ja asenteiden muuttaminen vie kuitenkin aikaa, eikä tämä hankekausi ole ollut riittävä suurten muutosten läpiviemiseen.

Palvelujärjestelmän uudistaminen liittyi hankkeissa Asunto ensin -mallin kehittämiseen sekä asumissosiaalisen työn laajentamiseen hyvinvointialueilla yhdessä ymmärretyksi ja toteutetuksi toiminnaksi. Tätä edistettiin koulutuksella ja tiedon levittämällä. Tietoa tuotettiin helposti saavutettavassa muodossa ammattilaisille, yhteistyökumppaneille ja alueen asukkaille. Esimerkiksi Keusote kehitti verkossa hyödynnettäviä asumista tukevia digitaalisia palveluita, Porissa asumis- ja taloussosiaalista koulutusta suunnattiin ammattilaisille ja Helsingissä Asumisen ABC -koulutusta asiakkaille. Lisäksi eri toimijoiden (mm. talous- ja velkaneuvonnan, Kelan ja Ulosottolaitoksen) työtä tehtiin asiakkaille ja ammattilaisille tunnetuksi ja parannettiin siten yhdessä tekemisen edellytyksiä. Työskentelyn tuloksena asumisen ja asunnottomuuden kysymyksistä alettiin ottaa vastuuta myös muissa kuin siihen täsmällisesti erikoistuneissa palveluissa. Esimerkiksi Oulussa päihdehuolto tuli yhä vahvemmin mukaan asunnottomuustyöhön.

Yhteistyöverkostojen kehittäminen eri toimijoiden kanssa loi edellytyksiä rakenteelliselle vaikuttamistyölle, epäkohtien esille nostamiselle ja yhteisten ratkaisujen hakemiselle vaikeissa asunnottomuustilanteissa. Verkostoituminen oli myös keskeinen keino lähteä viemään yhdessä eteenpäin organisaatiotasoisia muutoksia. Verkostot, yhteistyörakenteet ja yhteistyökumppanuudet tarjosivat lisäksi hyvän perustan kehittää ja pilotoida hankkeiden toimintamalleja. Asunnottomuus- ja asumissosiaalinen työ alkoivat yhteisen tekemisen ja hanketyön myötä rakentua yhdessä jaetun ymmärryksen mukaisella tavalla. Ennakoitavuus ja toimintatapojen tunnettuus vahvistivat yhteistyökumppaneiden luottamusta palvelujärjestelmään. Yhteisten, sovittujen toimintakäytäntöjen ja sopimusten tuella hankkeet esimerkiksi onnistuivat luomaan sellaisia toimintaympäristöjä, joissa vuokranantajat uskalsivat vuokrata asuntoja asunnottomille henkilöille.

Yhteinen tekeminen näkyi myös asiakastyön pinnassa. Työntekijät alkoivat toimia yhdessä sovittujen ammatillisten käytäntöjen mukaisesti, kun aikaisemmin tiimin työntekijöillä oli erilaisia tapoja tehdä työtä. Tämän vuoksi uusille asiakkaille kyettiin aikaisempaa paremmin kertomaan, mitä työ pitää sisällään. Samalla asiakkaiden saama palvelu tasalaatuistui, eikä se ollut enää riippuvaista yksittäisten työntekijöiden näkemyksistä tai työn tekemisen tavoista. Hankkeissa kehitetyt ja hyödynnetyt työkalut systematisoivat työn tekemisen tapoja sekä tukivat asiakkaita osallistavaa ja moniammatillista työskentelyä. Vantaan IPHA-malli ja Espoon Asumisen taidot -mittari ovat esimerkkejä käytännön asiakastyötä hyödyttävistä työvälineistä. Helsingissä työkaluina kehitettiin ja hyödynnettiin hankkeessa mallinnettua monialaisen ja jalkautuvan työn prosessikuvausta, joka tukee yhtenäisellä tavalla toteutettavaa monialaista työskentelyä, sekä oppaita, jotka suunnattiin asunnottomia nuoria työssään kohtaaville ja tuetun asumisen palveluissa toimiville työntekijöille. Myös mallinnettuja palvelupolkuja voidaan pitää systemaattista työskentelyä ja palvelujen yhteensovittamista edistävinä työvälineinä.

Taulukko 10. Palvelujärjestelmän uudistamisen tasot.

Uudistamisen taso	Esimerkkejä uudistamisen tavasta ja suunnasta
Toimintakulttuuri	<ul style="list-style-type: none"> • Yksin tekemisestä yhdessä tekemiseen • Osaaminen ja eri osaamisalueiden yhdistäminen • Pois toimistoista liikkuvaan ja jalkautuvaan työhön • Reaktiivisesta työstä proaktiiviseen työhön • Työn tuloksellisuuden seuraaminen ja tietopohjan vahvistaminen
Yhteistyöverkostot ja -rakenteet	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikuttamistyö eri yhteyksissä • Laaja-alaisen asunnottomuustyön asiantuntijaverkostot • Yhteinen, jaettu vastuu kaikilla tasoilla
Toimintamallit ja työkäytännöt	<ul style="list-style-type: none"> • Moniammatillinen työ ja työparityö • Jalkautuva työ ja etsivä työ • Asumis- ja talousneuvonta • Asumisen sosiaalityö ja sosiaaliohjaus • Vuokranantajayhteistyö • Asumisen puheeksi ottaminen eri yhteyksissä • Asiakslähtöisyys ja asiakastyön arvostava asenne
Työvälineet	<ul style="list-style-type: none"> • Moniammatillinen palvelujen ja hoidon tarpeen arviointi • Palvelujärjestelmän hyödyntämisen tukikeinot • Asiakastyön palvelupolkujen kuvaukset • Työskentelyn arvioinnin työvälineet

Jaetut ammatilliset käytännöt loivat edellytyksiä sille, että hanketyössä alettiin siirtyä yksin tekemisestä yhdessä tekemisen kulttuuriin. Yhteistyön tekeminen oman tiimin jäsenten kanssa vahvistui ja työparityötä edistettiin. Vaikka asiakkaalla olisi ollut oma, nimetty työntekijä, myös muut tiimiläiset tunsivat asiakkaan tilannetta ja kykenivät tarvittaessa osallistumaan työskentelyyn. Moniammatillista tiimityötä vahvistettiin ennen kaikkea siten, että hankkeissa oli mukana sekä sosiaali- että terveydenhuollon ammattihenkilöitä. Yhdessä tekemisen kulttuuri edisti proaktiivista työskentelyä, jolloin palvelu oli asiakkaille aiempaa saavutettavampaa. Helsingissä todettiin, että sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden parityö mahdollisti asiakkaille polkuja palveluihin ja hoitoon uudella tavalla. Terveydenhuollon painoarvo asumissosiaalisessa työssä kasvoi.

Hankkeet täydensivät ja korjasivat olemassa olevan palvelujärjestelmän palveluvalikoimaa. Espoon nopean asuttamisen malli luotiin tilanteessa, jossa tilapäismajoituksessa oleville asiakkaille tarvittiin jatkoasuttamispolkuja. Helsingissä asumisneuvontaa laajennettiin kattamaan kaikki helsinkiläiset, asumismuodosta riippumatta. Asumisneuvonnan ohella hankkeissa kehitettiin talousneuvontaa sekä asumisen sosiaaliohjausta ja taloussosiaalityötä asiakkaille, joilla oli hankalia tai monimutkaisia asumiseen liittyviä elämäntilanteita. Etsivää työtä kehitettiin alueilla, esimerkiksi Vantaalla, joilla sitä ei aikaisemmin ole ollut. Helsingissä asunnottomien nuorten kanssa pilotoitu moniammatillinen ja jalkautuva työ ulotettiin koskemaan kaiken ikäisiä asiakkaita, koska hankkeessa kehitetty työ- ja palvelumalli todettiin vaikuttavaksi ja palvelutarpeen

tunnistettiin koskevan muitakin kuin nuoria asiakkaita. Lisäksi kokemusasiantuntijoiden tekemä työ tuli näkyväksi, ja kokemusasiantuntijoiden paikka ja tehtävä palvelujärjestelmässä vahvistui ja selkeni.

Työn tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta seurattiin osassa hankkeita tarkasti. Systemaattiset, mallinnetut yhteistyörakenteet ja työmuodot sekä asiakastyön työvälineet tekivät mahdolliseksi tiedon keräämisen sekä työn tulosten ja vaikutusten seurannan. Tämän kaltainen asiakastyöhön kytkeytyvä tietotyö voidaan nähdä uudistuvan toiminta- ja työkuultuurin ominaisuutena.

7.2 Palvelujärjestelmän kehittämistä edistäneitä ja estäneitä tekijöitä

Kehittämistyötä edistävinä tekijöinä tuotiin useassa hankkeessa esille ennen kaikkea sitoutuneet ja ammattitaitoiset työntekijät. Juuri työntekijävalintojen vuoksi osa toiminnoista on onnistunut jopa paremmin kuin alun perin oletettiin. Hanketyöntekijöiden erityisosaaminen myös vahvistui työn tekemisen myötä. Hankerahoituksen jakautuminen kahteen vaiheeseen aiheutti työntekijöissä jonkin verran epävarmuutta, ja osa työntekijöistä ehti epävarman jatkon vuoksi hakeutua muualle töihin ennen kuin tieto toisen hankekauden rahoituksesta saatiin.

Hankkeiden moniammatillista tiimityötä ja kollegiaalista tukea arvostettiin. Keusotessa pyrittiin tietoisesti rekrytoimaan hankkeeseen erityyppistä osaamista, jotta moniäänisyys voitiin turvata ja työntekijöiden omia ammatillisia verkostoja hyödyntää. Kehittämistyön onnistumiseksi työntekijöiltä edellytettiin sekä käytännön työn että kehittämistyön osaamista. Oulun hankkeessa korostettiin, että hankkeessa tarvittiin myös rakenteellista osaamista, jotta hankkeen vaikuttamistyö onnistui ja kehittämistyötä voitiin viedä eteenpäin. Lisäksi moniammatillinen ja liikkuva työ toimi asumissosiaalisen työn kenttää laajemmin palvelujärjestelmän muutoksen mahdollistajana: kun asunnottomien parissa tehtävä työ alkoi muuttua, vaikutukset säteilivät myös perus- ja erityispalveluihin ja yhteistyökumppaneiden toimintaan.

Hankkeen onnistumista tukivat hanketyöskentelyn osaaminen, hankkeelle asetetut selkeät tavoitteet ja konkreettinen tekeminen. Olennaista oli viestiä yhteistyökumppaneille, että kyseessä ei ollut jokin hetkellinen hanke vaan että tarkoitus oli kehittää vakiinnutettavaa toimintaa, joka hyödyttää käytännön työtä ja asiakkaita. Keusotessa lähdettiin aina siitä, että ennen kehittämistä kartoitetaan, mitä tarvitaan, eikä missään vaiheessa luoda sellaista, jolle ei ole tarvetta. Espoossa todettiin, että paikalliset yhteistyökumppanit lähtivät mielellään mukaan työskentelyyn, koska kehittämistyön hyödyt olivat ilmeisiä. Esimerkiksi lähisuhde- ja perheväkivaltatyön yksikkö Omatilalla oli tarve tehdä asumiseen liittyvää yhteistyötä. Porissa kehittämistyötä edistivät laajat eri toimijoiden verkostot, joita saatiin mukaan ja innostumaan hankkeen toiminnoista. Yhteistyötä tehtiin muun muassa Ulosottolaitoksen, matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen, Kelan ja Ohjaamon kanssa.

Hankkeet pitivät yleensä johdon antamaa tukea riittävänä ja jopa hyvänä. Katsottiin, että hankkeissa oli saatu vapaasti kehittää, eikä esteitä kehittämistyölle asetettu. Hanketyöntekijät saattoivat esimerkiksi todeta, että he olivat aina saaneet lähi- ja keskijohtoon tarvittaessa yhteyden tai että hanke oli saanut hyvin huomiota organisaation ylimmillä tahoilta. Yhdessä hankkeessa hankkeen projektipäällikkö kykeni edistämään aktiivisesti hankkeen tavoitteita osana virkatyötään, ja tämäntyyppistä suoraa vaikuttamista pidettiin tärkeänä varsinkin rakenteiden kehittämisessä. Joskus hankkeen onnistumista edisti se, että juuri organisaation johto oli halunnut lähteä hankkeeseen mukaan ja että alueella oli hankkeen aikana tahtoa vähentää asunnottomuutta ja ajaa asunnottomien asiaa. Lisäksi hankkeissa voitiin hyödyntää aikaisemman pitkäjännitteisen asunnottomuustyön myötä peruspalveluihin jo vakiinnutettuja työmuotoja.

Johtaminen sai hieman kritiikkiä muutamassa hankkeessa. Proaktiivisen ja innovatiivisen johtamisasetteen sijaan hanketyö ja kehittäminen voitiin organisaation johdossa ymmärtää jonkinlaisena ylimääräisenä tekemisenä. Hankkeen esimerkiksi arvioitiin saaneen toimia varsin vapaasti juuri siksi, että kiinnostusta hankkeessa tehtyyn työhön ei kovin paljon ollut. Monet hankkeet tuottivat aktiivisesti tietoa asunnottomuudesta ja tekemästään työstä, mutta paikoin tähän tietoon ei johdossa erityisemmin perehdytty tai tartuttu. Tietoon perustuvan johtamisen toivottiin vahvistuvan.

Hanketyöntekijöiden oli ajoittain vaikea edistää omaa kehittämistyötään kiireisten työyhteisöjen ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Sosiaali- ja terveydenhuollon siirtyminen kunnista hyvinvointialueille kuormitti työtilannetta, samoin henkilöstön vaihtuvuus ja ylipäänsä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön

saatavuusongelmat. Terveysthuollon ja psykiatrian hankala työtilanne vaikutti mahdollisuuksiin tehdä asunnottomuustyötä. Vantaalla hanketyön alkuvaiheessa sosiaalityön peruspalvelujen työpaineet vaikeuttivat jonkin verran toimintaa, mutta sittemmin yhteistyö saatiin sujumaan hyvin ja yhteistyön katsottiin keskeisellä tavalla edistäneen hanketyön vakiinnuttamista. Joillakin alueilla asumiseen liittyvät kysymykset voitiin nähdä lähinnä sosiaalihuollon toiminta-alueena, jolloin esimerkiksi terveydenhuoltoa oli vaikea saada kehittämistyön verkostoihin mukaan. Hankkeissa vuorovaikutteinen, yhteistyöhakuinen ja ymmärtävä kehittäminen tuotti kuitenkin usein hyvää tulosta ja lisäsi eri toimijoiden välistä ymmärrystä.

8 Kehittämistyön vakiinnuttaminen ja levittäminen hyvinvointialueilla

8.1 Toiminnan vakiinnuttaminen

Marraskuussa 2023 hankkeiden toimintamallien ja työkalujen vakiinnuttaminen palvelujärjestelmään on paikoin vielä epävarmaa, koska vuoden 2024 toimintaa ja taloutta koskevia päätöksiä ei ole tehty. Vakinaistamisen edistämiseksi hanketoimijat ovat käyneet keskusteluita organisaation johdon kanssa ja tehneet esityksiä toimintamallien jatkamiseksi. Lisäksi hankkeet ovat viestineet ja tiedottaneet kehittämistyöstä sosiaalisessa mediassa ja hankkeiden järjestämissä tilaisuuksissa kuntalaisille, ammattilaisille, johdolle ja päättäjille. Esimerkiksi Tampereella asunnottomuustyötä on edistetty vaikuttamalla vuokranantajiin, järjestökumppaneihin ja poliitikkoihin. Espoossa toimintaa on esitelty paikallisille kansanedustajille, ja Jyväskylässä hankkeen toimintamalleista on kerrottu seminaarissa, joka suunnattiin hyvinvointialueen johdolle ja poliittisille päättäjille.

Hanketoimijat ovat pitkäjännitteisesti perustelleet kehittämistyön jatkoa taloudellisin ja tutkittuun tietoon perustuvien syiden avulla. Hanketyöntekijöiden havaintojen mukaan toimintamallit ovat vahvistaneet sosiaalista hyvinvointia, vähentäneet vaikeaa asunnottomuutta ja tuottaneet säästöjä muista palveluista, kun häättöjä ja raskaan tuen tarvetta on kyetty ehkäisemään. Tämän osoittaminen voi kuitenkin olla vaikeaa. Hankkeissa toteutettujen toimintamallien tuottamista hyödyistä tai säästöistä on jonkin verran kansallisesti tuotettua tutkimustietoa (mm. Oosi, Kortelainen, Karinen ym. 2019; Aihinen, Kortelainen, Oosi ym. 2023; Sannino ym. 2023), mutta tutkitulla tiedolla ei välttämättä ole ollut vaikutusta, kun päätöksiä toimintamallien jatkamisesta on tehty. Esimerkiksi Turun hankkeessa toteutetun kotiin vietävän sosiaalisen kuntoutuksen on arvioitu olevan tuettuun asumiseen verrattuna kustannustehokasta (Turun loppuraportti 2023; Pitkänen ym. 2023, 59). Samoin on kyetty osoittamaan Kotikonsti-mallin taloudellisia hyötyjä erityisesti terveydenhuollon näkökulmasta (Kinnunen & Ollikainen 2019). Kummankin toimintamallin jatko on tästä huolimatta epävarma.

Toiminnan juurruttaminen näyttää onnistuneen erityisen hyvin silloin, kun kehittäminen on kiinnittynyt olemassa olevaan palvelurakenteeseen ja perustunut työhön, jota jo vakiintuneesti tehdään. Esimerkiksi Oulussa Kenttätien palvelukeskuksen ja päiväkeskus Huilin toimintaa kehittänyt työ vakiinnutettiin lokakuussa 2022. Myös Helsingin asumisneuvonnan toiminnallista kenttää laajentanut kehittämistyö vakiinnutettiin vuoden 2022 lopulla. Samoin Helsingissä monialainen ja jalkautuva työ tuettua asumista tarvitsevien parissa on jo vakiintunut pysyväksi toimintamalliksi. Nämä kehittämishankkeiden myötä pysyviksi toimintamalleiksi vakiintuneet palvelut ovat myös saaneet lisäresursseja toteuttamista varten.

Onnistuneesti on kyetty vakinaistamaan myös sen kaltaisia toimintoja, joista ei juuri aiheudu lisäkustannuksia, mutta jotka tukevat tavoitteellista työskentelyä tai edistävät asumiseen liittyvien kysymysten näkyväksi tekemistä. Esimerkiksi Keusotessa on vaikutettu ennen kaikkea sosiaali- ja terveydenhuollon toimintakulttuuriin ja vahvistettu asunnottomuustyön edellytyksiä, ja monia kehittämistyön tuotoksia on tarkoitus jatkaa edelleen hankkeen päätyttyä. Hankkeissa kehitettyjä työkaluja, kuten Vantaan palvelutarpeen ja hoidon tarpeen arvioinnin IPHA-työkalua ja Keusoten Asumisen Bottia, hyödynnetään jo hyvinvointialueiden työskentelyssä. Niiden tietosisältöjen edellyttämä päivittäminen on kuitenkin osin vielä ratkaisematta. Samoin Porissa kuvattu asunnottoman ja asunnottomuusuhanalaisen henkilön palveluketju, Ulosottolaitoksen kanssa tehtävä yhteistyö häättötilanteissa ja Filpuntien vuokratilassa toteutettu osallisuustoiminta jäivät käyttöön hankkeen päätyttyä. Lisäksi hankkeissa kehitetyt tai vahvistetut asunnottomuus- ja asumissosiaalisen monialaiset asiantuntijaverkostot jatkavat toimintaansa useilla hankealueilla.

Hankkeiden toimintamalleja on toisaalta pyritty vakinaistamaan integroimalla niitä osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon tiimien työntekijöiden työtä. Tampereella Nopsajalan liikkuva työ on tarkoitus liittää osaksi sosiaalihuollon ammattihenkilöiden työtä, eikä se siis jatka erillisenä tiiminä. Keusotessa puheeksi ottamisen toimintamallia vietiin osaksi moniammatillista työtä sisällyttämällä se Keusoten hoitajan käsikirjaan. Toimintamallin integrointi jo olemassa olevaan toimintaan voi myös olla riski, mikäli kehitetyt työkäytännöt

jäävät muiden työtehtävien jalkoihin. Turussa hankkeen moniammatillinen toimintamalli siirretään osaksi palvelutarpeen arvioinnin palvelua. Toimintamalliin sisällytetty sosiaalisen kuntoutuksen työmuoto ja jalkautuva työ eivät tällöin ilmeisesti voi jatkua ainakaan hankkeen mallintamalla tavalla.

Toimintamallien vakinaistaminen on ollut epävarmaa tai se ei ole onnistunut silloin, kun hankkeen jälkeisestä vastuutahosta ei ole tehty päätöstä. Porissa toimintaa kehitettiin useiden eri tahojen kanssa, mutta vastuunjaosta toimintojen mahdollista jatkamista varten ei vielä kaikilta osin ole sovittu. Toimintamallin vakinaistaminen voi vaarantua myös taloudellisista syistä esimerkiksi silloin, kun hankkeessa ovat työskennelleet hankerahoituksella palkatut työntekijät ja toimintamalli on pitkälti perustunut hankerahoitukseen. Esimerkiksi Espoossa hanketyötä ovat pääosin tehneet valtionavustuksella palkatut työntekijät, eivätkä kehitetyt työtavat ole välttämättä sisällytettävissä olemassa oleviin työnkuviin ilman toiminnan organisointia uudelleen.

Myös hyvinvointialueiden ja kuntien välinen hallinnollinen raja voi tuoda haasteita. Asumisneuvonnan sijoittuminen kuntien ja hyvinvointialueiden rajamaastoon on aiheuttanut joitakin yhteensovittamisen kynnyksiä. Alueelliset toimijat voivat katsoa asumisen asioiden kuuluvan ennen kaikkea sosiaali- ja terveydenhuollon vastuulle, mutta asumisneuvonnan tuesta kunnille säädetyn lain mukaan (1036/2022) avustus asumisneuvontapalvelun tuottamiseen myönnetään kunnalle tai kuntayhtymälle. Porissa on kaupungin edustajan kanssa neuvoteltu asumisneuvonnan jatkamisesta ARAn tuella ja yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa, mutta ryhmämuotoisen asumisneuvonnan jatko on epäselvä. Tampereella asumisneuvontaa on tarkoitus jatkaa, mutta sen on todettu edellyttävän hyvinvointialueen ja kuntien yhdyspintatyötä, joka on Pirkanmaalla Tamperetta lukuun ottamatta vasta suunnitteilla. Vantaan ja Keravan kaupungit hakevat ARA-avustusta asumisneuvontaan, mutta kaupunkien ja hyvinvointialueen välinen yhteistyö ja vastuusuhteet asumisneuvonnassa ovat toistaiseksi epäselvät. Jyväskylässä tavoitteena oli kehittää asumisneuvontaa hyvinvointialueen palveluksi, mutta asumisneuvonta siirtyi vuonna 2023 Jyväskylän kaupungin tehtäväksi.

8.2 Toiminnan levittäminen hyvinvointialueella

Hankkeet ovat pyrkineet levittämään ja ottamaan käyttöön hankkeessa kehitettyjä työmuotoja hyvinvointialueen muissa kunnissa, mutta se ei ole toteutunut tai onnistunut yksiselitteisen sujuvasti. Tämä on pitkälti johtunut vuosina 2022 ja 2023 valmistellusta ja toteutetusta organisaatiouudistuksesta ja sosiaali- ja terveydenhuollon siirtymisestä hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle. Esimerkiksi Espoossa todettiin hankkeen toimintamallien levittämisen olevan juuri nyt hankalaa, koska hyvinvointialueen eri alueet ovat joutuneet keskittymään toiminnan uudelleen organisointiin. Porissa puolestaan katsottiin asunnottomuustyön hakevan paikkaansa kuntien ja hyvinvointialueen välimaastossa.

Hankkeissa, joissa kehittämistyötä tehtiin koko alueen kattavalla tavalla, toiminnan levittäminen oli tietysti sujuvaa tai levittämiseen ei edes tarvinnut kiinnittää huomiota. Helsingissä kehittämistyö on luontevasti kattanut koko kaupungin. Asumisneuvonnan palvelusta on kehitetty toimintamalli, jota toteutetaan kaikilla Helsingin alueilla, ja monialainen jalkautuva työ on suunnattu kaikille tuettua asumista tarvitseville helsinkiläisille. Keusotessa kehittämistyötä tehtiin koko Keski-Uudenmaan hyvinvointialueella, ja hankkeen nimellinen tavoite oli luoda asunnottomuustyölle kuntayhtymän ja sittemmin hyvinvointialueen kattavat rakenteet. Vantaan hankkeessa kehittämistyön vakiinnuttamisen ja levittämisen välillä ei ole ollut suurta eroa. Hankkeessa on tietoisesti vuonna 2023 tehty kehittämistä koko Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella, ja hanketyöntekijöiden mukaan hyvinvointialueen suhtautuminen asunnottomuustyöhön on ollut myönteistä. Kehittämistä on tukenut se, että hyvinvointialue koostuu kahdesta, melko samankaltaisesta vaikkakin erisuuruisesta kunnasta.

Useista kunnista rakentuvilla hyvinvointialueilla kehittämistyön levittäminen saattoi sen sijaan olla haasteellista. Hyvinvointialueiden kunnat ovat voineet organisoida työtä ja palveluprosesseja hyvin eri tavoin, mikä on vaikeuttanut toiminnan levittämistä. Esimerkiksi samalla hyvinvointialueella osassa kuntia sosiaalityötä on tehty palvelutehtävittäin ja osassa kuntia yhdennetyllä tavalla. Joissakin kaupungeissa on kyetty erikoistumaan jopa aikuissosiaalityön sisällä, mikä pienissä kunnissa ei ole mahdollista. Myös toimintoja ja palveluja on tarjolla isoissa kaupungeissa huomattavasti paremmin kuin pienissä. Lisäksi kuntien erilaiset resurssit ja työntekijöiden paikalliset rekrytointiongelmat ovat hankaloittaneet toiminnan levittämistä muihin

kuntiin. Vaikeissa henkilöstötilanteissa asiakastyötä on jouduttu priorisoimaan uusien toimintamallien omaksumisen sijaan. Tämänkaltaisten hyvinvointialueen sisäisten erojen myötä paikallisissa käsityksissä esimerkiksi tuetusta asumisesta tai tilapäisasumisesta ja niiden sisällöistä on eroja.

Haastatteluissa tuotiin lisäksi esille, että hyvinvointialueiden kuntien ja asukkaiden tilanteet olivat erilaisia, vaikka samankaltaiset asunnottomuuteen ja asunnon menettämisen uhkaan liittyvät kysymykset koskevat kaikkia alueita kunnan koosta riippumatta. Esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaan erikokoisissa kunnissa asumissosiaalisen työn tarve näyttää erillisenä, ja osassa kuntia joillekin toimintamalleille, kuten jalkautuvalle työlle, saattaa olla vain satunnainen tai vähäinen tarve. Lähinnä kyse onkin siitä, että levitettäviä toimintamalleja tulisi sovittaa paikallisia olosuhteita vastaaviksi. Tämän vuoksi levittämistyö edellyttää sen selvittämistä, mikä hyvinvointialueen kuntien asumissosiaalinen tilanne on, mitä eri alueilla tarvitaan sekä mitä kannattaa tehdä ja miten edetä. Espoossa selvitettiin erityisesti nopean asuttamisen mallin tarvetta ja mahdollisuuksia koko hyvinvointialueen kattavana toimintana. Jyväskylässä pyrittiin selvittämään, millä tavoin toteutettavaa Nopsajalan palvelua Keski-Suomen hyvinvointialueella tarvittaisiin. Asumisneuvonnan asettamista kuntien ja hyvinvointialueiden toiminnaksi on pohdittu useassa hankkeessa.

Osa hanketyössä kehitetyistä toiminnoista vaatii resursseja tai erityisosaamista siten, että niiden levittäminen jokaiseen kuntaan ei ole mahdollista. Toimintamalli voi toisaalta olla luonteeltaan sen kaltainen, että palvelu- ja tukitoiminnot on syytäkin keskittää yhteen paikkaan. Oulussa Kenttätien palvelukeskus ja sinne kertyvä erityisosaaminen ei ole vietävissä eikä sitä edes ole tarpeen viedä kaikkiin Pohjois-Pohjanmaan kuntiin. Oulun palvelukeskus voi kuitenkin tarjota asunnottomuus- ja asumissosiaalisen työn konsultoivaa tukea ja yhteistyötä kaikille hyvinvointialueen kunnille. Jyväskylässä todettiin, että Nopsajalan tyyppisiä tiimejä ei voida kaikkiin hyvinvointialueen kuntiin perustaa, mutta tiimin osaamista voidaan ottaa käyttöön koko hyvinvointialueella. Hankkeiden kehittämistyössä on myös tuotettu asumissosiaalisen työn materiaaleja yhteiseen käyttöön.

Jyväskylässä ja Tampereella pohdittiin sitä, miten moniammatillinen ja jalkautuva Nopsajalan toimintamalli olisi mahdollista viedä hyvinvointialueen pieniin kuntiin. Jyväskylässä yhtenä ratkaisuna nähtiin, että pienten paikkakuntien asiakkaille palvelu räätälöitäisiin asiakaskohtaisesti paikallisten sosiaalihuollon ammattihenkilöiden ja Jyväskylän Nopsajalan yhteistyönä. Jotta tämä voisi onnistua, hyvinvointialueen kuntien tulee omaksua toimintamallin periaatteet ja niiden kanssa tulee sopia yhteisistä asiakastyön käytännöistä. Samalla tavalla Tampereella Nopsajalan jalkautuvaa työtä harkittiin otettavaksi käyttöön koko Pirkanmaan hyvinvointialueella siten, että työntekijöiden osaamista voidaan viedä pienille paikkakunnille paikallisten työntekijöiden tueksi. Työntekijä voisi tarpeen mukaan jalkautua esimerkiksi Teamsin välityksellä, jos välimatkojen vuoksi paikan päälle ei ole mahdollista mennä. Tätä toimintatapaa Tampereella on jo kokeiltu vankien kohdalla, jotka ovat suorittaneet vankeusrangaistustaan esimerkiksi pääkaupunkiseudun vankilassa.

8.3 Hankekohtainen tarkastelu

Tässä luvussa esitellään kehitettyjen toimintamallien ja työvälineiden vakiinnuttamisen ja levittämisen tilanne siten, kuin hankkeet ne syksyllä 2023 raportoivat.

Espoo

- Asumistaloussosiaalisen työn ASTU-tiimi perustettiin ja vakiinnutettiin ensimmäisellä hankekaudella.
- Taloussosiaaliohjauksen toimintamalli vakiinnutettiin Espoon aikuissosiaalityöhön ensimmäisen hankekauden aikana lisävakanssin turvin. Muihin hyvinvointialueen kuntiin toimintamallia ei ole levitetty.
- Espoossa on suunniteltu sosiaalityöntekijän rekrytointia Itäisen aikuissosiaalityön ja taloudellisen tukemisen vakituiseen virkaan tekemään keskitettyä vankisosaalityötä. Tavoitteena on, että keskitetty vankisosaalityöntekijä toimisi koko Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueella. Tämä on mahdollista, jos vapautuvien vankien määrä on kohtuullinen.

- Nopean asuttamisen malli ei sellaisenaan jatku. Kotiin vietävän tuen yksikön sosiaaliohjaajalla on valmius toteuttaa Kriisi- ja hätämajoitusyksikkö Viisikon NAM-mallin mukaista työskentelyä, mutta täsmällisesti kyse ei ole samasta asiasta.
- Talousneuvola vakiinnutetaan pysyväksi toiminnaksi. Palvelua on tarkoitus jatkossa tarjota kaikille länsi-uusimaalaisille. Tällä hetkellä talousneuvola toimii Espoossa ja Lohjalla, ja palvelun toteutuksen laajentamista suunnitellaan. Varmuutta riittävästä resursseista toiminnan laajentamista varten ei vielä ole.
- Muita hankkeen toimintamalleja ei käytettävissä olevilla resursseilla voida vakiinnuttaa, eikä niitä koskevaa vakiinnuttamissuunnitelmaa ole laadittu.

Helsinki, monialainen ja jalkautuva työ ja kotiin vietävän tuen kehittäminen

- Helsingissä nuorten jonotyön kehittämislinjassa kehitetty ja pilotoitu toimintamalli laajennettiin hankkeen toisella kaudella kaikille tuettua asumista tarvitseville asunnottomille tai asunnottomuusuhan alla oleville tarjottavaksi palveluksi. Hankkeen monialainen ja jalkautuva työ- ja palvelumalli on juurtunut ja vakiinnutettu pysyväksi osaksi Helsingin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimen Asumisen tuki- yksikön toimintaa.
- Hankkeessa kehittämisen kohteena ollut monialaista ja jalkautuvaa jonotyötä ja -ryhmää vahvistettiin vuoden 2023 alussa kahdella sosiaaliohjaajan lisävakanssilla tuloksellisen toiminnan vuoksi ja toimintamallin käyttöönoton laajentamisen mahdollistamiseksi. Lisäresursoinnin myötä moniammatilliseen ja jalkautuvaan työryhmään kuuluu vastaava sosiaaliohjaaja, viisi sosiaaliohjaajaa ja kaksi sairaanhoitajaa.
- Asumissosiaalisen työn ja monialaisen kotiin vietävän tuen palveluopas Mentorin implementointi tuetun asumisen palveluihin on meneillään, ja monialaisen kotiin vietävän tuen kehittämiseen liittyvä asumissosiaalisen työn ja sosiaali- ja terveystalouden koulutuskokonaisuus julkaistaan syksyn 2023 aikana.
- Hanke on ehdottanut, että moniammatillista työtä ja sairaanhoitajien työpanosta lisättäisiin kevyemmin tuettuun tukiasumiseen. Vahvistamalla kotiin vietävää tukea kaupungin omissa tukiasumisen palveluissa kyettäisiin todennäköisesti ehkäisemään raskaampiin asumispalveluihin sijoittamisen tarvetta.

Helsinki, asumisneuvonnan laajentaminen

- Helsingin asumisneuvonnan laajentamisen kehittämislinjan toiminta päättyi 30.9.2022. Tehty kehittämistyö vakiinnutettiin ja työskentelyä jatkettiin asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskukseen (ARA) myöntämällä rahoituksella.
- Toimintaan saatiin lisäresursseina yhteensä neljä asumisneuvojan vakanssia, yksi johtavan sosiaaliohjaajan vakanssi sekä projektipäällikön jatkovakanssi.
- Vuoden 2023 toiminta- ja rahoitussuunnitelmassa laadittiin asumisneuvonnan jatkosuunnitelma ja toimenpiteet kehittämislinjassa tehtyyn työhön perustuen, ja tällä hetkellä asumisneuvonnan palveluja saavat kaikki helsinkiläiset kaikilla alueilla asunnon hallintamuodosta riippumatta.
- Neuvontaa ja ohjausta asunnonhakuun saa Helsingin kaikilla alueilla säännöllisissä, matalan kynnyksen asunnonhakupajoissa ja tarvittaessa myös yksilöllistä palvelua ajanvarauksella.
- Kehittämislinjassa mallinnettiin myös asunnottomien asiakkaiden asunnonhaun palvelu, ja toiminta vakiinnutettiin.
- Järjestöyhteistyötä on jatkettu ja lisätty.

Jyväskylä

- Jyväskylässä vuoden 2024 talousarvioesitykseen on lisätty kolme vakanssia Nopsajalan toimintamalli vakiinnuttamista varten. Talousarviosta päätetään joulukuussa.
- Mikäli Nopsajalka-malli vakinaistetaan, sitä on tarkoitus levittää hyvinvointialueen muiden kuntien alueelle.
- Kokemusasiantuntijoiden vetämät naisten ryhmät jatkuvat.
- Kotona tehtävän päihdekuntoutus Kotikonstin jatko on epävarma.
- Hanketoimijat ovat aktiivisesti pyrkineet vaikuttamaan sekä Nopsajalan että Kotikonstin vakiinnuttamisen puolesta.

Keusote

- Keusoten hankkeessa laadittu asiakkaan palvelupolku hätmajoituksesta Keusoten palveluihin ja Keusoten palveluista hätmajoitukseen oli tarkoitus vakiinnuttaa osaksi Keusotessa toteutettavaa toimintaa. Keusotessa hätmajoitus oli järjestetty ostettuna ensisuojojalpalveluna. Hankekauden aikana ensisuojojan palveluntuottaja lopetti toimintansa, josta syystä toimenpidekokonaisuutta ei voitu viedä palveluntuottajan kanssa loppuun. Keusote on sittemmin sopinut Sininauha Oy:n kanssa väliaikaisen ensisuojojalpalvelun tuottamisesta ajalle 1.10.2023–31.5.2024.
- Hankkeessa laadittu palvelupolku asunnottoman henkilön ohjaamiseksi terveystalveluista sosiaali-palveluihin on tarkoitus vakiinnuttaa osaksi Keusoten hoitajan käsikirjan ohjeita ja näin myös terveystalvelu ammattilaisten vakiintuneeksi työtavaksi.
- Hankkeessa kehitetyt työvälineet Asumisen Boti, Arjen tuen palvelukompassi, Asumisen käsikirja, Asuminen Pelissä -hyötypeli sekä Asumisen itsearviointitesti vakiinnutetaan osaksi kuntalaisten ja ammattilaisten asumista tukevia digitaalisia palveluja. Asumisen puheeksi otton toimintamallia pyritään levittämään terveystalveluihin hoitajan käsikirjan myötä.
- Työvälineiden juurruttamista varten on suunniteltu ja toteutettu erillinen suunnitelma, jonka mukaisesti niistä tiedotetaan ammattilaisia ja kuntalaisia sekä koulutetaan heitä niiden käyttöön. Levittä-mistyössä on hyödynnetty Nestori-hankkeen käytössä olevia sosiaalisen median kanavia koko hank-keen olemassaolon ajan.
- Asumissosiaalisen työn jatkokehittäminen jää hankkeen päättyessä aikuissosiaalityön tehtäväkent-tään.

Oulu

- Oulussa hankkeen toiminta päättyi 30.9.2022, ja hankkeessa tehty kehittämistyö vakiinnutettiin.
- Kenttätien palvelukeskukseen saatiin kolme sosiaaliohjaajan vakanssia ja yksi sairaanhoitajan va-kanssi jatkamaan hankkeen aikana kehitettyjen toimintamallien mukaista työtä. Säännöllisenä toi-mintana jatkuu myös esimerkiksi jalkautuva lääkäripalvelu.
- Päiväkeskus Huilin työmuodot, muun muassa retket, nais erityinen työ, ruokaryhmät ja kokemusasi-antuntijatoiminta, jatkuvat.
- Toimintamalli toteutuu keskitetysti Oulussa Kenttätien palvelukeskuksessa ja sen yhteydessä toimi-vassa päiväkeskus Huilissa, eikä sitä olla sellaisenaan levittämässä hyvinvointialueen muihin kun-tiin.

Pori

- Porissa vakiinnutetaan Ulosottolaitoksen kanssa tehtävä yhteistyö (ilmoitukset häätöuhanalaisista ihmisistä sosiaalityöhön).
- Filpuntien vuokratalon asukkaiden parissa tehty osallisuustoiminta jatkuu kerran kuukaudessa seurakunnan ja seurakuntayhtymän vetämänä.
- Asunnottoman ja asunnottomuusuhanalaisen asiakkaan palveluketju sekä satakuntalaisen asumis- ja taloussosiaalisen työn verkosto jäävät käyttöön.
- Porin kaupungin asumistalousneuvonnan toimintamalli jatkuu, mikäli rahoitus saadaan järjestettyä. Porin kaupunki hakee avustusta asumistalousneuvontaan ja on siinä päävastuullinen toteuttaja, mutta yhteistyötä on tarkoitus tehdä hyvinvointialueen kanssa.
- Ryhmämuotoisen asumisneuvonnan toimintamallia pyritään levittämään sekä kuntien että hyvinvointialueen toimintamalliksi, mutta toimintamallin vakiinnuttaminen on vielä epävarmaa.

Tampere

- Tampereen hankkeessa kehitetty jalkautuva työ liitetään kaikkiin hyvinvointialueen sosiaali- ja terveysasemien työikäisten sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen tiimeihin. Erillinen jalkautuvan työn tiimi ei jatka, vaan työ integroidaan osaksi perusrakenteita. Liikkuvan työn turvaamiseksi tiimeihin on tarkoitus osoittaa työpärejä, joiden työnkuva mahdollistaa jalkautuvan työn tekemisen. Tavoitteena on saada työparityöhön enenemässä määrin terveydenhuollon ammattilaisia.
- Tampereen asumispäivystyksessä tavoitteena on jatkaa Nopsajalka-mallia siten, että kaikkien asumispäivystyksen asiakkaiden kohdalla tehdään mahdollisimman nopeasti sosiaalihuollon palvelutarpeen arviointi ja asuttamissuunnitelma. Lisäksi asumispäivystyksen kehittämistyötä jatketaan.
- Avopalvelujen sosiaalipalvelujen työikäisten sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen vastuualueelle on tarkoitus perustaa erityisen vaativan sosiaalihuollon yksikkö, josta johdetaan hyvinvointialueen asunnottomuustyön kehittämistä ja monialaisia erityisasiantuntijatiimejä (esim. päihde- ja mielenterveyspalveluja tarvitsevien asiakkaiden STOP-työryhmä ja vankityöryhmä).
- Tärkeänä nähdään jatkaa matalan kynnyksen asumisneuvontaa ja ennaltaehkäistä siten asumisen kriisejä ja häätöjä. Tältä osin kuntien kanssa tehtävä yhdyspintatyö on vasta suunnitteilla muualla kuin Tampereella. Asumisneuvontaan lisätään yksi sosiaalityöntekijä-sosiaaliohjaaja-työpari.
- Hankkeessa kehitetyt työmuodot, kuten yhteisöneuvonta, jatkuvat sekä osana yhteisösosiaalityön kehittämistyötä että tämänhetkisen suunnitelman mukaan myös Suomen kestävän kasvun ohjelman HOPPU-hankkeen hanketyönä.

Turku

- Turussa kehitetyn moniammatillisen ja jalkautuvan toimintamallin vakiinnuttaminen on epävarmaa.
- Hankeen seitsemästä vakanssista vakainaistetaan viisi (sosiaalityöntekijä, kaksi sosiaaliohjaajaa, yksi sairaanhoitaja ja yksi sairaanhoitaja tai lähihoitaja), ja ne sijoitetaan palvelutarpeen arvioinnin alueellisiin Soihtu-tiimeihin. Vakanssit hajautetaan ainakin osin siten, että sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajien vakanssit sijoitetaan yhteen palvelutarpeen arvioinnin tiimiin ja sairaanhoitajien (tai mahdollisesti lähihoitajan) vakanssit palvelevat jopa kolmea tiimiä.
- Turun hankkeessa kehitettyä 3–6 kuukauden kestoista sosiaalista kuntoutusta ja moniammatillista, jalkautuvaa työskentelyä ei ole mahdollista toteuttaa mallinnetulla tavalla palvelutarpeen arvioinnin tiimeissä. Yksi tiimi saattaa kuitenkin erikoistua asumissosiaalisiin kysymyksiin.

- Kehitettyä toimintamallia ei ole laajennettu hyvinvointialueelle. Hankkeessa kuitenkin valmistellaan toimintamallin dokumentointia siten, että monialaista ja liikkuvaa työtapaa voidaan edistää hyvinvointialueen palvelutarpeen arvioinnin tiimeissä oppaan ja koulutuksen tuella.

Vantaa

- Vantaan ja Keravan hyvinvointialueelle on tehty esitys etsivän/jalkautuvan tiimin vakinaistamisesta. Toimintamallin painopiste on esityksessä siirretty asunnottomuudesta etsivään työhön. Esityksen mukaan tiimi koostuisi kokemusasiantuntijasta, sairaanhoitajasta, kahdesta sosiaaliohjaajasta ja sosiaalityöntekijästä. Esityksestä ei ole saatu päätöstä, joten toimintamallin vakiinnuttaminen ei ole vielä varmaa.
- Hankkeessa kehitettiin ja pilotoitiin asumisneuvontaa ennen kaikkea sosiaalityön näkökulmasta. Asumisneuvonnan toimintamallia ei ole vielä vakinaistettu. Vantaan ja Keravan kaupungit hakevat asumisneuvontaan ARA-avustusta, ja niiden kanssa on käynnistetty neuvottelut asumisneuvonnan järjestämisestä yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa. Alustavien suunnitelmien mukaan hyvinvointialueelle ohjataan Vantaalta kahden ja Keravalta yhden työntekijän osuus. ARA-avustusta vuodelle 2024 voi hakea vasta marraskuussa, ja yhteistyö kaupunkien kanssa varmistuu vasta tällöin. Hyvinvointialue lähtee mahdollisesti asumisneuvontaan mukaan kahden työntekijän resurssilla edistääkseen sosiaali- ja terveystalvija tarvitsevien asiakkaiden parissa tehtävää työtä.
- Hanke kokosi Vantaan ja Keravan alueen asunnottomuustyötä tekevät julkisen ja kolmannen sektorin toimijat yhteen asunnottomuustyön verkostoksi. Verkoston toiminta vakiinnutetaan ja koordinaatiovastuu siirtyy hankkeelta Koisoniityn palvelukeskukselle.
- Hankkeen kehittämä intensiivinen palvelutarpeen ja hoitosuunnitelman arviointi (IPHA) on käytössä hyvinvointialueella aikuisten sosiaalityössä. Hankkeessa selvitetään parhaillaan, miten IPHA-työs-kentely koordinoidaan hyvinvointialueella jatkossa ja ketkä toimivat sen vastuuhenkilöinä. IPHA-mallia on mahdollista jatkossa kehittää vastaamaan asunnottomien lisäksi myös muiden erityisryhmien tarpeita. Mallin toteutus edellyttää toimivia rakenteita ja yhteyshenkilöitä terveydenhuoltoon.
- Hankkeessa kehitetty asumispalveluvalinnan työkalu (APV) on julkaistu hyvinvointialueen Sharepointissa, ja se on käytössä aikuissosiaalityössä. Hankkeessa selvitetään parhaillaan, mikä taho ot-taisi vastuun asumispalveluvalinnan työkalun ylläpidosta hankeajan jälkeen.

9 Lopuksi

Asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisen hankekokonaisuudessa on työstyetty ja pilotoitu aiempien ohjelmien ja hankkeiden perustalta parhaita ja vaikuttavimmiksi havaittuja asunnottomuus- ja asumissosiaalisen työn toimintamalleja ja työkäytäntöjä. Arvioinnin näkökulmasta voidaan todeta, että hankkeissa on siivilöitynyt esiin asunnottomuustyön ydin. Asunnottomuustyön vaikuttavimmat toimintamallit tai niiden yhdistelmät olisikin hyvä kuvata yhtenevällä tavalla esimerkiksi ohjelmateorioina. Systemaattisten toimintamallien kuvausten kautta olisi mahdollista rakentaa asunnottomuustyön kokonaisvaltaisen mallinnus, jota hyvinvointialueet, kunnat ja muut asunnottomuustyön toimijat voisivat hyödyntää.

Hankekokonaisuudessa on saavutettu hyvin valtionavustusilmoituksissa hanketoiminnalle asetetut tavoitteet. Hankkeissa on raportoitujen tietojen perusteella onnistuttu saamaan asuntoja vaikeasti asutettaville henkilöille ja kehitetty moniammatillisia ja liikkuvia työmuotoja, jotka ovat edistäneet palvelujen saavutettavuutta, vaikeassa asemassa olevien henkilöiden tavoittamista sekä vähentäneet ja ehkäisseet asunnottomuutta. Seuraavassa arvioinnin johtopäätöksiä tarkastellaan valtionavustusilmoitusten tavoitteiden ja arviointikysymysten mukaan jäsennettynä. Lopuksi esitetään jäsenitys asunnottomuustyön kokonaisuudesta, jota mallinnettiin hankkeiden työpajassa kesäkuussa 2023.

Aiemmat hyvät käytännöt kehittämistyön perustana

Aikaisempia ohjelmia ja hankkeita on hyödynnetty hankekokonaisuudessa erittäin hyvin. Hankkeiden kehittämistyö on perustunut lähes täysin jo olemassa olevaan tietoon asunnottomuus- ja asumissosiaalisesta työstä sekä aikaisemmissa asunnottomuustyön ohjelmissa ja hankkeissa koeteltuihin hyviin käytäntöihin (Liukko ym. 2022, 37–55). Kunnat, joille valtionavustus myönnettiin, ovat olleet kattavasti mukana aikaisemmissa asunnottomuus- ja asumissosiaalista työtä kehittäneissä ohjelmissa ja hankkeissa (emt. 10) ja aktiivisesti kehittäneet asunnottomuustyötä omalla alueellaan. Hankealueiden asiantuntemus onkin lähtökohtaisesti ollut vahvaa jo hankkeiden käynnistyessä syksyllä 2020, mikä näkyi hankkeiden suunnittelussa ja toteutuksessa.

Hankkeissa otettiin käyttöön muualla kehitettyjä toimintamalleja ja vahvistettiin työkäytäntöjä, joita oli jo kehitetty omalla alueella aikaisemman kehittämistyön yhteydessä. Lisäksi hankkeet hyödynsivät aikaisempien ohjelmien ja kehittämishankkeiden aikana perustettuja paikallisia toimintoja ja asunnottomuustyön rakenteita, kuten matalan kynnyksen toimitiloja, päihteet sallivia asumisyksiköitä ja monialaisia yhteistyöverkostoja. Mitään täysin uutta tulokulmaa asunnottomuustyöhön hankkeissa ei lähdetty eikä ilmennyt tarvetta lähteä hakemaan.

Keskeisimmät toimintamallit ja työkäytännöt

Useassa hankkeessa kehitettiin hyvinvointialueen asukkailla avointa ja helposti saavutettavaa matalan kynnyksen asumisneuvontaa, johon voitiin yhdistää talousneuvontaa. Asumisneuvontaa kehitettiin myös jalkautuvana palveluna siten, että asumisneuvonnan palvelu vietiin sinne, missä palvelua mahdollisesti tarvitsevat henkilöt luontevasti liikkuvat. Hankkeissa pidettiin tärkeänä, että asumisneuvonta toteutuu sosiaalihuollossa tai sosiaalihuollon yhteydessä, koska asiakkaiden asumiseen liittyvät ongelmat olivat paikoin haastavia ja koska sosiaalihuollolla on kuntia paremmin käytettävissään keinoja tukea asunnottomia ja ehkäistä asuntojen menetyksiä. Hankkeissa kehitettiin asiakkaiden palvelutarpeisiin perustuen myös asumisen sosiaaliohjausta ja sosiaalityötä sekä taloussosiaalityötä.

Toinen hankkeissa yleisesti kehitetty toimintamalli oli moniammatillinen, jalkautuva työ. Jalkautuvaan työhön sisältyi etsivän työn elementti. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöt työskentelivät samoissa tiimeissä ja tarpeen mukaan jalkautuivat asiakkaiden luo esimerkiksi kotiin, palveluihin, asemille, kaduille tai kahvilaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon osaamista yhdistävän työskentelyn tuella asiakkaiden palvelun ja hoidon tarpeita kyettiin tunnistamaan kattavasti ja palveluihin ja hoitoon pääsyn kynnystä madaltamaan. Jalkautuvalla työskentelyllä tavoitettiin asiakkaita, joiden oli elämäntilanteensa, viranomaisia kohtaan

tuntemansa epäluottamuksen tai muun vastaavan syyn vuoksi vaikea hakeutua virastomaiseen ympäristöön hakemaan apua.

Kolmanneksi hankkeissa kehitettiin yhteistyötä vuokranantajien kanssa. Yhteistyöhön sisältyivät sosiaalihuollon asumista turvaavat tukipalvelut vuokra-asunnon saavalle asiakkaalle ja vuokranantajalle tarjotut vaivattomat yhteydenottoväylät sosiaalitoimeen, jos asumisessa ilmeni ongelmia. Tällä tavoin hankkeet kykenivät saamaan käyttöönsä varsin paljon vuokra-asuntoja, jopa niin, että yksityiset vuokranantajatahot olivat paikoin yleisin tapa saada asuntoja asunnottomille asiakkaille. Kaupunkien vuokratyöryhmiöiden merkitys asunnottomuustyössä vaikutti vähäisemmältä.

Neljänneksi parissa hankkeessa kehitettiin osallisuus- ja naapurustotyötä. Tällöin tavoitteena oli vahvistaa asukkaiden asumisen taitoja ja vähentää asunnon menettämisen uhkaa, edistää asuntojen saamista asunnottomille sekä tukea asuinympäristön turvallisuutta ja viihtyisyyttä. Osallisuus- ja naapurustotyössä asukkaille esimerkiksi järjestettiin mielekästä yhteistä tekemistä tai pidettiin yllä jatkuvaa vuoropuhelua asukkaiden, naapuriston, taloyhtiön ja naapurustossa toimivien yritysten, laitosten ja viranomaisten kanssa. Hankkeissa kehitettiin myös kokemusasiantuntijatoimintaa, mikä mahdollisti vertaistuen tarjoamisen asiakkaille ja vahvisti osallisuuden kokemusta.

Viidenneksi hankkeissa tehtiin rakenteellista sosiaalityötä ja vaikuttamistyötä asumisen kentällä toimivien tahojen kanssa. Rakenteellinen sosiaalityö tapahtui vaikuttamalla suoraan esimerkiksi poliittisiin päättäjiin sekä tiedon muodostuksena ja tiedon välittämisenä eteenpäin johtoryhmyöskentelyssä, seminaareissa, sosiaalisena raportointina ja blogikirjoituksina. Vaikuttamistyötä tehtiin myös asunnottomuustyön asiantuntijaverkostoissa, joita hanketoimijat joko perustivat tai joiden toimintaan he menivät mukaan. Epäselvää hankkeiden perusteella kuitenkin on, missä määrin asunnottomuustyön verkostot kykenivät vaikuttamaan asunnottomuuteen tai löytämään rakenteellisia ratkaisuja asunnottomuuden vähentämiseksi. Rakenteellinen vaikuttamistyö näyttääkin olleen ensisijaisesti hanketoimijoiden vastuulla.

Palvelujärjestelmän uudistaminen

Hankkeet vaikuttivat asunnottomuustyön palvelujärjestelmässä monitasoisesti. Hankkeiden vaikuttamistyö oli jatkuvaa ja monikanavaista ja ulottui alueen asukkaista poliittisiin päättäjiin asti. Hanketyöllä edistettiin ymmärrystä siitä, että vastuu asunnottomuuteen ja asunnottomuuden uhkaan liittyvistä kysymyksistä kuuluu laajalti valtion, hyvinvointialueiden, kuntien ja järjestöjen toimijoille. Melko pienimuotoisilla hankkeilla ei ole ollut edellytyksiä muokata palvelujärjestelmää täysin tavoitteidensa mukaisella tavalla, mutta koska kehittämistyö tapahtui asiakastyön ytimessä ja monialaisissa toimintaympäristöissä, voidaan hankkeiden vaikutusten arvioida säteilleen palvelujärjestelmässä asumissosiaalista toimintakenttää laajemmalle alueelle.

Kun hankkeissa muutettiin yhtä palvelujärjestelmän osa-aluetta tai luotiin uusia työmuotoja, vaikutukset ovat pilotoinnin, yhteistyörakenteiden ja verkostojen kautta levinneet myös muualle palvelujärjestelmään. Moniammatillista, jalkautuvaa ja asiakaslähtöistä työskentelytapaa kehittämällä hankkeissa siirryttiin pois päin viranomaislähtöisestä ja yksin toimistoissa tehtävän työn kulttuurista. Kehitettyjen toimintamallien myötä yhteisen työn tekeminen tavanomaistui ja työskentelyn hyödyt tulivat ainakin paikallisella tasolla näkyviksi. Systemaattisesti mallinnettujen ja toteutettujen työmuotojen vieminen käytäntöön loi edellytyksiä tasalaatuiselle, luotettavalle ja ennakoitavissa olevalle työskentelylle asiakkaiden ja yhteistyökumppaneiden parissa. Hankkeet myös vahvistivat sosiaalihuollon toimijuutta, mikä ilmenee esimerkiksi vuokranantajayhteistyön mallinnuksissa ja aktiivisessa asuntojen hakemisessa asunnottomille. Järjestelmällisesti tehtävän tietotyön edellytykset kohenivat hankkeiden kehittämistyön myötä, mikä vahvisti tietoon perustuvaa työskentelyä ja tiedolla johtamisen edellytyksiä.

Asunto ensin -malli

Asunto ensin -mallin uskollinen toteuttaminen oli hankkeissa paikoin haasteellista, koska asiakkaiden tarpeita vastaavia asuntoja oli liian vähän tarjolla tai asumisen tueksi tarvittavia palveluja oli vaikea järjestää asiakkaille. Lisäksi asiakkaiden vuokrasopimukset olivat pääsääntöisesti aluksi määräaikaaisia, jolloin asiakkaan kokemus asumisen jatkuvuudesta ja omasta kodista on voinut olla puutteellinen. Asuttamisprosessissa oli myös jonkin verran jäljellä asumisen porrasmallia. Asiakkaan tuli esimerkiksi ensin osoittaa asumisen

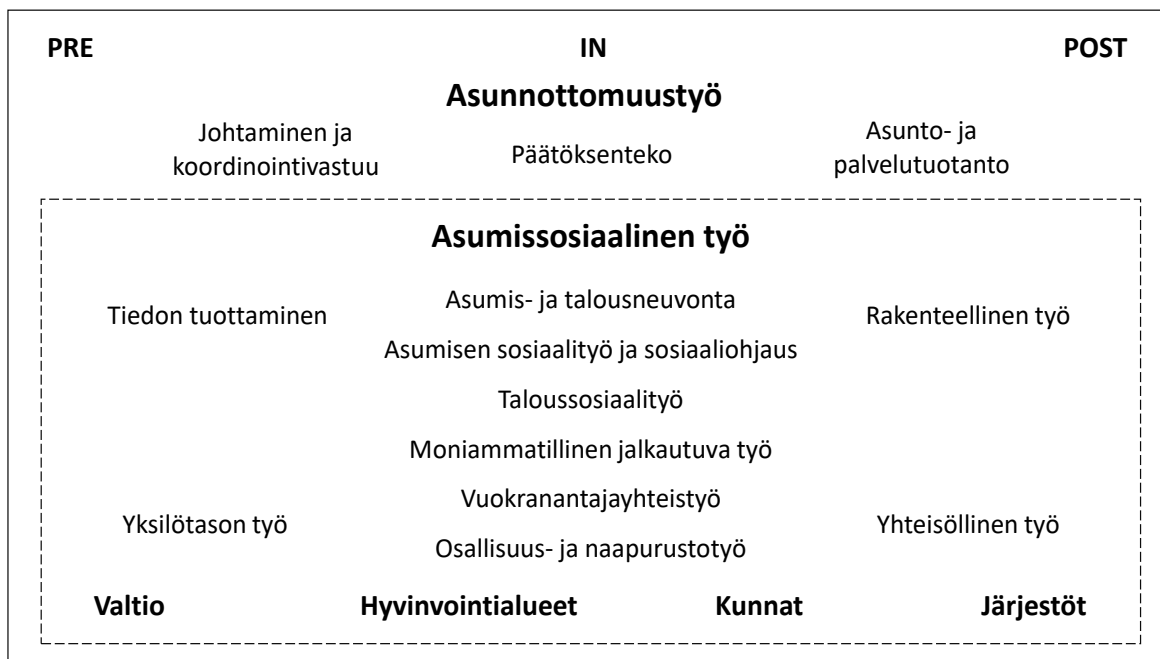
taitonsa tilapäisessä asumisessa ennen pysyvään asuntoon muuttamista. Tilapäistä asumisjaksoa voitiin pitää tarpeellisena myös siksi, että asuntoa ei ollut heti saatavilla tai siksi, että tilapäisasumisessa selvitettiin asiakkaan kanssa, minkälainen asumismuoto olisi hänelle soveltuva. Asuminen ja tuki voitiin myös kytkeä toisiinsa siten, että asiakkaan oletettiin muuttavan tuetusta asunnosta omaan vuokra-asuntoon, jos hän kuntoutumisen myötä ei enää tarvinnut tukipalveluja. Hankkeissa vaikuttaa kuitenkin periaatteena olleen se, että kun asunnoton asiakas oli saatu palvelujen piiriin, hän saattoi luottaa asumisen järjestymiseen.

Toiminnan vakiinnuttaminen ja levittäminen hyvinvointialueella

Hankkeissa kehitettyjä toimintamalleja ja työkäytäntöjä pyrittiin vakiinnuttamaan ensimmäisestä hankekaudesta alkaen (Liukko ym. 2022, 34–37). Kehittämistyön vakinaistamiseen ja levittämiseen hyvinvointialueella panostettiin erityisesti hankkeiden toisella rahoituskaudella. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä vastuun siirtyminen kunnilta hyvinvointialueille, työntekijöiden kuormittuneet työtilanteet ja hyvinvointialueiden taloudelliset haasteet hankaloittivat jonkin verran kehittämistyön juurruttamista. Osassa hankkeita kehittämistyö kuitenkin vakinaistetaan tai on jo vakinaistettu kokonaisuudessaan. Monessa hankkeessa vakiinnuttamiseen ja levittämiseen liittyy epävarmuutta, koska vuoden 2024 talousarvioesityksistä ei vielä ole tehty päätöksiä. Kaikissa hankkeissa vakinaistaminen onnistuu ainakin joiltakin osin.

Hanketyöntekijöiden näkemys asunnottomuustyön kokonaisuudesta

Hanketoimijat osallistuivat yhteiseen työpajaan kesäkuussa 2023. Työpajan tavoitteena oli koota yhteen ja arvioida hankkeissa tehtyä monipuolista kehittämistyötä sekä jäsentää yhteistä asunnottomuus- ja asumissosiaalisen työn mallia. Seuraavaan kuvioon on laadittu synteesi työpajan ryhmätöissä esille nousseista asunnottomuus- ja asumissosiaalisen työn näkökohdista.

Kuvio 3. Asunnottomuustyön ja asumissosiaalisen työn mallinnus (synteesi 15.6.2023 pidetyn työpajan ryhmätöistä).

Asunnottomuustyössä olennaista on luoda kattavat rakenteet ja toimintaedellytykset asunnottomuuden vähentämiseksi ja ehkäisemiseksi tehtävää työtä varten. Kuviossa PRE-IN-POST-jaottelu nostaa esille eri näkökulmat asunnottomuustyön tekemiseen: työskentelyn asunnon menettämisen ehkäisemiseksi; työskentelyn asunnottomien parissa, kun asuntoa ei ole; ja työskentelyn asunnon saamisen jälkeen asumisen turvaamiseksi.

Vastuu asunnottomuuteen liittyvistä kysymyksistä ulotetaan valtiollisista toimijoista hyvinvointialueille, kuntiin ja järjestöihin. Johtamis- ja koordinaatiovastuiden tulee olla selkeät, jotta tarvittavat päätökset ja riittävän monipuolinen asunto- ja palvelutuotanto voidaan turvata. Asumissosiaalinen työ on luonteeltaan suhdeperustaista, vuorovaikutteista toimintaa, jota toteutetaan joko yksilö- tai yhteisötyönä ja jossa hyödynnetään vaikuttaviksi havaittuja asunnottomuus- ja asumissosiaalisen työn toimintamalleja ja työkäytäntöjä. Asumissosiaaliseen työhön kuuluu myös tiedon tuottaminen ja tiedolla vaikuttaminen esimerkiksi rakenteellisen sosiaalityön keinoin.

10 Suositukset

Seuraavassa esitetään kuusi pääsuositusta asunnottomuus- ja asumissosiaaliselle työlle sekä pääsuosituksia tarkentavia alasuosituksia. Suositukset perustuvat hanketyössä tehtyihin havaintoihin. Suosituksissa korostuu käsitys siitä, että tulokellinen asunnottomuus- ja asumissosiaalinen työ edellyttää yhteisiä hyvinvointialueiden ja kuntien asunnottomuustyön perusrakenteita, monialaista ja moniammatillista työskentelyä sekä yhteisen vastuun tunnistamista.

1. Kunkin hyvinvointialueen ja alueen kuntien tulee laatia yhteinen suunnitelma asunnottomuuden poistamiseksi ja ehkäisemiseksi ja sopia yhdessä suunnitelman toimeenpanon seurannasta.
 - Suunnitelmalla vahvistetaan hyvinvointialueen ja kuntien yhteisvastuuta asumiseen liittyvissä kysymyksissä. Toiminnan tulee perustua Asunto ensin -mallin periaatteisiin.
 - Suunnitelmassa sovitaan hyvinvointialueen ja kuntien johtamis- ja koordinoitavista asunnottomuustyössä siten, että kuntien asuntopoliittista toimijuutta asunnottomuustyössä vahvistetaan.
 - Suunnitelmaan sisällytetään hyvinvointialueen ja kuntien asuntotoimen yhteiset ratkaisut asumisen turvaamiseksi ja asuntojen saamiseksi asunnottomuustyön käyttöön. Huomiota kiinnitetään asunnottomuusriskissä olevien väestöryhmien ja vaikeasti asutettavien henkilöiden asumiseen.
 - Suunnitelmassa kuvataan lisäksi yhteistyön tekemisen tavat asunnottomuustyötä tekevien alueellisten järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa sekä sovitaan asumisneuvonnan järjestämisestä hyvinvointialueen ja kuntien yhdyspinnoilla.
2. Kunkin hyvinvointialueen ja alueen kuntien tulee laatia malli vuokranantajayhteistyölle, jonka turvin asuntojen kohdentamista ja saatavuutta asunnottomille voidaan edistää.
 - Vuokranantajayhteistyöhön liitetään mukaan asumisneuvonta ja kunnalliset vuokraloyhtiöt sekä mahdollisuuksien mukaan muut yleishyödylliset vuokranantajat ja myös yksityiset vuokranantajat.
 - Mallissa kuvataan yhteistyön tavoitteet ja toimijoiden roolit asuntojen saamiseksi ja asumisen tukemiseksi.
 - Yhteistyömalliin sisällytetään toimintaperiaate, jonka mukaan sosiaalitoimen tai asumisneuvonnan asunnon tai asunnottomuusriskissä oleva asiakas saa asumisen onnistumista turvaavat tukipalvelut ja että vuokranantaja voi asukkaan suostumuksella ottaa yhteyttä sosiaalitoimeen, jos asumisessa ilmenee selvittämistä vaativia tilanteita, joita ei voida asumisneuvonnassa ratkaista.
3. Kunnan tulee huolehtia siitä, että asumisneuvontaa on kattavasti saatavilla kaikille kunnan asukkaille asumismuodosta riippumatta.
 - Asumisneuvonnalla tulee vahvistaa asunnottomuutta ehkäisevää työtä, asumiseen liittyvien ongelmien varhaista tunnistamista ja proaktiivista työskentelyä.
 - Asumisneuvontaa tulee tarjota myös niille asunnottomille henkilöille, joilla on toimintakykyä hakea asuntoa ja joilla ei ole sosiaalihuollon palvelujen tarvetta.
 - Asumisneuvonnassa tulee lisäksi ottaa huomioon erityisryhmät, joiden asumistaidot voivat olla hyvät mutta joiden kyky tai mahdollisuudet hakea asuntoa ovat syystä tai toisesta puutteelliset. Tällaisia syitä voivat olla esimerkiksi puutteellinen kieli- tai kirjoitustaito tai puutteet digitaalisissa taidoissa.

4. Asumisneuvonnan ja muiden asunnottomuustyön toimijoiden käytettävissä tulee olla sosiaali- ja terveyspalveluja asiakkaiden tarpeita vastaavalla tavalla.
 - Sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuuden turvaamiseksi hyvinvointialueen, kuntien ja muiden asunnottomuustyön toimijoiden tulee sopia työskentelyn yhteistyörakenteesta ja yhteensovittamisesta sekä joustavista asiakasohjauksen käytännöistä palvelujen nivelkohdissa.
 - Yhteistyörakenteeseen tulee sisällyttää työvälineitä ja työmuotoja, joilla asunnottomuustyön toimijat voivat tavoittaa erityistä tukea tarvitsevia, palvelujen ulkopuolella olevia tai niihin heikosti kiinnittyneitä asiakkaita ja asukkaita tuen ja hoidon piiriin. Näitä työmuotoja ovat esimerkiksi puheeksi ottamisen käytännöt ja matalan kynnyksen toiminta.
5. Hyvinvointialueella tulee olla sosiaali- ja terveydenhuollon asumissosiaalisen työn tiimi tai hyvinvointialueen tulee muulla tavalla turvata sosiaali- ja terveydenhuollon asumissosiaalisen työn saatavuus ja osaaminen.
 - Asiakkaiden saatavilla tulee olla vaikuttavimmiksi tunnistettuja työmuotoja, kuten jalkautuvaa ja etsivää sosiaali- ja terveydenhuollon moniammatillista työtä, asumisen sosiaalityötä ja -ohjausta sekä taloussosiaalityötä. Terveydenhuollon mukana olo asumissosiaalisessa työssä varmistaa päihde- ja mielenterveyshoidon saatavuutta ja edistää somaattisten sairauksien toteamista ja hoitoa.
 - Asumissosiaalisen työn sosiaali- ja terveyspalveluja tulee olla yhdenvertaisesti saatavilla koko hyvinvointialueella. Palvelujen saatavuutta voidaan edistää jalkautuvan työn, konsultointikäytäntöjen ja etäyhteyksien tuella sekä koulutuksella.
 - Sosiaali- ja terveydenhuollon asumissosiaalisen työn tiimin tai sitä vastaavien palvelujen tulee toimia yhteistyössä kuntien asuntotoimen ja asumisneuvonnan sekä muiden tahojen ja palvelujen kanssa (mm. Kela ja Rikosseuraamuslaitos), joissa asunnottomia tai asunnottomuusriskissä olevia henkilöitä voidaan kohdata.
6. Hyvinvointialueen ja kuntien tulee tuottaa asunnottomuustyötä koskevaa alueellista tietoa asunnottomuustyön johtamista, arviointia, seurantaa ja kehittämistä varten.
 - Asunnottomuustyöstä tulee kerätä tietoa systemaattisesti esimerkiksi rakenteellisen sosiaalityön keinoin sosiaali-, terveys- ja asuntopoliittisten tavoitteiden, palvelujen järjestämisen ja asiakastyön näkökulmista.
 - Tietoa tulee kerätä soveltuvin osin yhtenevällä tavalla kaikilla hyvinvointialueilla, jotta sitä voidaan hyödyntää kansallisella tasolla sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä seurattaessa ja arvioitaessa.

Lähteet

- Aaltonen, Mikko & Kivivuori, Janne & Tyni, Sasu & Lehti, Martti & Virtanen, Miialila (2021) Vapautuneiden van-
kien asunnottomuus: kehitys, taustatekijät ja yhteys usuin-
tarikollisuuteen. *Lakimies* 3–4/2021, 412–438.
- Aihinen, Taru & Kortelainen, Jeremias & Luomala, Noora &
Oosi, Olli & Pekkala, Henrik (2023) Selvitys häättöjen
kustannuksista. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuk-
sen raportteja 1/2023. Lahti: Asumisen rahoitus- ja kehittä-
miskeskus (ARA). Raportteja 1/2023.
- Allen, Mike & Benjaminsen, Lars & O’Sullivan, Eoin &
Pleace, Nicholas (2020) Ending Homelessness? Policy
and Progress in Denmark, Finland and Ireland. In Mike
Allen & Lars Benjaminsen & Eoin O’Sullivan & Nicholas
Pleace (toim.) (2020) *In Ending Homelessness? The Con-
trasting Experiences of Ireland, Denmark and Finland*. 1st
ed., Bristol University Press, 2020. 1–28.
- ASTA (2021) Vuokra-asukkaiden talousongelmien ehkäise-
minen -kokeiluhankkeen (ASTA-hanke) ulkoinen arvi-
ointi. Owl Group Oy. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus
ARA.
- Asunto ensin 2.0 (2020) Ehdotus asunnottomuustyön pohjaksi
2020-luvun Suomessa. Muutoslaboratorioryöryhmä,
3.3.2020. Asunto ensin -sivusto. [https://ysaatio.fi/ai-
neisto/asunto-ensin-2-0-tehdaan-yhdessa-jokaiselle-mah-
dollisuus/](https://ysaatio.fi/aineisto/asunto-ensin-2-0-tehdaan-yhdessa-jokaiselle-mahdollisuus/) Luettu 18.10.2022.
- Asunto ensin -laatusuosituks (2017) Asunto ensin.
[https://asuntoensin.fi/assets/files/2017/06/Asunto-ensin-
laatusuositukset-25-huhti-2017.pdf](https://asuntoensin.fi/assets/files/2017/06/Asunto-ensin-laatusuositukset-25-huhti-2017.pdf) Luettu 1.3.2023.
- ARA (2023) Asunnottomuus selvitykset 2009–2023. Asumi-
sen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA.
- Granfelt, Riitta (2022a) Asumissosiaalinen työ: asunnotto-
muudesta irti ja asunnosta kodiksi. Helsinki: Y-Säätiö.
- Granfelt, Riitta (2022b) Asumissosiaalinen työ marginalisaa-
tion vastaisena psykososiaalisena ja suhdeperustaisena
työnä. Teoksessa Arja Jokinen & Suvi Raitakari & Jo-
hanna Ranta (toim.) *Sosiaalityö yhteiskunnan marginaa-
leissa. Konstruktionistisia jäsenyyksiä*. Tampere: Vasta-
paino. 233–267.
- Hallitusohjelma (2019) Osallistava ja osaava Suomi – sosiaa-
lisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta.
Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma
10.12.2019. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31.
- Helesuo, Sanna & Meling, Miia & Schroderus, Elisa (2022)
Vaikuttavuutta ennakoivaan talousneuvontaan. Ennakoiv-
an talousneuvontahankkeen loppuraportti. Oikeusminis-
terin julkaisuja, Toiminta ja hallinto 2022:2.
- Holtinkoski, Simo & Vidnäs, Paula (2015) Asiakkaiden koke-
muksia saamastaan asumisen ohjauksesta ja tuesta Kenttä-
Paavo-hankkeessa. Opinnäytetyö, Oulun ammattikorkea-
koulu.
- Jokinen, Johanna (2021) Nopean reagoinnin malli, sakko- ja
lyhytaikaisvangeille: Rikosseuraamuslaitoksen SikSak-
projekti. Opinnäytetyö, ylempi ammattikorkeakoulutut-
kinto. Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Kaakinen, Juha (2023) Kotiin. Selvitysraportti tarvittavista
toimenpiteistä asunnottomuuden poistamiseksi vuoteen
2027 mennessä. [https://valtioneuvosto.fi/-/1410903/selvi-
tys-asunnottomuuden-poistaminen-on-mahdollista-ti-
viilla-yhteistyolla](https://valtioneuvosto.fi/-/1410903/selvitys-asunnottomuuden-poistaminen-on-mahdollista-tiiviilla-yhteistyolla) Luettu 21.2.2023.
- Karppinen, Jari (2020) Varmista asumisen turva! Asunnotto-
muuden ennaltaehkäisyyn toimenpideohjelman (AUNE)
loppuraportti. Y-Säätiö. [https://ysaatio.fi/aineisto/aune-
loppuraportti/](https://ysaatio.fi/aineisto/aune-loppuraportti/) Luettu 21.2.2023.
- Karppinen, Katja & Pietarila, Sanna (2015) Nuorten Paavo -
toimintamallin kehittäminen – asiakkaiden ja työntekijöi-
den kokemuksia asunnottomien asumis- ja kuntoutuspal-
velusta. Opinnäytetyö, ylempi ammattikorkeakoulutut-
kinto. Oulun ammattikorkeakoulu.
- Kinnunen, Päivi & Ollikainen, Marja-Liisa (2019) Kotikon-
stin vaikuttavuus. Aikuissosiaalityö. Jyväskylän kaupunki.
[https://tiedostot.a-klinikksaatio.fi/kotikonstin_vaikutta-
vuustutkimus.pdf](https://tiedostot.a-klinikksaatio.fi/kotikonstin_vaikuttavuustutkimus.pdf) Luettu 28.9.2023.
- Kotona kaupungissa (2018) Kotona kaupungissa -hanke. Pa-
kolaistaustaisten nuorten ja lapsiperheiden asumisvalmen-
nus Espoossa ja Oulussa 2017–2019. Hanke-esitys
14.11.2018, Y-Säätiö. [https://ysaatio.fi/wp-con-
tent/uploads/2018/10/Kotona-Kaupungissa-hanke-esitys-
14.11.2018.pptx](https://ysaatio.fi/wp-content/uploads/2018/10/Kotona-Kaupungissa-hanke-esitys-14.11.2018.pptx) Luettu 20.10.2023.
- Laki asumisneuvonnan tuesta kunnille vuosina 2023–2027
1036/2022.
- Lehtonen, Leena & Granfelt, Riitta & Azeem, Pilvi (2020)
(toim.) Kohti kotia ja turvaa – Nais erityisyys asunnotto-
muustyössä. Y-Säätiö. [https://ysaatio.fi/aineisto/kohti-ko-
tia-ja-turvaa-nais erityisyys-asunnottomuustyossa/](https://ysaatio.fi/aineisto/kohti-kotia-ja-turvaa-nais erityisyys-asunnottomuustyossa/) Luettu
20.10.2023.
- Liukko, Eeva & Karjalainen, Pekka & Jaatinen, Saija (2022)
Asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveystalvelu-
jen kehittäminen. Hankekokonaisuuden arvioinnin välira-
portti. Työpöytä 60/2022. Terveystalvelu ja hyvinvoinnin lai-
tos.
- Oosi, Olli & Kortelainen, Jeremias & Karinen, Risto & Jau-
hola, Laura & Luukkonen, Tuomas (2019) Asumisneu-
vonta Suomessa. Raportteja 2/2019. Asumisen rahoitus-
ja kehittämiskeskus ARA.
- Pitkänen, Sari & Harju, Henna & Törmä, Sinikka & Huotari,
Kari & Mayer, Minna & Pyykkönen, Sinikka (2019)
Asunnottomuusohjelmien arviointi. Ohjelmista asunnot-
tomuustyön vakiinnuttamiseen. Ympäristöministeriön jul-
kaisuja 2019:11. Ympäristöministeriö.
- Pitkänen, Sari & Koramo, Marika & Valtakari, Mikko &
Mäki, Jenni (2023) Asunnottomuuden yhteistyöohjelman
arviointi. Ympäristöministeriön julkaisuja 2023:32. Ym-
päristöministeriö.
- Pleace, Nicholas (2017) Asunto ensin -opas. Eurooppa. Brys-
sel: FEANTSA. Y-Säätiö.
- Pylkkänen, Aura & Vahala, Jenni (2019) Jalkautuva talousoh-
jaus. Hanke-esitys, EJY ry. 6.5.2019.
[https://www.socca.fi/files/8074/Jalkautuva_talousoh-
jaus_EYJ_Aura_Pylkkanen_ja_Jenni_Van-
hala_6.5.2019.pdf](https://www.socca.fi/files/8074/Jalkautuva_talousohjaus_EYJ_Aura_Pylkkanen_ja_Jenni_Vanhala_6.5.2019.pdf) Luettu 20.10.2023.
- Raisio, Harri & Puustinen, Alisa & Vartiainen, Pirkko (2018)
The Concept of Wicked Problems: Improving the

- Understanding of Managing Problem Wickedness in Health and Social Care. Teoksessa Will Thomas, Anneli Hujala, Sanna Laulainen & Robert McMurray (toim.) The management of Wicked Problems in Health and Social Care. New York: Routledge, 3–20.
- Rasilainen, Sina & Franz-Koivisto, Larissa & Hokkanen, Sonja & Järvinen, Marjo & Keskikylä, Sanna & Kilpeläinen, Virpi & Korkeamäki, Jenna & Ollikainen, Marja-Liisa (2020) Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat – varhainen välittäminen, osallisuus ja asumisen tuki. Loppuraportti. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA.
- Sannino, Annalisa & Engeström, Yrjö & Kärki, Emma (2023) Moniammatillinen liikkuva tuki asunnottomuuden voittamiseksi. Tutkimus Jyväskylän Nopsajalka-työstä. RESET, Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta. Tampereen yliopisto.
- Socca (2023) Aikuisväestön hyvinvointimittari. Socca, Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus. https://www.socca.fi/aikuissosiaalityo_ ja_sosiaalinen_kuntoutus/aikuisvaeston_hyvinvointimittari Luettu 9.10.2023.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.
- STM (2020) Valtionavustus asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämistä vuosina 2020–2022 toteuttaville hankkeille. Hakuilmoitus VN/2619/2020. Sosiaali- ja terveysministeriö.
- STM (2022) Valtionavustus asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämistä toteuttaville hankkeille. Hakuilmoitus VN/2619/2020. Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Van Veldhuizen, J. & Bahler, Michiel (2015) Manual. Flexible Assertive Community Treatment (FACT). Certification Centre for ACT and FACT (CCAF). <https://ccaf.nl/>
- Ulosottolaitos (2023) Ulosotto Suomessa. Ulosottolaitoksen tilastoja vuodelta 2022. Tilastoja. Valtakunnanvoudin kanslia.
- VAV (2022) VAV-konsernin vuosikertomus 2022. VAV.
- Viitasalo, Katri (2019) Mistä taloussosiaalityössä on kyse? Teoksessa Minna Zechner, Sirpa Karjalainen & Katri Viitasalo (toim.) Avauksia taloussosiaalityöstä. Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, 8–15.
- Y-Säätiö (2017) A Home of Your Own. Housing First and ending homelessness in Finland. Y-Säätiö.

Liitteet

Liite 1. Hankkeiden ensimmäisen rahoituskauden (2020–2022) julkaisemattomat loppuraportit, toimitettu sosiaali- ja terveystieteiden ministeriölle keväällä 2023.

Espoon loppuraportti

- Paukkunen, Tuuli: Asumistaloussosiaalityö (ATSO) -hanke 2020–2022. Espoon kaupunki.

Helsingin loppuraportti

- Erkkilä, Elisabet & Kinni, Anne: SAVE – Stadin asunnottomuuden vähentäminen ja ennaltaehkäisy. Loppuraportti. Helsingin kaupunki.

Jyväskylän loppuraportti

- Kaunisto, Hannele & Hult, Riikka & Ollikainen, Marja-Liisa & Karhunen, Arja & Anttonen, Ritva: ASSI Asunto ensin -hanke. Jyväskylän kaupunki.

Keski-Uudenmaan kuntayhtymän loppuraportti

- Hännikäinen, Ulla & Häärä, Tuovi & Kuusisto, Anne & Myyryläinen, Miia & Saarikoski, Jarkko & Niemi, Hanne: Asunnottomuutta vähentävien sote-palveluiden kehittämishanke NESTORI. Keski-Uudenmaan kuntayhtymä.

Oulun loppuraportti

- Asunnottomien sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämishanke (ASTE). Oulun kaupunki.

Porin loppuraportti

- Asunnottomuuden puolittaminen Porissa (ASPU). Porin kaupunki.

Tampereen loppuraportti

- Perkiö, Elina: Asumisen tukea nopeasti, joustavasti ja lähelläsi. Tampereen kaupunki.

Turun loppuraportti

- Wallin, Riku: Asumisen tukipartio. Turun kaupunki.

Vantaan loppuraportti

- Asunnottomuuden ehkäisyhanke. Vantaan kaupunki.

Liite 2. Asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämishankkeiden arviointi: haastatteluteemat vuonna 2023

Tuotokset

1. Mitkä ovat hankkeenne tärkeimmät konkreettiset tuotokset?
 - a. Toimintamallit
 - b. Verkostot
 - c. Muuta, mitä?
2. Mitä uutta hankkeenne on tuonut asunnottomien tai asunnottomuuden uhkaa kokevien henkilöiden palveluihin?
 - a. Asiakkaan näkökulmasta
 - b. Palvelujärjestelmän näkökulmasta
 - c. Yhteistyökumppaneiden näkökulmasta

Tulokset ja vaikutukset

3. Onko hankkeessanne onnistuttu saamaan asuntoja asunnottomille?
 - a. Millä tavalla tai mitä kautta asuntoja on asiakkaille saatu?
 - b. Mitä asuntoja on saatu?
 - i. Välivuokra-asunnot
 - ii. Tuettu asuminen
 - iii. Kaupunginasunnot
 - iv. Muu?
 - c. Mitkä ovat olleet vaikuttavimpia keinoja?
 - d. Ovatko vuokrasuhteet olleet pysyviä vai määräaikaista?
4. Onko hankkeessanne ollut asiakkaita, jotka ovat menettäneet asuntonsa?
 - a. Mistä asunnon menetykset ovat johtuneet?
5. Onko hankkeessanne kyetty estämään asunnon menetyksiä?
 - a. Millä tavalla asunnon menetyksiä on ehkäisty?
 - b. Mitkä ovat olleet vaikuttavimpia keinoja?

Toimintamallien toteutus

6. Miten ja millä keinoin olette edistäneet seuraavia seikkoja hankkeessanne?
 - a. Erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden tavoittaminen
 - b. Asiakkaiden yksilöllisiin palvelutarpeisiin vastaaminen
 - c. Moniammatillisuus
 - d. Asiakkaiden luo jalkautuminen
 - e. Palvelujen saavutettavuus
 - f. Asunto ensin -malli

Toiminnan vakiinnuttaminen

7. Miten olette varmistaneet hankkeenne toimintamallien juurtumisen perustason työhön?
 - a. Mikä on toimintamallien tilanne projektin päätyttyä?
 - b. Miten toimintamallit sijoittuvat organisaatioon?
 - c. Miten jatkuvuutta on pyritty varmistamaan?
8. Miten olette varmistaneet hankkeenne toimintamallien integroitumisen ja levittämisen hyvinvointi-alueellanne?

Olosuhdetekijät

9. Mikä on edistänyt hankkeenne tavoitteiden saavuttamista?
10. Mikä on vaikeuttanut hankkeenne tavoitteiden saavuttamista?